

ข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา

โดย

วิทวัส สารเสวต

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

นิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขากฎหมายเอกชน

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2565

CLAUSES CONTRADICTING MAIN PURPOSE OF THE CONTRACT

BY

WITTAWAT SANSAWET

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS

FOR THE DEGREE OF MASTER OF LAWS

PRIVATE LAW

FACULTY OF LAW

THAMMASAT UNIVERSITY

ACADEMIC YEAR 2022

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะนิติศาสตร์

วิทยานิพนธ์

ของ

นายวิหวัธ สารเสวต

เรื่อง

ข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา

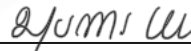
ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
นิติศาสตรมหาบัณฑิต

เมื่อ วันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2566

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กรสุทธิ ขอพ่วงกลาง)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ ดร. มุนินทร์ พงศาปาน)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปิติ เอี่ยมจำรูญลาภ)

คณบดี

(รองศาสตราจารย์ ดร. ปกป้อง ศรีสินิท)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา
ชื่อผู้เขียน	วิทวัส สารเสวต
ชื่อปริญญา	นิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	กฎหมายเอกชน นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	รองศาสตราจารย์ ดร. มุนินทร์ พงศาปาน
ปีการศึกษา	2565

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา รวมถึงเสนอแนวทางในการเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงลักษณะนี้ในประเทศไทย โดยใช้รูปแบบการศึกษาวิจัยทางเอกสาร ทั้งนี้ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกฎหมายไทยกับกฎหมายฝรั่งเศสและกฎหมายอังกฤษ วิทยานิพนธ์นี้ศึกษากฎหมายของไทยและของต่างประเทศโดยวิธีการค้นคว้าข้อกฎหมาย ตำรา บทความ วิทยานิพนธ์ คำวินิจฉัยของศาลและบรรยายในเชิงวิเคราะห์เปรียบเทียบ รวมถึงผลกระทบจากการบังคับใช้กฎหมายของไทยและต่างประเทศ ผลการศึกษาพบว่า 1) ไม่มีกฎหมายเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาในกฎหมายไทย พบเพียงกฎหมายทั่วไปที่อาจนำมาปรับใช้และร่องรอยของกฎหมายในลักษณะของข้อตกลงจำกัดหรือยกเว้นความรับผิดและไม่พบว่ามีกรกล่าวถึงหลักการดังกล่าวโดยตรงในแวดวงวิชาการและไม่ปรากฏการนำหลักการนี้ไปปรับใช้ในคำพิพากษา 2) ข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาหากนำมาปรับใช้โดยอาศัยกฎหมายไทยในปัจจุบัน อาจต้องถือว่ามิวัตถุประสงค์เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อย และเป็นโมฆะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 150 ซึ่งเป็นหลักการอย่างกว้างและไม่มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา หรืออาจต้องอาศัยหลักการตีความการแสดงเจตนาและการตีความสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 171 และมาตรา 368 ซึ่งไม่มีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนและอาจเกิดปัญหาในการค้นหาเจตนาอันแท้จริงของคู่สัญญา ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรเพิ่มบทบัญญัติเกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาไว้โดยเฉพาะ เพื่อให้กฎหมายเกิดความชัดเจนและมีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนในการพิจารณาเพื่อประโยชน์ในการบรรลุมติวัตถุประสงค์หลักของสัญญาที่เป็นความประสงค์ที่คู่สัญญาเข้าทำสัญญาระหว่างกัน

คำสำคัญ: วัตถุประสงค์หลักของสัญญา, เสรีภาพในการทำสัญญา, ข้อตกลงในสัญญา

Thesis Title	CLAUSES CONTRADICTING MAIN PURPOSE OF THE CONTRACT
Author	Wittawat Sansawet
Degree	Master of Laws
Major Field/Faculty/University	Private Law Law Thammasat University
Thesis Advisor	Associate Professor Munin Pongsapan, Ph.D.
Academic Year	2022

ABSTRACT

The purpose of this thesis was to study legal problems related to clauses that conflict with the main purpose of the contract, and to suggest means to implement laws related to such agreements in Thailand, using method of documentary research comparing Thai law with French and English law. This thesis studied Thai and foreign laws through legal research, textbooks, articles, theses, court rulings, and comparative descriptions, including the impact of law enforcement in Thailand and abroad. The results of the study revealed that 1) there is no specific law regarding the agreement that contradicts main purpose of the contract in Thai law, only general law that could be applied and traces of law in clauses restricting or excluding liability for breach of contract and such principles were not mentioned among the scholars and there is no application of this principle to the practice; 2) an agreement that is contrary to the main purpose of the contract, if applied in accordance with current Thai law, may be considered to have an objective that is in conflict with public order and deemed void under the Civil and Commercial Code, Section 150, which is a broad principle with no criteria for consideration, or it may require the interpretation of the intention and the interpretation of the contract under the Civil and Commercial Code, Section 171 and Section 368, which does not have clear and specific criteria and may cause problems in finding the true intent of

the parties. Therefore, the researcher is of the view that specific provisions concerning the agreement that conflict with the main objectives of the contract should be added to clarify the law and provide certain criteria for consideration in order to achieve the main objectives of the contract, which are the intentions of the parties to make a contract.

Keywords: Main purpose of the contract, Freedom of contract, Contract clause

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนขอขอบคุณท่านอาจารย์มนูรินทร์ พงศาปาน อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่กรุณาให้คำแนะนำ ชี้แนะแนวทางในการทำวิทยานิพนธ์และเมตตาช่วยเหลือผู้เขียนในทุกด้านอย่างเต็มที่จนทำให้ผู้เขียนสามารถเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จได้ และขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ปิติ เอี่ยมจำรูญลาภ และท่านอาจารย์กรศุทธิ์ ขอพ่วงกลาง ที่กรุณารับเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้และให้ข้อเสนอแนะที่มีคุณค่ายิ่งเพื่อปรับปรุงเพิ่มเติมเนื้อหาให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผู้เขียนขอขอบคุณเพื่อน รุ่นพี่ รุ่นน้องทุกคนที่มีความปรารถนาดีและให้การสนับสนุนเป็นกำลังใจ และช่วยเหลือผู้เขียนในการเขียนวิทยานิพนธ์เล่มนี้มาโดยตลอด รวมถึงคุณกันตพงศ์ ศรีประเสริฐ ที่ให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกให้ผู้เขียนอย่างเต็มที่มาโดยตลอด

ท้ายที่สุดนี้ผู้เขียนขอขอบคุณพ่อ แม่ และครอบครัวที่เป็นกำลังใจ ให้การสนับสนุนและเป็นแรงขับเคลื่อนให้ผู้เขียนมีความเจริญงอกงามในทุกด้าน

วิทวัส สารเสวต

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(2)
กิตติกรรมประกาศ	(4)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 สภาพปัญหาและความสำคัญ	1
1.2 สมมติฐาน	8
1.3 วัตถุประสงค์ในการศึกษา	8
1.4 ขอบเขตการศึกษา	9
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา	9
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	9
1.7 ทบทวนวรรณกรรม	10
บทที่ 2 กฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา	12
2.1 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์	13
2.1.1 บทบัญญัติเกี่ยวกับการอันมีวัตถุประสงค์เป็นการขัดต่อ ความสงบเรียบร้อยตามมาตรา 150	14
2.1.2 บทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความการแสดงเจตนาตามมาตรา 171	18
2.1.3 บทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความสัญญาตามมาตรา 368	23
2.2 พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540	27
2.2.1 มาตรา 4	28
2.2.2 มาตรา 6	30
2.2.3 มาตรา 8	32

บทที่ 3 กฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา	34
3.1 ประเทศฝรั่งเศส	34
3.1.1 หลักกฎหมายเรื่อง “Causa”	35
3.1.2 คดี Chronopost	37
3.1.3 คดี Faurecia	38
3.1.4 มาตรา 1170 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส	39
3.2 ประเทศอังกฤษ	40
3.2.1 คดี Glynn v. Margetson	41
3.2.2 คดี Karsales (Harrow) v Wallis	41
3.2.3 คดี Suisse Atlantique Societe d'Armement SA v. NV Rotterdamsche Kolen Centrale	42
3.2.4 คดี Photo Production Ltd v Securicor Transport Ltd	43
3.3 บทสรุป	44
บทที่ 4 บทวิเคราะห์	45
4.1 กฎหมายไทยมีหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์ หลักของสัญญาบัญญัติไว้หรือไม่และถ้าไม่มีบัญญัติไว้สมควรมีบทบัญญัติ เพิ่มเติมหรือไม่	45
4.1.1 หลักการสำคัญ หลักเกณฑ์ในการพิจารณาและผลทางกฎหมาย ของหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา	46
4.1.2 หลักการสำคัญ หลักเกณฑ์ในการพิจารณาและผลทางกฎหมายของ บทบัญญัติในกฎหมายไทย เมื่อเปรียบเทียบกับหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับ ข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา	50
4.1.3 ปัญหาในการใช้บทบัญญัติที่มีอยู่ในกฎหมายไทยปรับใช้กับกรณีของหลัก กฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา	63
4.2 หากต้องมีหลักกฎหมายเกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา บัญญัติไว้ในกฎหมายไทยเป็นการเฉพาะควรกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณา ข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาอย่างไร และควรบัญญัติเพิ่มเติม ไว้ในกฎหมายฉบับใดส่วนใด	66

4.3	ในกรณีที่มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาและผลทางกฎหมายของข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา ศาลควรมีอำนาจในการใช้ดุลพินิจอย่างไร เพียงใด	67
4.4	ในกรณีที่มีหลักกฎหมายเกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาบัญญัติไว้ในกฎหมายไทยเป็นการเฉพาะ ควรมีการกำหนดข้อยกเว้นสำหรับการบังคับใช้บทบัญญัติดังกล่าวสำหรับข้อตกลงในลักษณะใดหรือไม่ อย่างไร	68
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ		70
5.1	บทสรุป	70
5.2	ข้อเสนอแนะ	72
บรรณานุกรม		74
ประวัติผู้เขียน		78

บทที่ 1

บทนำ

1.1 สภาพปัญหาและความสำคัญ

ในเรื่องของนิติกรรมและสัญญานั้น มีหลักกฎหมายในเรื่องเดียวกัน คือ หลักกฎหมายในเรื่องนิติกรรมที่เรียกว่า หลักอิสระในทางแพ่ง หรือ หลักความศักดิ์สิทธิ์ของเจตนา (Autonomy of The Will) แต่ในทางสัญญา มีหลักกฎหมายอันหนึ่งเรียกว่า หลักเสรีภาพในการทำสัญญา หรือ (Freedom of Contract) หลักเสรีภาพในการทำสัญญามี 2 ความหมาย คือ เสรีภาพที่จะเข้ามาตกลงทำสัญญาและเสรีภาพที่จะไม่ถูกแทรกแซงเมื่อสัญญาเกิดแล้ว โดยปกติแล้วเมื่อคู่สัญญาเอกชนเข้าทำสัญญาหรือข้อตกลงระหว่างกันสัญญาหรือข้อตกลงที่สร้างขึ้นระหว่างกันนั้นต้องสามารถบังคับใช้ได้เพราะเป็นการแสดงให้เห็นถึงความศักดิ์สิทธิ์หรือความสำคัญของเจตนาที่เอกชนแสดงต่อกันอันเป็นหลักการใหญ่ของกฎหมายเอกชน แต่หลักการดังกล่าวอาจมีข้อยกเว้นที่เกิดจากเหตุผลต่าง ๆ ได้หลายประการ โดยหลักเสรีภาพในการทำสัญญาได้รับการรับรองในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 151 อย่างไรก็ตาม เพื่อให้การทำสัญญาอยู่ในกรอบของกฎหมายและไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เสรีภาพในการทำสัญญาจึงถูกจำกัดในด้านต่าง ๆ เช่น การจำกัดเสรีภาพในการเลือกคู่สัญญา การจำกัดเสรีภาพในการกำหนดวัตถุประสงค์ของสัญญา การจำกัดเสรีภาพในเรื่องแบบของสัญญา การจำกัดเสรีภาพในเรื่องเจตนาเพื่อที่จะคุ้มครองประโยชน์บุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องด้วย การจำกัดเสรีภาพในการกำหนดเนื้อหาของสัญญาซึ่งอาจถูกกำหนดโดยกฎหมาย การจำกัดเสรีภาพโดยกฎหมายพิเศษ เช่น กฎหมายคุ้มครองแรงงาน การจำกัดเสรีภาพในเรื่องผลของสัญญา แม้โดยปกติ “สัญญาต้องเป็นสัญญา” (Pacta Sunt Servanda) แต่ภายหลังจากสัญญา ยังไม่มีการปฏิบัติตามสัญญา แต่มีการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ในการปฏิบัติการณ์ชำระหนี้ไปอย่างมากอย่างที่ไม่อาจคาดหมายได้ในขณะทำสัญญา ก็อาจต้องมาใช้หลัก “มูลเหตุของสัญญาเปลี่ยนแปลงไป” (Rebus Sic Stantibus) การจำกัดเสรีภาพในการทำสัญญาด้วย พ.ร.บ. ว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 ซึ่งมีลักษณะเป็นกฎหมายพิเศษ เพราะบัญญัติขึ้นเพื่อจะใช้ทำสัญญาบางประเภทและข้อสัญญาบางอย่างที่มีลักษณะไม่เป็นธรรมขึ้น ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าหลักการในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของเจตนาหรือเสรีภาพของสัญญาแม้จะเป็นเรื่องสำคัญแต่หากมีเหตุผลเพียงพอก็สามารถมีข้อยกเว้นเกิดขึ้นได้ โดยการกำหนดข้อยกเว้นเช่นนี้มีความเหมาะสมหรือไม่และแนวทางควรเป็นอย่างไรอาจศึกษาได้โดยการเปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศและกฎหมายของประเทศไทยในปัจจุบัน

ข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา มีลักษณะเป็นข้อตกลงที่คู่สัญญาทำขึ้นระหว่างกันโดยถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของสัญญา แต่เนื่องด้วยเนื้อหาของข้อตกลงดังกล่าวขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา ดังนั้นหากข้อตกลงดังกล่าวถูกบังคับใช้จะทำให้วัตถุประสงค์หลักของสัญญาไม่สามารถบรรลุผล หรืออีกนัยยะหนึ่งคือเมื่อมีเหตุการณ์อย่างหนึ่งเกิดขึ้นก่อให้เกิดข้อพิพาทระหว่างคู่สัญญาการจะนำข้อตกลงเช่นนั้นไปปรับใช้กับข้อเท็จจริงในเหตุการณ์ดังกล่าวจะทำให้ภาระผูกพันหลักซึ่งเป็นสาระสำคัญแห่งสัญญาไม่สามารถบังคับได้หรือสิ้นความสำคัญไป ด้วยลักษณะดังกล่าวนี้กฎหมายในบางประเทศจึงกำหนดให้ถือว่าข้อตกลงเช่นนั้นไม่ได้ทำขึ้น ซึ่งถือเป็นการยกเว้นหลักกฎหมายในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของเจตนาและความเป็นอิสระในการทำสัญญา

หลักกฎหมายเรื่องข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสที่แก้ไขใหม่ มาตรา 1170 โดยการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งของฝรั่งเศสใน ค.ศ. 2016 ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกฎหมายหลายด้านโดยบทบัญญัติที่ถูบบัญญัติขึ้นสามารถจัดจำแนกได้ทั้งในส่วนที่เป็นบทบัญญัติที่เกิดขึ้นใหม่ บทบัญญัติที่มีที่มาจากกฎหมายเดิม และบทบัญญัติที่มีที่มาจากกฎหมายเดิมแต่มีการเปลี่ยนแปลงแตกต่างจากเดิม ซึ่งมาตรา 1170 ใหม่ของประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสเป็นมาตราหนึ่งที่มีที่มาจากกรวางหลักกฎหมายของศาลในอดีตแต่มีการกำหนดหลักการที่กินความมากขึ้นและอาจตีความได้แตกต่างไปจากเดิมโดยมาตราดังกล่าวกำหนดว่า “ข้อตกลงใดที่มีผลบั่นทอนสาระสำคัญแห่งภาระผูกพันสำคัญของสัญญา ข้อตกลงนั้นถือว่ามิได้ทำขึ้น”¹ ทั้งนี้ หลักการตามมาตรานี้มีที่มาจากหลักกฎหมายที่ศาลฝรั่งเศสได้วางไว้เกี่ยวกับการจำกัดความรับผิดตามสัญญาโดยอาศัยหลักกฎหมาย “Causa” ที่ปรากฏในมาตรา 1131 ของประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสก่อนมีการแก้ไขในหลายคดีโดยมีคดีที่สำคัญคือ คดี Chronopost² ค.ศ. 1996 ซึ่งผู้รับขนในสัญญาฯรับขนที่มีข้อตกลงจำกัดความรับผิดไม่เกินค่าบริการ ทำการขนส่งพัสดุไปไม่ทันเวลาก่อให้เกิดความเสียหาย โดยศาลฝรั่งเศสวางหลักว่า ในสัญญาฯรับขน ผู้ขนส่งมีภาระผูกพันในการประกันความน่าเชื่อถือและความรวดเร็วของบริการและเมื่อพิจารณาถึงการกระทำว่าเป็นการละเมิดหนี้สำคัญ (Essential Obligation) ข้อจำกัดความรับผิดที่ขัดแย้งต่อภาระผูกพันถือว่า

¹ Toute clause qui prive de sa substance l'obligation essentielle du débiteur est réputée non écrite. (Any contract term which deprives a debtor's essential obligation of its substance is deemed not written.), Legifrance Article 1170. <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000032041115> สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2566.

² Société Chronopost v. Société Bancheureau, Cass. com. (22 octobre 1996) no. 93-18632.

มิได้ทำขึ้น ซึ่งหลักการดังกล่าวมีการพัฒนาต่อมาในคดีหลัง แม้ต่อมาใน ค.ศ. 2016 จะมีการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสโดยยกเลิกหลักกฎหมาย “Causa” แต่หลักกฎหมายเกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาที่เริ่มต้นจากคดีดังกล่าวกลับไม่ได้ถูกยกเลิกไปด้วย แต่มีการบัญญัติขึ้นใหม่ในมาตรา 1170 ของประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสในปัจจุบัน ซึ่งมีเนื้อหาที่ครอบคลุมมากกว่ากรณีข้อตกลงจำกัดความรับผิด

หลักการในมาตรา 1170 ใหม่ของประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสเป็นหลักการที่อาจเทียบเคียงได้กับหลักการเรื่องการผิดสัญญาที่เป็นสาระสำคัญ (Fundamental Breach of Contract) ในประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์ เช่น ประเทศอังกฤษซึ่งศาลเคยปฏิเสธข้อสัญญาจำกัดความรับผิดในลักษณะดังกล่าวเช่นกัน³ แต่ศาลได้มีการตัดสินกลับหลักกฎหมายดังกล่าวแล้วในภายหลัง⁴ โดยใช้หลักการตีความข้อสัญญาในขณะที่เข้าทำสัญญา (Construction Approach)⁵ ด้วยเหตุผลที่ว่าข้อตกลงของคู่สัญญาต้องได้รับการบังคับตามที่ตกลงกัน⁶

หลักการดังกล่าวในประเทศไทยแม้ไม่ปรากฏว่ามีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องโดยตรงในกฎหมายไทย แต่พบลักษณะบางประการที่อาจเทียบเคียงได้กับบทบัญญัติในพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 ในมาตรา 4 มาตรา 6 และมาตรา 8 ดังนี้

ในพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มาตรา 4⁷ วรรคหนึ่งได้กำหนดให้ ข้อตกลงในสัญญาระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจการค้า หรือวิชาชีพ หรือในสัญญา

³ Karsales (Harrow) Ltd v. Wallis [1956] EWCA Civ 4.

⁴ Photo Production Ltd v. Securicor Transport Ltd [1980] UKHL 2.

⁵ “The court’s view of the reasonableness of any departure from the implied obligations which would be involved in construing the express words of an exclusion clause in one sense that they are capable of bearing rather another, is a relevant consideration in deciding what meaning the words were intended by the parties to bear”

⁶ Solène Rowan, ‘The new French law of contract’ (2017) 4 International & Comparative Law Quarterly, 10 <https://eprints.lse.ac.uk/75815/1/Rowan_New%20French%20law_2017.pdf>

⁷ มาตรา 4 ข้อตกลงในสัญญาระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจการค้า หรือวิชาชีพ หรือในสัญญาสำเร็จรูป หรือในสัญญาขายฝากที่ทำให้ผู้ประกอบธุรกิจการค้า หรือวิชาชีพ หรือผู้กำหนดสัญญาสำเร็จรูป หรือผู้ซื้อฝากได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเกินสมควร เป็นข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม และให้มีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น

สำเร็จรูป หรือในสัญญาขายฝากที่ทำให้ผู้ประกอบการค้า หรือวิชาชีพ หรือผู้กำหนดสัญญาสำเร็จรูป หรือผู้ซื้อฝากได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเกินสมควร เป็นข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม และให้มีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น โดยในมาตรา 4 วรรคสาม (1) กำหนดให้ ข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดที่เกิดจากสัญญาที่มีลักษณะหรือมีผลให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งปฏิบัติหรือรับภาระเกินกว่าที่วิญญูชนจะพึงคาดหมายได้ตามปกติ เป็นข้อตกลงที่อาจถือได้ว่า ทำให้ได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง

ทั้งนี้ มีข้อสังเกตว่าความในมาตรา 4 ครอบคลุมกรณีสัญญาระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบการค้า หรือวิชาชีพ, สัญญาสำเร็จรูป และสัญญาขายฝากเท่านั้น

ในกรณีที่มีข้อสงสัย ให้ตีความสัญญาสำเร็จรูปไปในทางที่เป็นคุณแก่ฝ่ายซึ่งมิได้เป็นผู้กำหนดสัญญาสำเร็จรูปนั้น

ข้อตกลงที่มีลักษณะหรือมีผลให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งปฏิบัติหรือรับภาระเกินกว่าที่วิญญูชนจะพึงคาดหมายได้ตามปกติ เป็นข้อตกลงที่อาจถือได้ว่าทำให้ได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง เช่น

- (1) ข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดที่เกิดจากการผิดสัญญา
- (2) ข้อตกลงให้ต้องรับผิดหรือรับภาระมากกว่าที่กฎหมายกำหนด
- (3) ข้อตกลงให้สัญญาสิ้นสุดลงโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร หรือให้สิทธิบอกเลิกสัญญาได้โดยอีกฝ่ายหนึ่งมิได้ผิดสัญญาในข้อสาระสำคัญ
- (4) ข้อตกลงให้สิทธิที่จะไม่ปฏิบัติตามสัญญาข้อหนึ่งข้อใด หรือปฏิบัติตามสัญญาในระยะเวลาที่ล่าช้าได้โดยไม่มีเหตุผลอันสมควร
- (5) ข้อตกลงให้สิทธิคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งเรียกร้องหรือกำหนดให้อีกฝ่ายหนึ่งต้องรับภาระเพิ่มขึ้นมากกว่าภาระที่เป็นอยู่ในเวลาทำสัญญา
- (6) ข้อตกลงในสัญญาขายฝากที่ผู้ซื้อฝากกำหนดราคาสินไถ่สูงกว่าราคาขายบวกอัตราดอกเบี้ยเกินกว่าร้อยละสิบห้าต่อปี
- (7) ข้อตกลงในสัญญาเช่าซื้อที่กำหนดราคาเช่าซื้อ หรือกำหนดให้ผู้เช่าซื้อต้องรับภาระสูงเกินกว่าที่ควร
- (8) ข้อตกลงในสัญญาบัตรเครดิตที่กำหนดให้ผู้บริโภคต้องชำระดอกเบี้ย เบี้ยปรับ ค่าใช้จ่าย หรือประโยชน์อื่นใดสูงเกินกว่าที่ควรในกรณีที่ผิดนัดหรือที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการผิดนัดชำระหนี้
- (9) ข้อตกลงที่กำหนดวิธีคิดดอกเบี้ยทบต้นที่ทำให้ผู้บริโภคต้องรับภาระสูงเกินกว่าที่ควรในการพิจารณาข้อตกลงที่ทำให้ได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งตามวรรคสาม จะเป็นการได้เปรียบเกินสมควรหรือไม่ ให้นำมาตรา 10 มาใช้โดยอนุโลม

ในพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มาตรา 6⁸ ได้บัญญัติเกี่ยวกับข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดไว้เช่นกันในกรณีเพื่อความชำรุดบกพร่องหรือเพื่อการรอนสิทธิ แต่บังคับเฉพาะสัญญาระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพที่มีการชำระหนี้ด้วยการส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้บริโภค

ในพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มาตรา 8⁹ ได้บัญญัติเกี่ยวกับข้อตกลง ประกาศ หรือคำแจ้งความที่ได้ทำไว้ล่วงหน้า เพื่อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดเพื่อละเมิดหรือผิดสัญญาไว้เป็นการทั่วไปโดยไม่ได้กำหนดประเภทสัญญาหรือลักษณะของคู่สัญญาเอาไว้

ทั้งนี้ หากพิจารณาบทบัญญัติในพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 เปรียบเทียบกับประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสแล้วอาจเห็นได้ว่า มาตรา 1170 ของประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสครอบคลุมข้อตกลงในลักษณะที่กว้างกว่า เนื่องจากครอบคลุมถึงข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาโดยไม่ได้จำกัดแต่ข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดเท่านั้น ซึ่งอาจมีข้อตกลงประเภทอื่นที่จัดเป็นข้อตกลงในลักษณะดังกล่าว เช่น ข้อตกลงไม่เรียกร้องค่าเสียหายต่อผู้ให้เช่ากรณีผู้เช่าถูกรบกวนการใช้สิ่งอำนวยความสะดวกที่เช่าโดยปกติสุข หรือข้อตกลงที่ผู้ให้เช่าหอพักไม่จำเป็นต้องดูแลรักษาพื้นที่ส่วนกลางของหอพักแม้จะอยู่ในสภาพที่เป็นอันตรายต่อผู้พักอาศัยหรือไม่สามารถพักอาศัยได้โดยปกติสุข ซึ่งหากพิจารณาว่าหน้าที่ในการจัดการให้ผู้เช่าสามารถใช้อสังหาริมทรัพย์ที่เช่าได้โดยปกติสุขและหน้าที่ในการดูแลรักษาพื้นที่เพื่อให้ผู้เช่าได้ใช้และ

⁸ มาตรา 6 สัญญาระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพที่มีการชำระหนี้ด้วยการส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้บริโภค จะมีข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดของผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพเพื่อความชำรุดบกพร่องหรือเพื่อการรอนสิทธิไม่ได้ เว้นแต่ผู้บริโภคได้รู้ถึงความชำรุดบกพร่องหรือเหตุแห่งการรอนสิทธิอยู่แล้วในขณะทำสัญญา ในกรณีนี้ให้ข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดนั้นมีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น

⁹ มาตรา 8 ข้อตกลง ประกาศ หรือคำแจ้งความที่ได้ทำไว้ล่วงหน้า เพื่อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดเพื่อละเมิดหรือผิดสัญญาในความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย หรืออนามัยของผู้อื่น อันเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของผู้ตกลง ผู้ประกาศ ผู้แจ้งความ หรือของบุคคลอื่นซึ่งผู้ตกลง ผู้ประกาศ หรือผู้แจ้งความต้องรับผิดด้วย จะนำมาอ้างเป็นข้อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดไม่ได้

ข้อตกลง ประกาศ หรือคำแจ้งความที่ได้ทำไว้ล่วงหน้าเพื่อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดในกรณีอื่นนอกจากที่กล่าวในวรรคหนึ่ง ซึ่งไม่เป็นโมฆะ ให้มีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น

ได้รับประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ในการเช่าเป็นภาระผูกพันสำคัญของสัญญาเช่า ข้อตกลงข้างต้นก็อาจจัดได้ว่าอยู่ในลักษณะเป็นข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา

ในประเทศไทยไม่พบว่ามีหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาบัญญัติไว้โดยตรงในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งเป็นกฎหมายหลักที่วางกฎเกณฑ์เกี่ยวกับนิติกรรมสัญญา เพียงแต่พร่องรอยของกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 ตามที่ระบุไปแล้วเท่านั้น อย่างไรก็ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ยังมีบทบัญญัติบางมาตราที่อาจนำมาปรับใช้กับกรณีของข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาได้ เช่น บทบัญญัติในเรื่องนิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์ขัดต่อความสงบเรียบร้อยตามมาตรา 150 และบทบัญญัติในเรื่องการตีความการแสดงเจตนาและการตีความสัญญาในมาตรา 171 และมาตรา 368

จากการพิจารณาเบื้องต้นอาจทำให้เห็นได้ว่าแม้ประเทศไทยจะไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา แต่เมื่อมีกรณีพิพาทไปสู่ศาลและศาลเห็นได้ว่าข้อตกลงส่วนใดหากบังคับใช้จะไม่เป็นธรรมต่อคู่สัญญาก็อาจอาศัยบทบัญญัติในเรื่องข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญามาปรับใช้ในคดีโดยข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาอาจถูกพิจารณาว่าขัดต่อความสงบเรียบร้อยตามมาตรา 150 ได้เนื่องจากสัญญาที่พาดพิงระหว่างคู่สัญญาย่อมต้องมีวัตถุประสงค์ที่มุ่งให้บรรลุผล การที่คู่สัญญาอาจตกลงกันให้มีข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาและบังคับตามข้อตกลงดังกล่าวได้ส่งผลให้สัญญาไม่สามารถบังคับกันให้บรรลุวัตถุประสงค์หลักได้ สัญญาทั้งหลายที่มีข้อตกลงในลักษณะดังกล่าวที่พาดพิงระหว่างคู่สัญญาย่อมถือว่าเป็นอันไร้ผลไปได้ ข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาหากใช้บังคับได้จึงอาจ เป็นช่องว่างให้มีสัญญาที่ตกเป็นอันไร้ผลเพราะข้อตกลงในสัญญานั้นในระบบกฎหมายสัญญาของประเทศไทย ถือว่าเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อย ข้อตกลงเหล่านี้จึงขัดต่อความสงบเรียบร้อยตามมาตรา 150 และย่อมเป็นโมฆะไปเฉพาะส่วนของข้อตกลงนั้น ๆ

ในส่วนของการตีความการแสดงเจตนาและการตีความสัญญานั้นศาลฎีกาได้เคยตัดสินคดีที่คู่สัญญาตกลงกันว่า “ถ้าอาคารที่เช่าเกิดอัคคีภัยขึ้นไม่ว่าเพราะเหตุใดก็ตามมากน้อยเท่าใดก็ตามสัญญาเช่านี้เป็นอันระงับสิ้นสุดลงทันทีและผู้เช่ายินยอมให้ผู้ให้เช่าริบเงินประกันการเช่าได้ทั้งสิ้น” โดยในคดีนี้ศาลฎีกาฟังคำเบิกความของผู้ร่างสัญญาและพิจารณาว่าเมื่อตีความตามเจตนาแท้จริงของคู่สัญญาเงินประกันความเสียหายดังกล่าวเป็นเงินที่วางไว้เพื่อเป็นหลักประกันว่าผู้เช่าจะไม่ทำความเสียหายให้เกิดแก่ทรัพย์สินที่เช่า ผู้ให้เช่าจึงไม่มีสิทธิริบเงินประกัน¹⁰ ดังนั้นศาลจึงอาจนำเรื่องการตีความการแสดงเจตนาหรือการตีความสัญญามาแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยตีความการแสดงเจตนาและตีความสัญญา

¹⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4614/2552.

โดยพิจารณาถึงวัตถุประสงค์หลักของสัญญาได้ แต่จะครอบคลุมครบถ้วนทุกกรณีหรือไม่นั้นไม่แน่ชัด เนื่องจากในคำพิพากษาข้างต้นนั้นมีข้อเท็จจริงว่าศาลได้ฟังคำเบิกความของผู้ร่างสัญญา หากในกรณีอื่นไม่สามารถพิสูจน์เจตนาของคู่สัญญาเช่นนี้ได้จะใช้การตีความการแสดงเจตนาหรือการตีความสัญญามาทำให้ข้อตกลงไม่มีผลนั้นจะเป็นการถูกต้องสมควรหรือไม่ หรือหากศาลจะบังคับให้ตามข้อความที่ได้ตกลงกันนั้นจะเป็นการถูกต้องสมควรหรือไม่อาจเป็นประเด็นที่ถกเถียงต่อไปได้

ทั้งนี้ในการนำหลักกฎหมายเกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญามาใช้ในแต่ละกรณียังมีประเด็นที่อาจมีความสำคัญที่จะต้องนำมาพิจารณาอีกมาก เช่น ความสุจริตของคู่สัญญา การจัดสรรความเสี่ยงระหว่างคู่สัญญา ประเพณีทางการค้า และผลต่อความแน่นอนและเชื่อถือได้ของสัญญา เป็นต้น ดังนั้นจึงมีประเด็นต้องพิจารณาว่า มีปัญหาที่เกิดขึ้นจากการไม่มีข้อกำหนดโดยเฉพาะสำหรับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาหรือไม่ ประเทศไทยควรปรับปรุงกฎหมายให้ครอบคลุมข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาหรือไม่ ข้อตกลงประเภทใดควรจัดเป็นข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา ศาลควรมีอำนาจในการใช้ดุลยพินิจกำหนดผลของข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาเพียงใด และควรมีข้อยกเว้นในการบังคับใช้ข้อกำหนดโดยเฉพาะสำหรับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาหรือไม่ อย่างไร

ในการเปรียบเทียบผลทางกฎหมายของข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาเพื่อประโยชน์ในการพิจารณาผลของการใช้กฎหมายของประเทศไทยในปัจจุบัน และ ผลทางกฎหมายที่อาจเกิดขึ้นจากการมีบทบัญญัติเกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาเป็นการเฉพาะ จึงยกตัวอย่างกรณีศึกษาขึ้นพิจารณาดังนี้

กรณีศึกษาที่ 1 ผู้ว่าจ้างทำสัญญาจ้างขนส่งพัสดุกับผู้รับจ้างซึ่งเป็นบริษัทรับขนส่ง โดยตกลงกันให้ส่งเอกสารสำคัญซึ่งใช้ในการเสนอราคาประมูลงานก่อสร้างไปให้ทันในวันและเวลาประมูล โดยในสัญญามีข้อตกลงข้อหนึ่งระบุว่า ในกรณีเกิดความเสียหายจากการไม่ปฏิบัติตามสัญญาจ้างขนส่งผู้รับจ้างต้องรับผิดชอบผู้ว่าจ้างไม่เกินไปกว่าจำนวนเงินที่เป็นค่าจ้างซึ่งผู้รับจ้างได้รับจำนวน 20,000 บาท ต่อมาผู้รับจ้างนำเอกสารดังกล่าวไปส่งไม่ทันเวลาที่ตกลงกันไว้ทำให้ผู้ว่าจ้างได้รับความเสียหายหลายล้านบาท เมื่อผู้ว่าจ้างเรียกร้องค่าเสียหายผู้รับจ้างจึงอ้างว่าตามข้อตกลงดังกล่าวผู้รับจ้างต้องจะรับผิดชอบผู้ว่าจ้างไม่เกิน 20,000 บาท เท่านั้น

กรณีศึกษาที่ 2 ผู้ว่าจ้างเป็นบริษัทที่ดำเนินการโดยต้องใช้บริการอินเทอร์เน็ตอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาจึงทำสัญญาว่าจ้างให้ผู้รับจ้างซึ่งเป็นบริษัทให้บริการอินเทอร์เน็ตจัดการให้ผู้ว่าจ้างใช้บริการอินเทอร์เน็ตได้โดยมีข้อตกลงข้อหนึ่งว่า ผู้รับจ้างต้องจัดการให้ผู้ว่าจ้างสามารถใช้อินเทอร์เน็ตได้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา โดยสัญญาอินเทอร์เน็ตจะขัดข้องได้ไม่เกินครั้งละ 10 นาที เท่านั้น หากสัญญาอินเทอร์เน็ตจะขัดข้องเกินครั้งละ 10 นาที เกิน 2 ครั้งต่อเดือน ผู้ว่าจ้างสามารถเรียกค่าเสียหายได้ ต่อมาในระหว่างระยะเวลาตามสัญญาสัญญาอินเทอร์เน็ตที่ผู้รับจ้างให้บริการ

เกิดการขัดข้องไม่สามารถใช้ได้หลายสิบครั้งต่อวัน แต่การขัดข้องในแต่ละครั้งล้วนเกิดขึ้นไม่เกินครั้งละ 10 นาที ผู้ว่าจ้างจึงต้องการเรียกค่าเสียหาย แต่ผู้รับจ้างอ้างถึงข้อตกลงดังกล่าวว่าการให้บริการสัญญาในตลาดของผู้รับจ้างแม้จะเกิดการขัดข้องขึ้นแต่ยังไม่เป็นเหตุให้ผู้ว่าจ้างสามารถบอกเลิกสัญญาและเรียกค่าเสียหายได้ตามข้อตกลง

1.2 สมมติฐาน

ภายใต้กฎหมายแม้ว่าหลักข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาจะปรากฏร่องรอยอยู่ในกฎหมายเฉพาะบางฉบับ แต่หลักการดังกล่าวยังไม่ปรากฏเป็นบทบัญญัติทั่วไปในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงอาจทำให้เกิดปัญหาการตีความในบางกรณีที่เป็นเรื่องข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาแต่ไม่ตกอยู่ภายใต้กฎหมายเฉพาะนั้น ๆ จึงควรมีบทบัญญัติทั่วไปในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์ โดยกำหนดนิยามของ “วัตถุประสงค์หลักของสัญญา” และลักษณะของข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา รวมถึงผลทางกฎหมายไว้อย่างชัดเจนเพื่อให้มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพและไม่เกิดข้อโต้แย้งกันระหว่างผู้ใช้กฎหมาย และแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการบังคับใช้กฎหมายไทยที่มีในปัจจุบันที่อาจมีความคลุมเครือและทำให้การตีความ กฎหมายไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

1.3 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อพิจารณาว่ามีความเหมาะสมที่ประเทศไทยจะเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาหรือไม่ และควรเป็นไปในทิศทางใด ควรกำหนดผลทางกฎหมายอย่างไรจึงจะเหมาะสม รวมทั้งผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นทั้งในข้อดีและข้อเสีย ตลอดจนข้อเสนอแนะแนวทางหลักกฎหมายที่ควรจะเป็น ดังนี้

1. เพื่อศึกษาถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการไม่มีข้อกำหนดโดยเฉพาะสำหรับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา
2. เพื่อศึกษาว่าข้อตกลงประเภทใดควรจัดเป็นข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา
3. เพื่อศึกษาว่าศาลควรมีอำนาจในการใช้ดุลยพินิจกำหนดผลของข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาเพียงใด
4. เพื่อศึกษาว่าควรมีข้อยกเว้นในการบังคับใช้กฎหมายโดยเฉพาะสำหรับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาหรือไม่ อย่างไร

1.4 ขอบเขตการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาถึงลักษณะ และผลทางกฎหมายของหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา และจะได้มีการศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายของต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศฝรั่งเศสและประเทศอังกฤษ ซึ่งมีแนวทางเกี่ยวกับหลักกฎหมายในเรื่องดังกล่าวที่แตกต่างกัน

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้วิธีศึกษาวิจัยทางเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษารวบรวมข้อมูลสำหรับการค้นคว้าจาก กฎหมาย เอกสาร ตำรา บทความ วิทยานิพนธ์ทางกฎหมาย คำพิพากษาของศาล ข้อเขียนต่าง ๆ ทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ โดยใช้การค้นคว้าข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ประกอบด้วย

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

จากการศึกษาวิจัยในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้คาดว่าจะทราบว่าจะมีความเหมาะสมที่ประเทศไทยจะเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาหรือไม่ และควรเป็นไปในทิศทางใด แนวทางในการกำหนดผลทางกฎหมายที่เหมาะสมเป็นอย่างไร รวมทั้งทราบถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นทั้งในข้อดีและข้อเสีย ดังนี้

1. ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการไม่มีข้อกฎหมายโดยเฉพาะสำหรับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา
2. ทราบว่าข้อตกลงประเภทใดควรจัดเป็นข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา
3. ทราบว่าศาลควรมีอำนาจในการใช้ดุลยพินิจกำหนดผลของข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาเพียงใด
4. ทราบว่าควรมีข้อยกเว้นในการบังคับใช้ข้อกฎหมายโดยเฉพาะสำหรับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาหรือไม่ อย่างไร

1.7 ทบทวนวรรณกรรม

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ศึกษาเกี่ยวกับ “ข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา” จากการค้นคว้าไม่พบว่ามีตำรา คำบรรยาย หรือวิทยานิพนธ์ทางกฎหมายที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ โดยตรงแต่พบว่าในกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติโดยตรงเช่นในปัจจุบัน อาจนำบทบัญญัติกฎหมายทั่วไปบางมาตราที่มีอยู่ในกฎหมายไทยในปัจจุบันมาปรับใช้กับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา และพบว่ามีการศึกษาถึงประเด็นในบทบัญญัติกฎหมายทั่วไปที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

บทความเรื่อง “การตีความการแสดงเจตนา: ศึกษาช่วงการก่อนนิติกรรม” ของคุณวิวัฒน์ กอสัมพันธ์ ศึกษาเรื่องการตีความการแสดงเจตนาในช่วงเวลาของการก่อนนิติกรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 171 เพื่อพิจารณาว่า การแสดงเจตนาในกรณีใดบ้างในการตีความการแสดงเจตนาจะต้องปรับใช้มาตรา 368 (ว่าด้วยการตีความสัญญา) ประกอบด้วยหรือไม่ ความหมายของเจตนาที่แท้จริงตามมาตรา 171 หมายถึงเจตนาใด และมีวิธีการตีความการแสดงเจตนาอย่างไร

บทความเรื่อง “การตีความเอกสาร” ของคุณอรุณี วสันตยานันท์ ศึกษาเรื่องการตีความเอกสารตามมาตรา 10 ถึงมาตรา 14 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ภายใต้บทบัญญัติอันเกี่ยวข้องกับการตีความการแสดงเจตนาในมาตรา 171 เพื่อพิจารณาแนวทางในการตีความนิติกรรม ซึ่งมีเอกสารเป็นหลักฐาน ทั้งกรณีที่เจตนาอันแท้จริงของคู่กรณีไม่ต้องตรงกัน หรือไม่สามัคคีกัน เจตนาที่แท้จริงของผู้ทำนิติกรรม และกรณีที่ข้อตกลงซึ่งปรากฏในเอกสารมีความชัดเจนหรือสามารถสื่อถึงเจตนาของผู้ทำนิติกรรมแล้ว รวมถึงกรณีที่ปรากฏเอกสารซึ่งเป็นหลักฐานแห่งการทำนิติกรรม

วิทยานิพนธ์เรื่อง “หลักการตีความสัญญา” ของคุณอภิชาติ คงชาติ ศึกษาเรื่องหลักการตีความสัญญาทางแพ่ง ซึ่งเป็นกระบวนการวินิจฉัยความหมายของถ้อยคำแห่งสัญญา เพื่อให้รู้ถึงสิทธิหน้าที่ของคู่สัญญา ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์วางหลักไว้ในมาตรา 171 และมาตรา 368

บทความและวิทยานิพนธ์ข้างต้นเป็นการศึกษาถึงความหมายของบทบัญญัติและกระบวนการตีความการแสดงเจตนา และกระบวนการตีความสัญญาตามที่ปรากฏในบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 171 และมาตรา 368 ซึ่งอาจเป็นทางเลือกหนึ่งที่สามารถนำมาปรับใช้กับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาในกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติเป็นการเฉพาะ อย่างไรก็ตามบทความและวิทยานิพนธ์ข้างต้นไม่ได้ศึกษาถึงข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาเป็นการเฉพาะ และการนำบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 171 และมาตรา 368 มาปรับใช้มีหลักการและหลักเกณฑ์ในการพิจารณาที่แตกต่างกัน

จากกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาในต่างประเทศดังที่ได้มีการวิเคราะห์และนำเสนอในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

บทที่ 2

กฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา

โดยทั่วไปแล้วหลักกฎหมายสัญญาระหว่างคู่สัญญาซึ่งเป็นเอกชนของไทยมีลักษณะเหมือนกับหลักกฎหมายสัญญาซึ่งเป็นหลักกฎหมายเอกชนที่ปรากฏเป็นสากลคือ หลักกฎหมายในเรื่องนิติกรรมที่เรียกว่า หลักอิสระในทางแพ่ง หรือ หลักความศักดิ์สิทธิ์ของเจตนา (Autonomy of the will) หลักเสรีภาพในการทำสัญญา (Freedom of contract) โดยมีนัยยะ 2 ประการคือ เสรีภาพที่จะเข้ามาตกลงทำสัญญาระหว่างกัน และเสรีภาพที่จะไม่ผูกมัดหรือผูกมัดเมื่อสัญญาที่ทำระหว่างกันเกิดแล้ว ดังนั้นสัญญาที่ทำระหว่างกันของคู่สัญญาที่รวมไปถึงข้อตกลงทุกข้อที่ปรากฏในสัญญาย่อมต้องสามารถใช้บังคับกันได้ตามที่คู่สัญญาได้ตกลงกัน โดยหลักการนี้ถูกรับรองไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยในมาตรา 151 ความว่า “การใดเป็นการแตกต่างกับบทบัญญัติของกฎหมาย ถ้ามิใช่กฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การนั้นไม่เป็นโมฆะ” อย่างไรก็ตามหลักความศักดิ์สิทธิ์ของเจตนา และหลักเสรีภาพในการทำสัญญาย่อมสามารถมีข้อยกเว้นได้ในกรณีต่าง ๆ ตามความเหมาะสม เพื่อให้การทำสัญญาอยู่ในกรอบของกฎหมาย และไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เช่น การจำกัดเสรีภาพในการเลือกคู่สัญญา การจำกัดเสรีภาพในการกำหนดวัตถุประสงค์ของสัญญา การจำกัดเสรีภาพในเรื่องแบบของสัญญา การจำกัดเสรีภาพในเรื่องเจตนาเพื่อที่จะคุ้มครองประโยชน์บุคคลอื่นที่มาเกี่ยวข้องด้วย การจำกัดเสรีภาพในการกำหนดเนื้อหาของสัญญา ซึ่งอาจถูกกำหนดโดยกฎหมาย การจำกัดเสรีภาพโดยกฎหมายพิเศษ เช่น กฎหมายคุ้มครองแรงงาน และพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 เป็นต้น หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาก็มีลักษณะเช่นเดียวกับข้อยกเว้นของหลักความศักดิ์สิทธิ์ของเจตนา และหลักเสรีภาพในการทำสัญญาประการอื่น ๆ คือเป็นกรณีที่กฎหมาย เห็นความจำเป็นและเหมาะสมในการกำหนดข้อจำกัดของเสรีภาพระหว่างคู่สัญญาขึ้น

ในกฎหมายไทยมิได้มีการกำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาของสัญญาไว้โดยทั่วไปเป็นการเฉพาะ แต่จะสังเกตเห็นได้ว่ากฎหมายไทยกำหนดให้ศาลสามารถเข้าแทรกแซงสัญญาระหว่างเอกชนในบางกรณีที่อาจเทียบเคียงกับกรณีข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาของต่างประเทศได้ แต่จะเทียบเคียงกันได้มากน้อยเพียงใด หลักเกณฑ์ในการใช้ดุลยพินิจของศาลแตกต่างกันหรือไม่ ผลทางกฎหมายเป็นอย่างไร อาจศึกษาได้จากกฎหมายไทยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 และแนวทางการใช้กฎหมายที่ปรากฏให้เห็นในคำพิพากษาของศาลไทย

2.1 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

หลักกฎหมายในเรื่องข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาแท้จริงแล้วเป็นหลักกฎหมายที่บังคับใช้ในกรณีที่สัญญาที่สร้างขึ้นระหว่างคู่สัญญาซึ่งมีข้อตกลงข้อใดข้อหนึ่งที่หากบังคับใช้แล้วจะทำให้สัญญานั้นไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่สำคัญของสัญญา หลักกฎหมายดังกล่าวมีหลักการสำคัญที่ตั้งอยู่บนรากฐานของความสำคัญของวัตถุประสงค์หลักของสัญญา เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติที่ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยพบว่าหลักการเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของสัญญาปรากฏอยู่ในมาตรา 151 และมาตรา 150 โดยมาตรา 151 เป็นบทบัญญัติที่ยอมรับหลักการเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของเจตนา และเสรีภาพในการทำสัญญา โดยบัญญัติว่า

“มาตรา 151 การใดเป็นการแตกต่างกับบทบัญญัติของกฎหมาย ถ้ามิใช่กฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การนั้นไม่เป็นโมฆะ”

มาตรา 151 จึงเป็นบทบัญญัติที่แสดงให้เห็นว่าโดยทั่วไปแล้วสัญญาระหว่างคู่สัญญาซึ่งรวมไปถึงข้อตกลงทุกข้อในสัญญาย่อมใช้บังคับกันได้ แต่หลักการดังกล่าวย่อมมีข้อยกเว้นที่ปรากฏอยู่ตามบทบัญญัติต่าง ๆ โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของสัญญาซึ่งปรากฏอยู่ในมาตรา 150 โดยบัญญัติว่า

“มาตรา 150 การใดมีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดย กฎหมาย เป็นการพันวิสัย หรือเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การนั้นเป็นโมฆะ”

นอกจากบทบัญญัติที่ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 150 และมาตรา 151 แล้ววัตถุประสงค์หลักของสัญญายังมีความเกี่ยวข้องกับบทบัญญัติเรื่องการตีความการแสดงเจตนาและการตีความสัญญาดังที่ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 171 และมาตรา 368 เนื่องจากมาตรา 171 กำหนดให้ตีความการแสดงเจตนาพึงเล็งถึงเจตนาอันแท้จริง ส่วนมาตรา 368 กำหนดให้ตีความสัญญาไปตามความประสงค์ในทางสุจริต ดังนั้นไม่ว่าเจตนาอันแท้จริงตามมาตรา 171 หรือความประสงค์ในทางสุจริตตามมาตรา 368 จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์หลักของสัญญาทั้งสิ้นเนื่องจากวัตถุประสงค์หลักของสัญญาย่อมเป็นเจตนาหรือความประสงค์ที่คู่สัญญามุ่งให้บรรลุผลเมื่อเข้าทำสัญญากัน แต่ข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญามีใช้กรณีที่ข้อตกลงเช่นว่านั้นคลุมเครือหรือไม่มีความชัดเจนที่จำเป็นที่จะต้องมีการตีความการแสดงเจตนาหรือการตีความสัญญา อย่างไรก็ตามแม้ถ้อยคำที่ปรากฏในข้อตกลงเช่นว่านั้นจะมีความชัดเจนมากน้อยเพียงใดแต่อาจมีข้อโต้แย้งได้ว่าในกรณีที่ข้อตกลงที่สร้างขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของสัญญาจะทำให้การบังคับใช้สัญญาให้บรรลุวัตถุประสงค์หลักไม่เป็นผลการตีความข้อตกลงนั้นโดยพึงเล็งถึงเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนหรือตัวอักษร หรือตีความไปตามความประสงค์ในทางสุจริตโดยอาศัยบทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความการแสดงเจตนาหรือการตีความสัญญาก็เพียงพอที่จะแก้ปัญหาโดยทำ

ให้การไม่บังคับใช้ หรือบังคับใช้ข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาเพียงใดนั้นเป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสมโดยไม่ต้องมีบทบัญญัติอื่นใดเป็นการเฉพาะ การพิจารณากฎหมายของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องนั้นจึงจำเป็นต้องพิจารณาบทบัญญัติเกี่ยวกับ การตีความการแสดงเจตนาหรือการตีความสัญญา เป็นเบื้องต้นอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ดังนั้นการศึกษาบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องจึงประกอบไปด้วยบทบัญญัติเกี่ยวกับการอันมีวัตถุประสงค์เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยตามมาตรา 150 บทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความการแสดงเจตนาตามมาตรา 171 และบทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความสัญญาตามมาตรา 368

2.1.1 บทบัญญัติเกี่ยวกับการอันมีวัตถุประสงค์เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อย ตามมาตรา 150

โดยทั่วไปแล้วนิติกรรมที่สร้างขึ้นระหว่างปัจเจกชน อันมีวัตถุประสงค์ที่จะได้รับประโยชน์บางอย่าง เมื่อปัจเจกชนมีเสรีภาพที่จะทำนิติกรรมอะไรก็ได้ ประโยชน์ของนิติกรรมจึงเป็นอะไรก็ได้เช่นกัน ตามหลักอิสระในทางแพ่งที่ได้มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 151 ไม่ว่าจะเป็วัตถุประสงค์หรือประโยชน์ของนิติกรรมที่แน่นอนตามรูปของนิติกรรมที่มีชื่อหรือจะเป็นวัตถุประสงค์หรือประโยชน์อื่น ๆ ของนิติกรรมที่ไม่มีชื่อก็ได้ แต่มีข้อสำคัญอยู่ประการหนึ่งว่าวัตถุประสงค์หรือประโยชน์ดังกล่าวจะต้องเป็นวัตถุประสงค์หรือประโยชน์อันชอบด้วยกฎหมายหรือกฎหมายยอมรับรองให้¹ โดยวัตถุประสงค์ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือที่กฎหมายไม่ยอมรับรองให้ได้แก่ กรณีที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 150 ได้บัญญัติให้นิติกรรมตกเป็นโมฆะเนื่องจากวัตถุประสงค์ของนิติกรรม ดังนี้

“มาตรา 150 การใดมีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมายเป็นการพันวิสัย หรือเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การนั้นเป็นโมฆะ”

บทบัญญัติในมาตรา 150 ได้แบ่งวัตถุประสงค์ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายไว้

4 กรณี คือ

1. วัตถุประสงค์ที่ต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย
2. วัตถุประสงค์เป็นการพันวิสัย
3. วัตถุประสงค์ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน
4. วัตถุประสงค์ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน

¹ ศนันท์กรณ โสทธิพันธุ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นิติกรรมสัญญา (พิมพ์ครั้งที่ 25, วิญญูชน 2565) 76.

สำหรับกรณีทีนี้ติกรรมมีวัตถุประสงค์ข้ต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน ต้องเป็นโมฆะ เป็นไปตามหลักการที่ว่าประโยชน์ของเอกชนย่อมมีความสำคัญรองลงมาจากประโยชน์สาธารณะ เนื่องจากมนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นสังคม จึงยอมมีความประสงค์จะได้สังคมที่ตนอาศัยที่มีความสงบสุข การกระทำใด ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อความสงบสุขของสังคมจึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจยินยอมให้เกิดขึ้น สิ่งเกี่ยวกับสาธารณประโยชน์ ย่อมเป็นกฎหมายสูงสุด (salus populi est suprema lex)² ทั้งนี้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดหลักเกณฑ์เรื่องความสงบเรียบร้อยของประชาชนไว้อย่างกว้างๆ และไม่มีบทวิเคราะห์ศัพท์ไว้ จึงเปิดช่องให้ศาลใช้ดุลพินิจใช้ได้ในแต่ละกรณี การศึกษาหาความหมายของคำนี้จึงต้องอาศัยคำอธิบายที่ปรากฏในตำรากฎหมาย

ศาสตราจารย์ ดร.จิต เศรษฐบุตร ได้อธิบายไว้ว่า³ ความสงบเรียบร้อยของประชาชนเป็นข้อห้ามซึ่งสังคมบังคับแก่เอกชน เป็นการแสดงให้เห็นว่าสังคมยอมอยู่เหนือเอกชน ทั้งนี้ เพื่อสังคมจะได้ดำรงอยู่ได้และได้คุ้มครองปกป้องรักษาเอกชนซึ่งอยู่ในสังคมนั้นเอง จำแนกออกเป็น

1. ความสงบเรียบร้อยทางการเมือง ได้วางขึ้นเพื่อ
 - ก. ปกป้องรักษาความมั่นคงของรัฐ
 - ข. ปกป้องรักษาความมั่นคงของครอบครัว
 - ค. ปกป้องรักษาความมั่นคงของเอกชน
2. ความสงบเรียบร้อยทางเศรษฐกิจ ได้วางขึ้นเพื่อ
 - ก. ปกป้องรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของสังคม
 - ข. ปกป้องรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของเอกชน

ศาสตราจารย์ ดร.อุกฤษ มงคลนาวิน ได้จำแนกความหมายของ “ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน” ไว้ในลักษณะที่คล้ายคลึงกันโดยแบ่งออกเป็น 5 ประการ⁴ คือ

² สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, ‘สิ่งที่เกี่ยวกับสาธารณประโยชน์ ย่อมเป็นกฎหมายสูงสุด’, ต้องยอมสละเพื่อสาธารณประโยชน์ <http://web.krisdika.go.th/data/serve/tha/acknowledge/acknowledge_2/proverb-1.htm#:~:text=Salus%20populi%20est%20suprema%20lex> สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2566.

³ จิต เศรษฐบุตร, *คำอธิบายกฎหมายนิติกรรมและหนี้* (เล่ม 1, แสงทองการพิมพ์ 2512) 21-31.

⁴ อุกฤษ มงคลนาวิน, ‘ความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน’ (2518) 32 *บทบัญญัติ*, 11-32.

1. ความสงบเรียบร้อยของประชาชนในทางการเมืองการปกครอง เนื่องจากกิจการเกี่ยวกับการเมืองการปกครองถือได้ว่าเป็นหลักในการปกป้องรักษาความมั่นคงของรัฐ เช่นอำนาจอธิปไตยของรัฐ การใช้อำนาจอธิปไตยของรัฐในทางนิติบัญญัติ ในทางบริหารหรือในทางตุลาการ อำนาจหน้าที่ขององค์กรต่าง ๆ ของรัฐหรือเจ้าพนักงานของรัฐ การใช้บังคับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับมหาชน ตลอดจนการที่ประชาชนจะรับบริการจากรัฐ หรือองค์กรต่าง ๆ ของรัฐ ฯลฯ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ จึงถือว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน ตัวอย่างของนิติกรรมที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนในทางการเมืองการปกครอง เช่น การทำความตกลงให้ถอนฟ้องคดีอาญาแผ่นดินและให้ทรัพย์สินเป็นการตอบแทน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1237/2496) การทำสัญญายอมความใช้ค่าเสียหายเพื่อมิให้ฟ้องร้องคดีอาญาแผ่นดิน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 524/2484) และการทำสัญญาออกเงินช่วยเหลือเพื่อให้บุคคลอื่นเป็นความกันโดยตนเองไม่มีส่วนได้เสียหรือเพื่อต้องการส่วนแบ่งจากคดีที่พิพาทกัน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1160-1161/2494) เป็นต้น

2. ความสงบเรียบร้อยของประชาชนในทางครอบครัว สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคม และมีผลเกี่ยวโยงไปถึงเรื่องมรดกด้วย หากสถาบันครอบครัวและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคมในเรื่องมรดกได้รับความกระทบกระเทือน ย่อมมีผลกระทบกระเทือนไปถึงความมั่นคงปลอดภัยของประเทศด้วย จึงถือได้ว่าเรื่องเกี่ยวกับครอบครัวและมรดกเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน ตัวอย่างของนิติกรรมที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนในทางครอบครัว เช่น การทำสัญญาไม่ให้บุคคลร่วมกินอยู่หลับนอนกับคู่สมรส การที่ผู้ที่จะได้รับทรัพย์สินมรดกตามพินัยกรรม ตกลงทำสัญญาแบ่งทรัพย์สินมรดกตามพินัยกรรมกันเสียใหม่ตั้งแต่ผู้ทำพินัยกรรมยังไม่ตาย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 909/2492) และการสัญญาให้เงินตอบแทนการที่หาหญิงมาให้เป็นเมียน้อย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 95/2494) เป็นต้น

3. ความสงบเรียบร้อยของประชาชนในทางวิชาชีพ วิชาชีพบางอย่างเป็นเรื่องสำคัญซึ่งเกี่ยวข้องกับประชาชนเป็นอย่างมาก เช่น วิชาชีพทนายความ หากปล่อยให้บุคคลกระทำการใด ๆ เกี่ยวกับวิชาชีพเช่นนี้ได้อย่างเสรี ไม่มีขอบเขตจำกัด ก็จะกระทบกระเทือนถึงความมั่นคงปลอดภัยของสังคมหรือประเทศใด ๆ จึงถือกันว่าทนายความต้องไม่กระทำการบางอย่าง เช่น โอนลูกความให้แก่กัน กำหนดเงินค่าจ้างโดยวิธีแบ่งเอาส่วนจากทรัพย์สินที่ลูกความจะได้รับจากผลแห่งคำพิพากษา ฯลฯ ตัวอย่างของนิติกรรมที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนในทางวิชาชีพ เช่น สัญญาจ้างว่าความซึ่งเรียกค่าจ้างว่าความโดยวิธีแบ่งเอาส่วนจากทรัพย์สินที่เป็นมูลพิพาทอันจะพึงได้แก่คู่ความ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1751/2536) เป็นต้น

4. ความสงบเรียบร้อยของประชาชนในทางเศรษฐกิจ เศรษฐกิจของชาติเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องอย่างแน่นแฟ้นกับความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ การเอารัดเอาเปรียบกันในทาง

การค้าหรืออุตสาหกรรมย่อมกระทบกระเทือนถึงความมั่นคงปลอดภัยของประเทศด้วย ความสงบเรียบร้อยของประชาชนในทางเศรษฐกิจย่อมมีความหมายรวมถึงแนวความคิดในการคุ้มครองผู้อยู่ในฐานะด้อยกว่าในทางสังคมและเศรษฐกิจ เช่น ผู้บริโภค ลูกหนี้ ลูกจ้าง ชวนา เนื่องจากถ้าผู้อยู่ในฐานะด้อยกว่าในทางสังคมและเศรษฐกิจได้รับความเดือดร้อนหรือความไม่เป็นธรรมในสังคม ก็ย่อมมีผลกระทบถึงความมั่นคงปลอดภัยของประเทศด้วย ตัวอย่างของนิติกรรมที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนในทางเศรษฐกิจ เช่น ผู้ขายสุกรแก่ร้านสหกรณ์ทำหนังสือกู้โดยมิได้รับเงินให้แก่เลขานุการสหกรณ์ผู้ให้ความสะดวกแก่ผู้ขายสุกร (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1749/2498) การโอนขายใบอนุญาตให้ส่งข้าวไปยังต่างประเทศให้ผู้อื่นโดยการได้รับอนุญาตให้ส่งเขาไปต่างประเทศเป็นสิทธิเฉพาะตัวจะโอนหรือซื้อขายกันไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1288/2501) และการตกลงสมยอมกันไม่ประมุขแข่งขันในการประกวดราคารับก่อสร้างทางของรัฐ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2022/2519) เป็นต้น

5. ความสงบเรียบร้อยของประชาชนในทางคุ้มครองสิทธิมนุษยชน มนุษย์มีสิทธิมูลฐาน เรียกว่า “สิทธิมนุษยชน” ซึ่งสังคมอารยชนยอมรับนับถือ สิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิที่แสดงให้เห็นถึงศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ สิทธิมนุษยชนนี้ผู้ใดจะทำนิติกรรมจำกัดขัดขวางหรือตัดทอนมิได้ สิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์เป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากอีกเรื่องหนึ่ง หากปล่อยให้มีการกระทำใด ๆ อันมีผลให้บุคคลต้องสูญเสียความเป็นมนุษย์หรือศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์สังคมก็จะระส่ำระสายและมีผลกระทบกระเทือนไปถึงความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ ตัวอย่างของนิติกรรมที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนในทางคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เช่น ทำความตกลงกันยอมมีชีวิตอย่างสัตว์ ทำสัญญาจ้างแรงงานกันตลอดชีวิตของลูกจ้างเป็นสัญญาที่ทำให้มนุษย์มีลักษณะเป็นทาส และสัญญาที่นำตัวมนุษย์มาเป็นวัตถุแห่งหลักประกัน เป็นต้น

จากคำอธิบายซึ่งเป็นความเห็นของนักกฎหมาย และตัวอย่างที่ปรากฏตามคำพิพากษาศาลฎีกาพบว่าหลักความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนมีลักษณะสำคัญดังต่อไปนี้⁵

1. เป็นหลักพื้นฐานที่มีอยู่ในกฎหมายทุกระบบเนื่องจากเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคม เศรษฐกิจ และศีลธรรมอันเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้สังคมดำรงอยู่ได้
2. เป็นหลักที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์โดยทั่วไปของประเทศชาติหรือประชาชนโดยรวม จึงต้องห้ามมิให้มีการฝ่าฝืน แม้ว่ากฎหมายนั้นจะไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย

⁵ พิชัยศักดิ์ ทรยางกูร และ ญัฐนันท์ อิศวเลิศศักดิ์, ‘หลักความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน’ (stou.ac.th) <<https://www.stou.ac.th/schools/slw/upload/ex.40701-2.pdf>> สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2566.

หรือศีลธรรมอันดีของประชาชนกำหนดไว้โดยชัดแจ้งก็ตาม และศาลสามารถหยิบยกขึ้นพิจารณาได้เองแม้ไม่มีคู่ความฝ่ายใดกล่าวอ้างขึ้น

3. ถ้อยคำมีความหมายไม่แน่นอน มีขอบเขตอย่างกว้างขวาง และเปลี่ยนแปลงไปตามนโยบายของรัฐหรือสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา เพื่อให้เป็นบทบัญญัติที่ยืดหยุ่นและให้ศาลมีโอกาสใช้ดุลพินิจได้มากอันจะทำให้การรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนบรรลุผล

4. เป็นกฎหมายที่ยุติธรรม (Ius Aequum) เนื่องจากหลักความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนมีความหมายอย่างกว้างและยากที่จะให้คำจำกัดความ จึงไม่มีการกำหนดข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบไว้แน่ชัด โดยปล่อยให้ศาลมีดุลพินิจในการวินิจฉัยเป็นรายกรณีไป เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความ

5. เป็นกฎหมายที่เป็นบทบังคับ (Ius Cogens) ไม่ยอมให้คู่กรณีตกลงแก้ไขเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น เป็นบทบังคับเด็ดขาดซึ่งผู้ที่ฝ่าฝืนย่อมได้รับโทษหรือเกิดผลร้ายเสมอ

บทบัญญัติเกี่ยวกับการอันมิวัตุประสงค์เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยตาม มาตรา 150 จึงเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับวัตุประสงค์ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายโดยตรง และมีความยืดหยุ่นในการปรับใช้ได้ เพื่อความเข้าใจเกี่ยวกับการปรับใช้มาตรา 150 กับข้อเท็จจริงในกรณีทีถือว่าเป็น ข้อตกลงที่ขัดต่อวัตุประสงค์หลักของสัญญา วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะได้นำตัวอย่างกรณีศึกษาข้อตกลงที่ขัดต่อวัตุประสงค์หลักของสัญญามาววิเคราะห์ถึงผลทางกฎหมายโดยปรับใช้มาตรา 150 ในบทที่ 4 ต่อไป

2.1.2 บทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความการแสดงเจตนาตามมาตรา 171

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 171 บัญญัติหลักการของการตีความการแสดงเจตนาไว้เป็นหลักทั่วไปว่า “ในการตีความการแสดงเจตนา นั้น ให้ฟังเสียงถึงเจตนาอันแท้จริง ยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนหรือตัวอักษร” หมายความว่าให้ถือเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนที่กล่าวหรือที่เขียนตามตัวอักษร ทั้งนี้หากยังไม่มีการแสดงเจตนาเลย มีแต่ความคิดอยู่ในใจ จะยังไม่สามารถตีความการแสดงเจตนาได้ ฉะนั้น จะต้องมีการแสดงเจตนาออกมาให้ปรากฏแล้ว เจตนาแสดงออกจึงจะมีฐานะเป็นวัตุในการตีความ⁶ แม้บทบัญญัติดังกล่าวระบุให้ตีความการแสดงเจตนา

⁶ ประกอบ หุตะสิงห์, *กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา* (นิติบรรณการ 2518) 67-68 ; เสริม วิวินิจฉัยกุล, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะนิติกรรมและหนี้* (กรมสรรพสามิต 2515) 74 ; พระยาเทพวิฑูร, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เรียง มาตราว่าด้วยนิติกรรม ระยะเวลา อายุความ* (กำชัย จงจักรพันธ์ ผู้แก้ไขเพิ่มเติม, เดือนตุลา 2556) 44 ; กรศุทธิ์ ขอพ่วงกลาง, *นิติกรรม สัญญา และคำมั่น* (โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน

โดยยึดถือเจตนาอันแท้จริง แต่นักกฎหมายยังมีความเห็นที่ไม่ตรงกันเกี่ยวกับความหมายและการปรับใช้บทบัญญัตินี้ในหลายประเด็น เช่น ประเด็นที่ว่า การตีความการแสดงเจตนาต้องกระทำในกรณีใด เจตนาอันแท้จริงตามมาตรา 171 หมายถึงสิ่งใด

ในประเด็นที่ว่า การตีความการแสดงเจตนาต้องกระทำในกรณีใด มีความเห็นของนักกฎหมายที่แตกต่างกันไปสองแนวทาง โดยฝ่ายหนึ่งเห็นว่าการตีความการแสดงเจตนาไม่สามารถใช้ได้ในทุกกรณี ต้องกระทำในบางกรณีเท่านั้น กล่าวคือจะใช้ได้ในกรณีการแสดงเจตนาที่มีข้อสงสัย มีความไม่ชัดเจน มีความหมายหลายนัยหรือขัดแย้งกัน ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่าการตีความการแสดงเจตนาต้องใช้เสมอ

ฝ่ายที่เห็นว่าการตีความการแสดงเจตนาไม่สามารถใช้ได้ในทุกกรณี⁷ มีความเห็นว่าในกรณีที่การแสดงเจตนามีความชัดเจนอยู่แล้ว ไม่ได้มีส่วนใดที่กำกวม หรือขัดแย้งกัน ย่อมจะตีความการแสดงเจตนาในกรณีนั้นไม่ได้ ดังคำกล่าวที่ว่า “เมื่อถ้อยคำมีความชัดเจนแล้วก็ไม่จำเป็นต้องตีความ” (In Claris Non Fit Interpretatio)⁸

ทั้งนี้อาจเพื่อป้องกันการบิดเบือนการแสดงเจตนา⁹ แนวคำพิพากษาของศาลไทยจะเป็นไปตามแนวทางนี้อย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2565) 133 ; กิตติศักดิ์ ปรกติ, ‘เอกสารประกอบการศึกษาวิชากฎหมายลักษณะนิติกรรมสัญญา (น.101)’ (คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2563) 31 ; ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (ภาค 1-2)*, (มุรินทร์ พงศापาน ผู้แก้ไขเพิ่มเติม, พิมพ์ครั้งที่ 4, วิญญูชน 2561) 53 ; ฑูประภอบ วิวัฒน์ กอสัมพันธ์, ‘การตีความการแสดงเจตนา: ศึกษาช่วงการก่อนนิติกรรม’ (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต 2565) 65.

⁷ ประภอบ หุตะสิงห์ (เชิงอรธ 6) 67; เสริม วินิจฉัยกุล (เชิงอรธ 6) 71-75; พระยาเทพวิฑูร (เชิงอรธ 6) 45 ; ปันโน สุขทรศนีย์, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา* (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2514) 140; หยุต แสงอุทัย, *กฎหมายแพ่งลักษณะมูลหนี้หนึ่ง* (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2517) 70 ; วิวัฒน์ กอสัมพันธ์ (เชิงอรธ 6) 50-51 ; ศักดิ์ สนองชาติ, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นิติกรรมสัญญา* (พิมพ์ครั้งที่ 11, นิติบรรณการณ 2557) 237-241.

⁸ Stefan Vogenauer, ‘Interpretation’ *Commentaries on European Contract Laws*, ed. Nils Jansen and Reinhard Zimmermann (Oxford Press 2018) 761-764.

⁹ อรุณ ภาณุพงศ์, ‘การตีความสนธิสัญญา’ ใน *รวมบทความทางวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบ 84 ปี ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์* (มูลนิธินิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2534) 209.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6563/2545 เมื่อข้อตกลงในสัญญาจ้างมีข้อความระบุไว้อย่างชัดเจน จึงไม่ต้องตีความการแสดงเจตนาตามมาตรา 171 จำเลยที่ 2 ย่อมไม่ต้องร่วมรับผิดชอบจำเลยที่ 1

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 679/2547 เมื่อสัญญาไม่ชัดเจนว่าเป็นสัญญาโอนลิขสิทธิ์หรือสัญญาโอนขายมาสเตอร์เทป ดังนั้น สัญญาจึงต้องตีความตามมาตรา 368 และมาตรา 171 ศาลเห็นว่าเป็นสัญญาโอนขายมาสเตอร์เทปจำเลยจึงไม่ได้ละเมิดลิขสิทธิ์ พิพากษายกฟ้อง

ฝ่ายที่เห็นว่าการตีความการแสดงเจตนาต้องใช้ในทุกกรณี¹⁰ มีความเห็นว่าการตีความการแสดงเจตนาต้องใช้เสมอ กล่าวคือ แม้การแสดงเจตนา มีความชัดเจนในตัวมันเอง แต่ก็ต้องตีความการแสดงเจตนาขึ้นเพราะว่าอาจเป็นกรณีที่เจตนาในใจไม่ตรงกับเจตนาที่แสดงออก หากได้พิจารณาโดยอาศัยพฤติการณ์แวดล้อมประกอบ ถ้อยคำที่เห็นว่าชัดเจนแล้วอาจมีความหมายเป็นอย่างอื่นได้ แม้คำพิพากษาของศาลไทยจะไม่ได้วินิจฉัยตามแนวความเห็นนี้อย่างชัดเจน แต่คำพิพากษหลายฉบับก็แสดงให้เห็นได้ว่าศาลตีความการแสดงเจตนาแม้ในกรณีที่การแสดงเจตนา มีความชัดเจน ตัวอย่างเช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6886/2542 จำเลยอ้างว่าสัญญาเช่าซื้อระบุวันเริ่มต้นของสัญญาหลังวันเริ่มต้นของวันทำสัญญาประกันภัยไว้ชัดเจนแล้ว ย่อมไม่ต้องตีความ ศาลเห็นว่าวัตถุประสงค์แห่งสัญญาย่อมมุ่งไปที่การประกันภัยรถยนต์ที่เช่าซื้อสำคัญยิ่งกว่าวันเริ่มต้นสัญญาที่พิมพ์เป็นตัวอักษร การตีความวันทำสัญญาประกันภัยย่อมต้องฟังเสียงถึงเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนหรือตัวอักษรตามมาตรา 171 จำเลยต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่โจทก์

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 10421/2551 จำเลยอ้างว่าสัญญาเช่าซื้อระบุวันเริ่มต้นของสัญญาหลังวันเริ่มต้นของวันทำสัญญาประกันภัยไว้ชัดเจนแล้ว ย่อมไม่ต้องตีความ ศาลเห็นว่าวัตถุประสงค์แห่งสัญญาย่อมมุ่งไปที่การประกันภัยรถยนต์ที่เช่าซื้อสำคัญยิ่งกว่าวันเริ่มต้นสัญญาที่พิมพ์เป็นตัวอักษร การตีความวันทำสัญญาประกันภัยต้องฟังเสียงถึงเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าทำให้คำสำนวนหรือตัวอักษรตามมาตรา 171 จำเลยต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่โจทก์

การแสดงเจตนาที่มีความชัดเจนว่าได้แสดงเจตนาทำสัญญากันในวันที่ได้ระบุไว้แล้ว หากไม่พิจารณาประกอบพฤติการณ์แวดล้อม จะไม่รู้เลยว่าวันที่ที่ระบุไว้นั้นไม่ได้ตรงกับเจตนาในใจ การที่ศาลพิพากษาว่าเจตนาที่แท้จริงของทั้งสองฝ่ายมุ่งให้สัญญาประกันภัยมีผลผูกพันในวันที่มีส่วนได้เสีย ไม่ใช่วันที่ระบุชัดเจนในกรมธรรม์ ย่อมเป็นผลมาจากการตีความประกอบพฤติการณ์แวดล้อมทั้งเรื่องเจตนาของคู่สัญญา ทางปฏิบัติหรือปกติประเพณีในการซื้อรถยนต์ประกันแล้ว

¹⁰ กิตติศักดิ์ ปรกติ (เชิงอรรถ 6) 31-32 ; กรศุทธิ์ ขอพ่วงกลาง (เชิงอรรถ 6) 134 ; วิวัฒน์ กอสัมพันธ์ (เชิงอรรถ 6) 54-55 ; ศนันท์กรณ์ โสคติพันธุ์ (เชิงอรรถ 1) 427.

ประเด็นต่อมาที่มีความสำคัญต่อการนำมาวิเคราะห์ การนำมาตรา 171 มาปรับใช้กับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาได้แก่ประเด็นในเรื่องของวิธีการตีความการแสดงเจตนาหรือความหมายของเจตนาอันแท้จริง ซึ่งนักกฎหมายไทยมีความเห็นเกี่ยวกับวิธีการตีความการแสดงเจตนาที่แตกต่างกัน 4 วิธี ดังนี้

1. วิธีตีความตามแต่ละกรณี¹¹ โดยวิธีนี้เป็นวิธีที่ไม่ได้มีหลักเกณฑ์ตายตัวและไม่มีหลักเกณฑ์ทั่วไปที่ใช้ได้กับทุกกรณี แต่ต้องไป พิจารณาจากข้อเท็จจริงเป็นกรณีไป ค้นหาเจตนาอันแท้จริง ไม่ยึดติดกับถ้อยคำสำนวนตัวอักษรวิธีการนี้เป็นไปตามความคิดเห็นของนักกฎหมายไทยส่วนใหญ่ และศาลปรับใช้

2. วิธีตีความแบบรู้หรือไม่รู้เจตนาที่ซ่อนในใจ¹² โดยวิธีนี้ตีความการแสดงเจตนาโดยพิจารณาจากเจตนาที่แสดงออกซึ่งสะท้อนทฤษฎีภาวะวิสัยเป็นหลัก เว้นแต่ในกรณีที่ผู้รับการแสดงเจตนาผู้ถึงเจตนาที่อยู่ในใจจึงจะพิจารณาตามเจตนาในใจของผู้แสดงเจตนา

3. วิธีตีความแบบกำหนดหน้าที่¹³ วิธีนี้กำหนดหน้าที่ให้ผู้แสดงเจตนาต้องพยายามแสดงเจตนาให้อีกฝ่ายเข้าใจ ส่วนฝ่ายผู้รับการแสดงเจตนาต้องตีความการแสดงเจตนาที่ตนตามหลักสุจริต นี้ผู้ที่อธิบายวิธีนี้ก็ไม่ได้อธิบายว่าหน้าที่ดังกล่าวมีลักษณะเช่นใด และมีเกณฑ์พิจารณาอย่างไร

4. วิธีตีความแบบอรรถวิสัยกับภาวะวิสัย¹⁴ วิธีนี้ใช้การตีความทั้งแบบอรรถวิสัยและแบบภาวะวิสัย โดยแบบอรรถวิสัยที่ยึดถือเจตนาในใจของผู้แสดงเจตนาเป็นเจตนาที่มีผลทางกฎหมาย ใช้กับกรณีที่การแสดงเจตนาไม่มีผู้รับการแสดงเจตนาและไม่มีคู่กรณี เช่นนิติกรรมฝ่ายเดียวประเภทพินัยกรรมหรือการสละกรรมสิทธิ์เป็นต้น หรือในกรณีที่ การแสดงเจตนามีผู้รับการแสดงเจตนาหรือมีคู่กรณี แต่บุคคลนั้นไม่ควรได้รับความคุ้มครอง ส่วนการตีความแบบภาวะวิสัยที่ยึดถือเจตนาที่แสดงออกตามที่วิญญูชนเข้าใจโดยพิจารณาจากการแสดงเจตนาที่มีผู้รับการแสดงเจตนาหรือมีคู่กรณี และบุคคลนั้นควรได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้การค้นหาเจตนาอันแท้จริงต้องอาศัยพฤติการณ์แวดล้อม

¹¹ ประกอบ หุตะสิงห์ (เชิงอรรถ 6) 67; พระยาเทพวิฑูร (เชิงอรรถ 6) 43-46 ; ดูประกอบ วิวัฒน์ กอสัมพันธ์ (เชิงอรรถ 6) 67.

¹² หยุต แสงอุทัย (เชิงอรรถ 7) 67-69 ; ดูประกอบ วิวัฒน์ กอสัมพันธ์ (เชิงอรรถ 6) 67.

¹³ เสริม วินิจฉัยกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะนิติกรรมและหนี้, 71-75 ; ดูประกอบ วิวัฒน์ กอสัมพันธ์ (เชิงอรรถ 6) 68.

¹⁴ กิตติศักดิ์ ปรกติ (เชิงอรรถ 6) 33-39; กรศุทธิ์ ขอพ่วงกลาง (เชิงอรรถ 6) 138-140 ; ดูประกอบ วิวัฒน์ กอสัมพันธ์ (เชิงอรรถ 6) 68.

ในการพิจารณา เช่น ปกติประเพณี การปฏิบัติต่อกันหลังการเกิดนิติกรรม หรือพฤติการณ์แวดล้อมอื่น ๆ เช่น สถานที่ เอกสารที่เกี่ยวข้องและการกระทำในครั้งก่อนๆ เป็นต้น

วิธีการตีความแบบอรรถวิสัย และแบบภาวะวิสัย หมายถึง¹⁵ 1) กรณีบังคับตามเจตนาภายใน (เจตนาเชิงอรรถวิสัย) เมื่อเจตนาอันแท้จริงซึ่งเป็นเจตนาภายในหรือเจตนาเชิงอรรถวิสัยไม่ต้องตรงกับเจตนาที่แสดงออก ย่อมบังคับไปตามเจตนาอันแท้จริงที่เป็นเจตนาเชิงอรรถวิสัย 2) กรณีบังคับตามเจตนาภายนอก (เจตนาเชิงภาวะวิสัย) หากเจตนาอันแท้จริงซึ่งเป็นเจตนาภายในต้องตรงกับเจตนาภายนอกย่อมบังคับไปตามเจตนาที่แสดงออก แต่หากปรากฏว่าข้อความในเอกสารซึ่งถือเป็นเจตนาที่แสดงออก ไม่ตรงกันหรือขัดแย้งกัน และพิจารณาข้อความแล้วอาจยังทราบเจตนาแท้จริงของคู่สัญญาได้ ย่อมบังคับไปตามเจตนาอันแท้จริงซึ่งเป็นเจตนาในเชิงภาวะวิสัย

วิธีการตีความหรือความหมายของเจตนาอันแท้จริงตามมาตรา 171 นั้น หากถือเอาว่าเจตนาอันแท้จริง หมายถึงเจตนาที่แสดงออกเท่านั้นโดยการตีความแบบภาวะวิสัยในทุกกรณี ย่อมไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย เนื่องจากหากต้องบังคับตามเจตนาที่แสดงออกในทุกกรณีแล้วก็ย่อมไม่มีความสำคัญที่จะต้องเพ่งเล็งเจตนาอันแท้จริง ตามที่มาตรา 171 บัญญัติไว้ แต่หากถือวิธีการตีความหรือความหมายของเจตนาอันแท้จริงว่าหมายถึงเจตนาภายในใจ โดยการตีความ แบบอรรถวิสัยในทุกกรณีแล้ว ก็ย่อมไม่เป็นธรรมต่อฝ่ายของผู้รับการแสดงเจตนาในกรณีที่ผู้นั้นไม่ทราบถึงเจตนาภายในใจของผู้แสดงเจตนา และผู้นั้นเป็นผู้ที่ควรได้รับความคุ้มครองการใช้วิธีการตีความแบบอรรถวิสัยหรือภาวะวิสัยจึงต้องพิจารณาจากรูปแบบของการแสดงเจตนา ประกอบกับการพิจารณาว่ากรณีนั้นต้องคุ้มครองผู้แสดงเจตนาหรือผู้รับการแสดงเจตนาหรือคู่กรณีมากกว่า ในกรณีที่การแสดงเจตนาไม่มีผู้รับการแสดงเจตนาและไม่มีคู่กรณี ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องคุ้มครองผู้ใดมากไปกว่าผู้แสดงเจตนา การตีความแบบอรรถวิสัยโดยถือเอาเจตนาในใจเป็นเจตนาอันแท้จริงของผู้แสดงเจตนาย่อมสามารถทำได้ ในกรณีของการแสดงเจตนาที่มีผู้รับการแสดงเจตนาโดยทั่วไปแล้วย่อมต้องคุ้มครองผู้รับการแสดงเจตนาโดยการตีความแบบภาวะวิสัยคือถือเอาเจตนาที่แสดงออกเป็นเจตนาอันแท้จริง เว้นแต่ผู้รับการแสดงเจตนาเป็นบุคคลที่ไม่ควรได้รับความคุ้มครอง เช่น มีพฤติการณ์ที่ว่าผู้รับการแสดงเจตนา รู้ถึงเจตนาภายในใจของผู้แสดงเจตนา ในกรณีเช่นนี้จึงสมควรตีความโดยเอาเจตนาในใจเป็นเจตนาอันแท้จริง ส่วนในกรณีที่การแสดงเจตนาไม่มีผู้รับการแสดงเจตนาแต่มีคู่กรณี โดยทั่วไปย่อมต้องตีความแบบภาวะวิสัยเพื่อคุ้มครองคู่กรณีเว้นแต่คู่กรณีเป็นบุคคลที่ไม่สมควรได้รับความคุ้มครอง เช่นในกรณีที่คู่กรณีรู้เจตนาภายในใจของผู้แสดงเจตนา การ

¹⁵ เฉลิมวุฒิ ศรีพรหม, ‘หลักการตีความสัญญา’ (2559) 72 บทบัณฑิตย, 61 ; ดูประกอบอรุณี วสันตยานันท์, ‘การตีความเอกสาร’ (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2565) 25-26.

ตีความการแสดงเจตนาตามมาตรา 171 จึงมีทั้งแบบภาวะวิสัยและอติวิสัยขึ้นอยู่กับว่าการแสดงเจตนาอันมีผู้รับการแสดงเจตนาหรือคู่กรณีหรือไม่และบุคคลนั้นสมควรได้รับความคุ้มครองยิ่งไปกว่าผู้แสดงเจตนาหรือไม่โดยอาศัยพฤติการณ์แวดล้อมประกอบในการตีความเสมอ¹⁶

นอกจากประเด็นที่ว่า การตีความการแสดงเจตนาต้องกระทำในกรณีใด และเจตนาอันแท้จริงตามมาตรา 171 หมายถึงสิ่งใดแล้ว การตีความการแสดงเจตนาตามมาตรา 171 ยังอาจมีประเด็นอื่น ๆ ที่นักกฎหมายมีความเห็นไม่ตรงกัน เช่น ประเด็นที่ว่า การตีความการแสดงเจตนาตามมาตรา 171 จำเป็นต้องอาศัยการตีความสัญญาตามมาตรา 368 ประกอบด้วยหรือไม่ แต่เนื่องจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ศึกษาข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา ข้อตกลงเหล่านั้นจึงเป็นข้อตกลงที่ปรากฏในสัญญาทั้งสิ้น การตีความจึงต้องอาศัยทั้งการตีความการแสดงเจตนาและการตีความสัญญา ประเด็นดังกล่าวจึงไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับข้อตกลงเหล่านี้ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงไม่ได้นำเสนอ

2.1.3 บทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความสัญญาตามมาตรา 368

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติหลักการตีความสัญญาไว้ในมาตรา 368 ความว่า “สัญญานั้นท่าน ให้ตีความตามความประสงค์ในทางสุจริตโดยพิเคราะห์ถึงปกติประเพณีด้วย” เนื่องจากการก่อสัญญาเป็นการใช้หลักอิสระในทางแพ่งซึ่งคู่สัญญากำหนดขอบเขตในทางกฎหมายของตน การตีความสัญญาจึงเป็นการค้นหาความหมายของสิ่งที่คู่สัญญาได้กำหนด โดยมีสัญญาที่สร้างขึ้นเพื่อผูกนิติสัมพันธ์ระหว่างคู่สัญญาเป็นวัตถุประสงค์ในการตีความ การตีความสัญญาจึงไม่ใช่การค้นหาความหมายจากเจตนาของคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่เป็นการค้นหาความหมายจากเจตนาที่มีร่วมกันของคู่สัญญา¹⁷

เนื่องจากสัญญาเป็นนิติกรรมประเภทหนึ่ง เมื่อมีปัญหาในการตีความสัญญา ผู้ตีความจึงจะต้องพิจารณาหลักเกณฑ์ในการตีความการแสดงเจตนาซึ่งก่อให้เกิดนิติกรรม ตามมาตรา 171 ก่อนเป็นอันดับแรกเพื่อกำหนดเนื้อหาของเจตนาที่แสดงออกมาของคู่กรณีแต่ละฝ่าย เพื่อให้ทราบถึงความสำคัญต่าง ๆ ตามข้อตกลงอันถือเสมือนเป็นกฎหมายที่คู่สัญญาต้องการให้มีผลผูกพันระหว่างกัน จากนั้นผู้ตีความจึงจะต้องอาศัยหลักเกณฑ์ในมาตรา 368 คือหลักสุจริตและปกติประเพณีที่ปฏิบัติกันในกิจการนั้น ๆ มาวินิจฉัยประกอบ โดยปรับหลักสุจริตซึ่งเป็นหลักที่คำนึงถึงความซื่อสัตย์

¹⁶ กิตติศักดิ์ ปกรติ (เชิงอรรถ 6) 31; กรศุทธิ์ ขอฟ่วงกลาง (เชิงอรรถ 6) 135; ตูประกอบ วิวัฒน์ กอสัมพันธ์ (เชิงอรรถ 6) 58-60.

¹⁷ ศนันทกรรณ์ โสทธิพันธุ์ (เชิงอรรถ 1) 427.

และความไว้วางใจตามความสัมพันธ์ทางกฎหมายและทางเศรษฐกิจ พร้อมทั้งผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกันของคู่กรณี ขณะเดียวกันก็ต้องคำนึงถึงปกติประเพณีที่พึงปฏิบัติต่อกัน¹⁸

ในการตีความสัญญาเพื่อหาเจตนาร่วมกันของคู่สัญญา มีแนวทางสัญญาจากเนื้อหาของสัญญาที่สามารถนำมาใช้ได้ดังนี้¹⁹

1. การตีความสัญญาต้องพิจารณาจากสัญญาทั้งฉบับ (As A Whole) หลักเกณฑ์ในข้อนี้เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป และปรากฏในคำพิพากษาของศาลไทยมาโดยตลอด โดยการตีความสัญญาอันกล่าวไว้กว้างๆ นั้น ให้ตีความไปในทางที่คู่กรณีมีความตั้งใจต่อกัน โดยอาศัยข้อความในสัญญานั้นประกอบการทั้งฉบับจะหยิบแต่เฉพาะความตอนใดตอนหนึ่งขึ้นวินิจฉัยเท่านั้น หรือสัญญาข้อใดข้อหนึ่งขึ้นมาแปลไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 696/2472, 655/2511, 2342/2521) นอกจากนั้นหากมีสัญญาที่เกี่ยวข้องในเรื่องเดียวกันอยู่หลายฉบับ หรือมีสัญญาประธานหรือสัญญาอุปกรณ์ หรือสัญญาที่แนบท้ายหรือแก้ไขเพิ่มเติมฉบับอื่น ๆ อยู่ การค้นหาความประสงค์ของคู่สัญญาต้องทำโดยพิจารณาสัญญาเหล่านั้นรวมกันทุกฉบับ แต่จะต้องถือข้อความในสัญญาเป็นหลักในการพิจารณา ส่วนสัญญาอุปกรณ์หรือสัญญาต่อท้ายพิจารณาประกอบเท่านั้น

2. การตีความค้นหาเจตนาจากถ้อยคำ โดยทั่วไปแล้วการตีความถ้อยคำในสัญญาจะต้องถือเอาความหมายซึ่งเป็นความหมายสามัญ (Ordinary Meaning of Words) ของถ้อยคำนั้น หมายถึง ความหมายที่ชัดเจนเป็นสามัญและนิยมใช้กันโดยทั่วไปหรือจะเป็นเพียงแต่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นกลุ่มเดียวกับคู่สัญญาโดยเฉพาะก็ได้ เว้นแต่จะมีข้อเท็จจริงปรากฏว่าคู่สัญญามีความมุ่งหมายที่จะใช้ถ้อยคำนั้นในความหมายอื่น แต่หากถ้อยคำนั้นมีความหมายพิเศษ การตีความถ้อยคำตามความหมายพิเศษ จะเป็นไปได้ต่อเมื่อ ถ้อยคำนั้นเป็นคำศัพท์เฉพาะ หรือมีความหมายพิเศษที่ใช้กันมานานในทางการค้าหรือทางธุรกิจโดยเฉพาะ หรือเนื้อหาโดยรวมแสดงให้เห็นว่าต้องมีความหมายจำกัดหรือต่างไปจากปกติ ในกรณีที่ถ้อยคำในสัญญามีความขัดแย้งกัน การตีความต้องทำเพื่อให้สัญญาใช้บังคับได้ทุกส่วน แต่ในกรณีที่ไม่สามารถทำเช่นนั้นได้ จำเป็นจะต้องพิจารณาโดยเปรียบเทียบแต่ละส่วน โดยหลักในการพิจารณา 3 ประการ คือ ต้องตีความในทางเคร่งครัดแก่ผู้ร่างสัญญา ในกรณีที่เอกสารมีการเขียนหรือพิมพ์ข้อความแตกต่างกัน หากไม่สอดคล้องกันต้องให้น้ำหนัก

¹⁸ ดารารพร ธีระวัฒน์, *กฎหมายสัญญา : สถานะใหม่ของสัญญาปัจจุบันและปัญหาข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 2, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2542) 60.

¹⁹ อภิชาติ คงชาติรี, 'หลักการตีความสัญญา' (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2545) 60-80<<http://cuir.car.chula.ac.th/bitstream/123456789/819/3/Apichart.pdf>>.

แก่ตัวเขียน และกรณีที่สัญญาประกอบด้วยหลักฐานที่เป็นเอกสารหลายฉบับต้องถือเอกสารที่จัดทำในเวลาล่าสุดเป็นหลัก

3. ถ้าคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายเลือกใช้ถ้อยคำในการสื่อความหมายซึ่งแตกต่างกันไป จากความหมายสามัญของถ้อยคำนั้น หรือใช้ถ้อยคำผิดพลาด (Falsa Demonstratio Non Nocet) โดยทั้งสองฝ่ายต่างเข้าใจความประสงค์ที่แท้จริงของกันและกัน ต้องตีความโดยถือเอาความหมายตามเจตนาอันแท้จริงของคู่สัญญา โดยมีข้อสำคัญที่ว่าคู่สัญญามีความประสงค์อย่างไร เพราะเมื่อมีความเข้าใจที่ตรงกันทุกฝ่ายก็ย่อมไม่มีเหตุที่จะคุ้มครองประโยชน์ได้เสียของผู้รับการแสดงเจตนาแต่อย่างใด

นอกจากการตีความเพื่อหาเจตนาร่วมกันของคู่สัญญาแล้ว มาตรา 368 ยังกำหนดให้ตีความตามความประสงค์ในทางสุจริต ซึ่งเป็นแนวทางการตีความในทางภาวะวิสัย โดยมุ่งค้นหาความหมายของสัญญาจากข้อเท็จจริงอย่างอื่นที่แน่นอนที่นอกเหนือตัวผู้ทำสัญญา โดยวิธีการเหล่านี้มักตั้งอยู่บนหลักสุจริต (Good Faith)²⁰ หรือปกติประเพณี ด้วยข้อสันนิษฐานที่ว่าในการทำสัญญาระหว่างบุคคล คู่สัญญาย่อมต้องขาดหมายถึงความซื่อสัตย์สุจริต และความไว้วางใจที่มีต่อกันในการผูกสัมพันธ์กันตามกฎหมายและในทางเศรษฐกิจ และมีการเข้าทำสัญญาระหว่างกันนั้น คู่สัญญาก็มักจะทำสัญญาโดยอาศัยปกติประเพณีที่เคยปฏิบัติกันมา โดยหากไม่ประสงค์ให้เป็นไปตามปกติประเพณีก็คงได้กำหนดไว้ชัดเจนเป็นอย่างอื่นในสัญญานั้น

การตีความสัญญาโดยอาศัยหลักสุจริต มีความหมายครอบคลุมกว้างขวางมากขึ้นอยู่กับพฤติกรรมแวดล้อมของแต่ละคดี²¹ เกี่ยวข้องกับการตีความโดยคำนึงถึงหน้าที่ตามหลักสุจริตที่คู่สัญญามีอยู่ระหว่างกัน²² เช่น หน้าที่ซื่อสัตย์ (Loyalty) ใช้ความระมัดระวัง (Duty of Care) ให้ความร่วมมือ แจ้งเตือนข้อมูลสำคัญ และหน้าที่ที่จะไม่ใช้สิทธิโดยไม่สุจริต เป็นต้น โดยหน้าที่ของคู่สัญญาตามหลักสุจริตที่เกี่ยวข้องกับการนำมาปรับใช้กับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา ได้แก่หน้าที่ที่จะต้องซื่อสัตย์ (Loyalty) หน้าที่ในการใช้ความระมัดระวัง (Duty of Care) และหน้าที่ที่จะไม่ใช้สิทธิโดยไม่สุจริต ดังนี้

หน้าที่ซื่อสัตย์ (Loyalty) คือหน้าที่ที่คู่สัญญาต้องปฏิบัติตามสัญญากันอย่างซื่อสัตย์ตรงไปตรงมา เพื่อคุ้มครองประโยชน์ที่คาดหมายได้ (Expected Interest) ของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง โดยคู่สัญญามีหน้าที่ต้องคุ้มครองให้สามารถปฏิบัติการชำระหนี้ได้ ยิ่งไปกว่านั้นต้องทำให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งได้รับประโยชน์ที่คาดหมายไว้ตามสัญญาด้วย

²⁰ Stefan Vogenauer (เชิงอรรถ 8) 769.

²¹ สมยศ เชื้อไทย, *ความรู้กฎหมายทั่วไป คำอธิบายวิชากฎหมายแพ่ง : หลักทั่วไป*, (วิญญูชน 2565) 163.

²² อภิชาติ คงชาติศรี (เชิงอรรถ 19) 97-125

หน้าที่ในการใช้ความระมัดระวัง (Duty of Care) คือหน้าที่ที่คู่สัญญาต้องใช้ความระมัดระวังมิให้บุคคลหรือทรัพย์สินของคู่สัญญาอีกฝ่ายได้รับความเสียหายในขณะปฏิบัติการชำระหนี้ ไม่ว่าหน้าที่ดังกล่าวจะถูกระบุไว้ชัดแจ้งในสัญญาหรือไม่ก็ตาม แม้ว่าไม่ได้ถูกระบุไว้ในสัญญา คู่สัญญาก็ต้องระมัดระวังในการดูแลรักษาชีวิตหรือสุขภาพหรือทรัพย์สินของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งอยู่ในความอารักขาหรือครอบครองดูแลของตน

หน้าที่ที่จะไม่ใช้สิทธิโดยไม่สุจริต โดยทั่วไปแล้วการอ้างใช้สิทธิของตนจะต้องกระทำโดยสุจริต แม้ในบางกรณีสัญญาจะกำหนดสิทธิหน้าที่ของคู่สัญญาไว้แต่ก็มีหลักกฎหมายที่ต้องมาปรับใช้เพื่อควบคุมการอ้างใช้สิทธิตามข้อความในสัญญา ในกรณีที่ข้อตกลงที่ปรากฏในสัญญาเป็นผลมาจากการกระทำอันขัดต่อหลักสุจริตคู่สัญญาก็จะอ้างสิทธิตามสัญญานั้นไม่ได้

การตีความสัญญาโดยอาศัยปกติประเพณี ในการทำสัญญาอาจมีประเพณีบางอย่างที่ถือปฏิบัติกันมาเป็นปกติ และคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายต่างรู้และเข้าใจถึงประเพณีปฏิบัตินั้นดี แม้ในสัญญาไม่ได้มีการระบุถึงประเพณีปฏิบัตินั้นไว้ ก็อาจเข้าใจได้ว่าคู่สัญญาตั้งใจให้ข้อตกลงเป็นไปตามประเพณีที่ละไว้โดยถือเป็นส่วนหนึ่งของสัญญาและบังคับได้ด้วย²³ ไม่เช่นนั้นคู่สัญญาคงจะได้ทำสัญญาไว้ในลักษณะชัดแจ้งเป็นประการอื่น โดยปกติประเพณีไม่จำเป็นต้องเป็นที่ยอมรับกันในกลุ่มสาธารณชนจำนวนมาก หากแต่อาจเป็นความหมายที่นิยมกันในบุคคลหรือวิชาชีพเฉพาะกลุ่มก็ได้ ปกติประเพณีในมาตรา 368 จึงหมายถึงหลักปฏิบัติในการติดต่อกันในวงอาชีพต่าง ๆ ไม่ได้หมายถึงขนบธรรมเนียมหรือจารีตประเพณีท้องถิ่น²⁴ ซึ่งปกติประเพณีนี้อาจหมายถึง 1) ปกติประเพณีที่เคยทำกันมาระหว่างคู่สัญญาด้วยกัน (Course of Dealing) 2) ประเพณีที่มีอยู่ในท้องตลาดหรือปกติประเพณีในทางการค้า การตีความสัญญาตามมาตรา 368 นอกจากหลักสุจริตแล้ว หากกรณีที่พิจารณามีปกติประเพณีปรากฏ ก็ต้องพิเคราะห์ถึงปกติประเพณี ในการตีความสัญญานั้นด้วย

บทบัญญัติบทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความการแสดงเจตนาตามมาตรา 171 ซึ่งให้ตีความการแสดงเจตนาโดยมุ่งเน้นถึงเจตนาอันแท้จริง และบทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความสัญญาตามมาตรา 368 ซึ่งให้ตีความสัญญาโดยอาศัยหลักสุจริตและปกติประเพณีในการพิจารณา เมื่อนำมาปรับใช้กับกรณีข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา จะมีผลทางกฎหมายเป็นอย่างไร และมีข้อสังเกตอย่างไรหรือไม่ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะได้นำตัวอย่างกรณีศึกษาข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญามาวิเคราะห์ถึงผลทางกฎหมายโดยปรับใช้บทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความการแสดงเจตนาตามมาตรา 171 และบทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความสัญญาตามมาตรา 368 ในบทที่ 4 ต่อไป

²³ ไชยยศ เหมะรัชตะ, *กฎหมายว่าด้วยสัญญา* (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2539) 241 ; อภิชาติ คงชาติ (เชิงอรรถ 6) 126.

²⁴ เพิ่งอ้าง 241.

2.2 พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มีอยู่ว่า “เนื่องจากหลักกฎหมายเกี่ยวกับนิติกรรมหรือสัญญาที่ใช้บังคับผู้มีพื้นฐานมาจากเสรีภาพของบุคคล ตามหลักของความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนา รัฐจะไม่เข้าแทรกแซงแม้ว่าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง เว้นแต่จะเป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมายหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน แต่ในปัจจุบัน สภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้ซึ่งมีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจเหนือกว่าถือโอกาสอาศัยหลักดังกล่าวเอาเปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งมีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจด้อยกว่าอย่างมาก ซึ่งทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมและไม่สงบสุขในสังคมสมควรที่รัฐจะกำหนดกรอบของการใช้หลักความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนาและเสรีภาพของบุคคล เพื่อแก้ไขความไม่เป็นธรรมและความไม่สงบสุขในสังคมดังกล่าว โดยกำหนดแนวทางให้แก่ศาลเพื่อใช้ในการพิจารณาว่าข้อสัญญาหรือข้อตกลงใดที่ไม่เป็นธรรม และให้อำนาจแก่ศาลที่จะสั่งให้ข้อสัญญาหรือข้อตกลงที่ไม่เป็นธรรมนั้นมีผลใช้บังคับเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณี จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้”²⁵

จากเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่าเป็นการบัญญัติกฎหมายขึ้นเพื่อให้ศาลเข้าไปแทรกแซงในการบังคับใช้สัญญาระหว่างคู่สัญญาเอกชนโดยเน้นย้ำไปที่กรณีของผู้ซึ่งมีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจเหนือกว่าเอาเปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งมีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจด้อยกว่าอย่างมาก ในเบื้องต้นหากพิจารณาเพียงเท่านี้ อาจสันนิษฐานได้ว่ากฎหมายฉบับนี้ย่อมไม่ใช่เรื่องเดียวกันกับหลักกฎหมายเรื่องข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาเสียทีเดียว เนื่องจากหลักกฎหมายเรื่องข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาเป็นหลักกฎหมายเอกชนซึ่งใช้ได้โดยมิได้กำหนดลักษณะแห่งสัญญาหรือลักษณะแห่งคู่สัญญาไว้เป็นการเฉพาะ แตกต่างจากพระราชบัญญัติฉบับนี้ซึ่งหากมุ่งจะบังคับใช้กับกรณีที่คู่สัญญามีอำนาจต่อรองแตกต่างกันอย่างมีนัยยะสำคัญย่อมต้องมีการจำกัดลักษณะแห่งสัญญาหรือลักษณะแห่งคู่สัญญาไว้เพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ที่จะบังคับใช้

อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 ถือได้ว่าเป็นกฎหมายไทยที่ใกล้เคียงกับหลักกฎหมายเรื่องข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาที่พอจะเปรียบเทียบกันได้ดีที่สุดใน เนื่องจากแม้ว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้อาจจะมีได้ครอบคลุมกรณีที่อยู่ในขอบเขตของหลักกฎหมายเรื่องข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาทั้งหมด แต่พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้กำหนดเกี่ยวกับกรณีของข้อตกลงเพื่อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบซึ่งถือ

²⁵ หมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540.

ได้ว่าเป็นข้อตกลงที่เป็นต้นกำเนิดของหลักกฎหมายเรื่องข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา และเป็นข้อตกลงที่อยู่ในขอบเขตของหลักกฎหมายดังกล่าวอย่างชัดเจนที่สุด ส่วนพระราชบัญญัติฉบับนี้จะกำหนดให้ครอบคลุมถึงกรณีใดบ้างและกำหนดผลทางกฎหมายอย่างไร จะได้ศึกษาเชิงเนื้อหา ดังนี้

2.2.1 มาตรา 4

พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มาตรา 4 บัญญัติว่า

“มาตรา 4 ข้อตกลงในสัญญาระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจการค้า หรือวิชาชีพ หรือในสัญญาสำเร็จรูป หรือในสัญญาขายฝากที่ทำให้ผู้ประกอบธุรกิจการค้า หรือวิชาชีพ หรือผู้กำหนดสัญญาสำเร็จรูป หรือผู้ซื้อฝากได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเกินสมควร เป็นข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม และให้มีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น

ฯลฯ

ข้อตกลงที่มีลักษณะหรือมีผลให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งปฏิบัติหรือรับภาระเกินกว่าที่วิญญูชนจะพึงคาดหมายได้ตามปกติ เป็นข้อตกลงที่อาจถือได้ว่าทำให้ได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง เช่น

- (1) ข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดที่เกิดจากการผิดสัญญา
- (2) ...
- (3) ...
- (4) ข้อตกลงให้สิทธิที่จะไม่ปฏิบัติตามสัญญาข้อหนึ่งข้อใด หรือปฏิบัติตามสัญญา

ในระยะเวลาที่ล่าช้าได้โดยไม่มีเหตุผลอันสมควร

(5) ...

ฯลฯ

(9) ...

ในการพิจารณาข้อตกลงที่ทำให้ได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งตามวรรคสาม จะเป็นการได้เปรียบเกินสมควรหรือไม่ ให้นำมาตรา 10 มาใช้โดยอนุโลม”

จากบทบัญญัติข้างต้นในกรณีที่ข้อสัญญามีข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดที่เกิดจากการผิดสัญญา หรือข้อตกลงให้สิทธิที่จะไม่ปฏิบัติตามสัญญาข้อหนึ่งข้อใด หรือปฏิบัติตามสัญญาในระยะเวลาที่ล่าช้าได้โดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ในสัญญาระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจการค้า หรือวิชาชีพ หรือในสัญญาสำเร็จรูป หรือในสัญญาขายฝาก ข้อตกลงนั้นมีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น

เมื่อเปรียบเทียบบทบัญญัติในพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มาตรา 4 กับกรณีข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาโดยเฉพาะข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดนั้น ในกรณีของข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดที่กำหนดความรับผิดของคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งไว้ต่ำอย่างยิ่งหรือยกเว้นความรับผิดของคู่สัญญาฝ่ายนั้นในกรณีที่คู่สัญญาฝ่ายนั้นไม่ยอมชำระหนี้ในข้อที่เป็นภาระผูกพันสำคัญของสัญญา เช่น กรณีที่ผู้รับขนในสัญญาฯ รับขนจำกัดความรับผิดของตนในกรณีไม่ยอมขนส่งสินค้าภายในระยะเวลาที่ตกลงกันไว้โดยไม่มีเหตุอันสมควรไม่เกินค่าบริการรับขนอันเป็นจำนวนน้อยจนอาจถือได้ว่าผู้รับขนไม่ต้องรับผิดในกรณีที่ผิดสัญญาอันถือได้ว่าเป็นข้อตกลงที่มีผลบั่นทอนสาระสำคัญของสัญญาแห่งภาระผูกพันสำคัญของสัญญาฯ รับขนกล่าวคือภาระผูกพันที่ผู้ขนจะต้องขนส่งของไปให้ทันเวลา เช่นนี้ข้อตกลงนั้นย่อมถือได้ว่าเป็นข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดที่เกิดจากการผิดสัญญาที่มีลักษณะหรือมีผลให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งปฏิบัติหรือรับภาระเกินกว่าที่วิญญูชนจะพึงคาดหมายได้ตามปกติและเป็นข้อตกลงที่อาจถือได้ว่าทำให้ได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งตามมาตรา 4 วรรคสาม (1) แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ด้วย ซึ่งบัญญัติผลทางกฎหมายให้ศาลเป็นผู้ใช้ดุลยพินิจให้บังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณี

ในทำนองเดียวกัน ข้อตกลงให้สิทธิที่จะไม่ปฏิบัติตามสัญญาข้อหนึ่งข้อใด หรือปฏิบัติตามสัญญาในระยะเวลาที่ล่าช้าได้โดยไม่มีเหตุผลอันสมควรหากสัญญาข้อที่จะไม่ปฏิบัติตามได้นั้นเป็นภาระผูกพันสำคัญหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือเป็นวัตถุประสงค์หลักของสัญญา หรือข้อสัญญาเกี่ยวกับการชำระหนี้ให้เสร็จสิ้นภายในระยะเวลาที่กำหนดเป็นภาระผูกพันสำคัญหรือวัตถุประสงค์หลักของสัญญา ย่อมเป็นกรณีที่มีลักษณะหรือมีผลให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งปฏิบัติหรือรับภาระเกินกว่าที่วิญญูชนจะพึงคาดหมายได้ตามปกติ เป็นข้อตกลงที่อาจถือได้ว่าทำให้ได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งตามมาตรา 4 วรรคสาม (4) แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ด้วยและมีผลทางกฎหมายให้ศาลเป็นผู้ใช้ดุลยพินิจให้บังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเช่นเดียวกัน

แม้จะเห็นได้ว่ามาตรา 4 วรรคสาม กำหนดให้ใช้หลักเกณฑ์เชิงภาวะวิสัย กล่าวคือหลักเกณฑ์พิจารณาโดยคำนึงถึงสิ่งที่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งต้องปฏิบัติหรือรับภาระเกินกว่าที่วิญญูชนจะพึงคาดหมายได้ตามปกติ ดังนั้นกรณีของข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิด หรือข้อตกลงให้สิทธิที่จะไม่ปฏิบัติตามสัญญาข้อหนึ่งข้อใด หรือปฏิบัติตามสัญญาในระยะเวลาที่ล่าช้าได้โดยไม่มีเหตุผลอันสมควรเฉพาะกรณีที่ตกอยู่ในขอบเขตของวัตถุประสงค์หลักอาจจัดเข้าเป็นข้อตกลงที่ทำให้คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเกินสมควร เป็นข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม และให้มีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีตามมาตรา 4 ได้บางกรณี แต่มาตรานี้จำกัดบังคับอยู่เฉพาะกรณีที่คู่สัญญาเป็นผู้บริโภคกับผู้ประกอบการค้า หรือวิชาชีพ หรือสัญญาใน

ลักษณะสัญญาสำเร็จรูป หรือสัญญาขายฝากเท่านั้น²⁶ จึงมิได้ครอบคลุมในกรณีการทำสัญญาระหว่างเอกชนทั่วไปที่ไม่มีใช้สัญญาสำเร็จรูป หรือสัญญาขายฝากแต่อย่างใด นอกจากนั้นข้อตกลงบางประเภท หากตีความโดยเคร่งครัดอาจไม่เป็นข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดที่เกิดจากการผิดสัญญาหรือ ข้อตกลงให้สิทธิที่จะไม่ปฏิบัติตามสัญญาข้อหนึ่งข้อใด หรือปฏิบัติตามสัญญาในระยะเวลาที่ล่าช้าได้ โดยไม่มีเหตุผลอันสมควรตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มาตรา 4 แต่อาจจัดเป็นข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาได้ ตัวอย่างเช่น ในสัญญารับขนของคู่สัญญาตกลงรับขนผักกาดจากจังหวัดอุดรธานีไปยังกรุงเทพมหานคร โดยในสัญญานั้นมีข้อสัญญาระบุว่าผู้ขนส่งสามารถแวะ ณ สถานที่ต่าง ๆ เพื่อรับสินค้าจากผู้ขนส่งรายอื่น ๆ ก็สถานที่ก็ได้ ซึ่งต่อมาผู้ขนส่งแวะ ณ สถานที่ต่าง ๆ เป็นจำนวนมากจนทำให้ใช้เวลาในการขนส่งจากจังหวัดอุดรธานีไปยังกรุงเทพมหานครถึง 3 วันทำให้ผักกาดที่ขนส่งมานั้นเน่าเสีย ต่อมาผู้ส่งประสงค์เรียกค่าเสียหายตามสัญญาจากผู้ขนส่งแต่ผู้ขนส่งยกข้อสัญญาขึ้นอ้างว่าผู้ขนส่งสามารถแวะ ณ สถานที่ต่าง ๆ เพื่อรับสินค้าจากผู้ส่งรายอื่น ๆ ก็สถานที่ก็ได้ ข้อตกลงในลักษณะเช่นนี้หากจะตีความว่าเป็นข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดที่เกิดจากการผิดสัญญาย่อมมีการคัดค้านว่าในเนื้อหาของข้อสัญญาไม่ได้มีการยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดไว้แต่อย่างใดเพียงแต่เป็นการตกลงให้ผู้ขนส่งสามารถแวะรับสินค้าจากผู้ส่งรายอื่น ๆ ได้เท่านั้น และจะตีความว่าเป็นข้อตกลงให้สิทธิที่จะไม่ปฏิบัติตามสัญญาข้อหนึ่งข้อใด หรือปฏิบัติตามสัญญาในระยะเวลาที่ล่าช้าได้โดยไม่มีเหตุผลอันสมควรก็อาจถูกคัดค้านได้ว่าข้อสัญญาไม่ได้มีการให้สิทธิที่จะไม่ปฏิบัติ หรือปฏิบัติตามสัญญาในระยะเวลาที่ล่าช้าได้โดยไม่มีเหตุผลอันสมควรไว้โดยตรงแต่อย่างใด แต่เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าในสัญญาฉบับนี้ ผู้ขนส่งมีภาระผูกพันในการประกันความน่าเชื่อถือและความรวดเร็วของบริการและเมื่อพิจารณาถึงข้อสัญญาดังกล่าว หากบังคับใช้ในลักษณะที่ผู้ขนส่งไม่ต้องรับผิดเนื่องจากขนส่งล่าช้าทำให้สินค้าเสียหายแล้วข้อสัญญาดังกล่าวย่อมเป็นข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา

2.2.2 มาตรา 6

พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มาตรา 6 บัญญัติว่า

“มาตรา 6 สัญญาระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพที่มีการชำระหนี้ด้วยการส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้บริโภค จะมีข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดของผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพเพื่อความชำรุดบกพร่องหรือเพื่อการรอนสิทธิไม่ได้ เว้นแต่ผู้บริโภค

²⁶ อมรลักษณ์ รักษ์วงศ์, ‘สรุปสาระสำคัญของพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540’ (krisdika.go.th) <http://web.krisdika.go.th/data/lawabout/lawdetail/lawdetail_115.htm> สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2566.

ได้รู้ถึงความชำรุดบกพร่องหรือเหตุแห่งการรอนสิทธิอยู่แล้วในขณะที่ทำสัญญา ในกรณีนี้ให้ข้อตกลง ยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดนั้นมีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น”

ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมตามมาตรา 6 โดยแท้จริงแล้วเป็นข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม ตามมาตรา 4 วรรคสาม (1) อยู่แล้วแต่กรณีนี้มาตรา 6 บัญญัติผลทางกฎหมายไว้เป็นการเฉพาะ เพื่อให้ข้อตกลงในลักษณะนี้ไม่มีสภาพบังคับกันเลยถ้าผู้บริโภคไม่รู้ถึงความชำรุดบกพร่องหรือเหตุแห่ง การรอนสิทธินั้นในขณะที่ทำสัญญาซึ่งต่างจากผลของข้อสัญญาไม่เป็นธรรมตามมาตรา 4 ที่ยังคง สมบูรณ์มีผลผูกพันกันอยู่เพียงแต่ศาลจะบังคับใช้เพียงข้อตกลงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่ กรณี²⁷

บทบัญญัติมาตรานี้ได้กำหนดถึงข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดไว้เช่นกัน กับมาตรา 4 แต่เป็นกรณีของข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดของผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือ วิชาชีพเพื่อความชำรุดบกพร่องหรือเพื่อการรอนสิทธิเท่านั้น เมื่อจะพิจารณาว่าบทบัญญัติในมาตรานี้ มีส่วนหนึ่งส่วนใดที่เทียบเคียงได้หรือทับซ้อนกับกรณีของข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของ สัญญาหรือไม่ อาจต้องพิจารณาว่ากรณีของความชำรุดบกพร่องหรือการรอนสิทธินั้นเป็นภาวะผูกพัน สำคัญของสัญญาที่มีการชำระหนี้ด้วยการส่งมอบทรัพย์สินหรือไม่ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วกรณีที่จะถือว่าเป็น ความชำรุดบกพร่องหรือการรอนสิทธินั้นเป็นกรณีที่ความชำรุดบกพร่องหรือการรอนสิทธิมิใช่การที่ คู่สัญญาไม่ดำเนินการชำระหนี้ตามภาวะผูกพันหลักของสัญญาซึ่งจะกลายเป็นเรื่องของการไม่ชำระ หนี้ เช่น การซื้อรถยนต์แล้วผู้ขายส่งมอบรถยนต์ที่ไม่สามารถเร่งความเร็วได้ถึงระดับตามที่ตกลงกัน หรือการซื้อขายที่ดินแล้วบุคคลภายนอกมีสิทธิเหนือที่ดินบางส่วนที่ซื้อขายนั้นดีกว่าผู้ขายทำให้ผู้ซื้อได้ ที่ดินไปไม่ครบ เช่นนี้เป็นกรณีที่คู่สัญญาต้องรับผิดต่อความชำรุดบกพร่องหรือการรอนสิทธิแต่ไม่ได้ถึง ขั้นที่ทำให้ไม่มีการส่งมอบทรัพย์สินไปเสียทีเดียว อย่างไรก็ตามอาจมีบางกรณีที่การรอนสิทธิอาจ เกิดขึ้นแล้วทำให้การส่งมอบทรัพย์สินซึ่งเป็นภาวะผูกพันหลักของสัญญาไม่สามารถกระทำได้ ได้แก่ กรณีที่มีการซื้อขายที่ดินแล้วบุคคลภายนอกมีสิทธิเหนือที่ดินทั้งหมดหรือที่ดินส่วนใหญ่ที่ซื้อขายนั้น ดีกว่าผู้ขายทำให้ผู้ซื้อไม่ได้รับที่ดินที่ซื้อขายไปเลย กรณีเช่นนี้หากมีข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับ ผิดของผู้ขายไว้แต่อย่างใด อาจเข้ากรณีข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา แต่แท้ที่จริงแล้ว หาเป็นเช่นนั้นไม่ เนื่องจากกรณีที่จะเป็นข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาได้นั้นข้อตกลง เช่นว่านั้นต้องมีลักษณะที่ทำให้คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งอยู่ในฐานะที่คล้ายว่าจะสามารถเลือกได้ว่าจะชำระ หนี้ตามภาวะผูกพันสำคัญของสัญญาหรือไม่ก็ได้ แต่กรณีของความรับผิดเพื่อความชำรุดบกพร่องหรือ เพื่อการรอนสิทธินั้นเป็นกรณีที่คู่สัญญาต้องรับผิดเมื่อเหตุการณ์อย่างหนึ่งอย่างใดที่เข้ากรณีเกิดขึ้น

²⁷ จรรย์ ภัคดีธนากุล, ‘สรุปสาระสำคัญพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540’ (2541) 1 ตุลาคม, 118.

โดยมิใช่ความรับผิดจากความผิดของคู่สัญญาฝ่ายนั้นโดยตรง ดังนั้นจึงไม่ถูกต้องนักที่จะกล่าวว่าหากมี ข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดไว้ต่ำอย่างยิ่งจะทำให้ผู้ขายอยู่ในฐานะที่จะสามารถเลือกได้ว่าจะ ชำระหนี้ตามภาระผูกพันสำคัญของสัญญาหรือไม่ก็ได้ เนื่องจากแม้คู่สัญญาจะไม่ต้องรับผิดเพื่อความ ชำรุดบกพร่องหรือเพื่อการรอนสิทธิก็หาใช่ว่าคู่สัญญาจะไม่ต้องรับผิดในกรณีที่จิตใจหรือประมาท เลินเล่อไม่ปฏิบัติตามสัญญา ข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดในมาตรา 6 นี้จึงไม่ใช่ข้อตกลงที่ขัด ต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา

2.2.3 มาตรา 8

พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มาตรา 8 บัญญัติว่า

“มาตรา 8 ข้อตกลง ประกาศ หรือคำแจ้งความที่ได้ทำไว้ล่วงหน้า เพื่อยกเว้น หรือจำกัดความรับผิดเพื่อละเมิดหรือผิดสัญญาในความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย หรืออนามัยของผู้อื่น อันเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของผู้ตกลง ผู้ประกาศ ผู้แจ้งความ หรือของ บุคคลอื่นซึ่งผู้ตกลง ผู้ประกาศ หรือผู้แจ้งความต้องรับผิดด้วย จะนำมาอ้างเป็นข้อยกเว้นหรือจำกัด ความรับผิดไม่ได้

ข้อตกลง ประกาศ หรือคำแจ้งความที่ได้ทำไว้ล่วงหน้าเพื่อยกเว้นหรือจำกัดความ รับผิดในกรณีอื่นนอกจากที่กล่าวในวรรคหนึ่ง ซึ่งไม่เป็นโมฆะ ให้มีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรม และพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น”

เช่นเดียวกับมาตรา 4 และมาตรา 6 ข้างต้น มาตรา 8 ก็ได้บัญญัติเกี่ยวกับ ข้อตกลงเพื่อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดไว้เช่นกันโดยเป็นกรณีของข้อตกลงที่ได้ทำไว้ล่วงหน้าซึ่งได้ บัญญัติผลทางกฎหมายแตกต่างกันออกเป็น 2 ลักษณะ สำหรับข้อตกลง 2 กลุ่ม กลุ่มแรกคือข้อตกลง ยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดในความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย หรืออนามัยของผู้อื่นอันเกิดจากการ กระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อคู่สัญญาไม่สามารถนำมาอ้างได้เลย ส่วนข้อตกลงเพื่อยกเว้นหรือ จำกัดความรับผิดที่ได้ทำไว้ล่วงหน้าในกรณีอื่นมาตรานี้บัญญัติให้ใช้ได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและ พอสมควรแก่กรณี

สำหรับกรณีตามมาตรา 8 วรรคหนึ่งนั้นถูกจำกัดไว้เฉพาะกรณียกเว้นหรือจำกัด ความรับผิดในความเสียหายต่อชีวิตร่างกายหรืออนามัยของผู้อื่นเท่านั้น จึงทำให้เทียบเคียงกับเรื่อง ข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาไม่ได้มากนัก แต่ในกรณีของมาตรา 8 วรรคสองนั้นถือได้ ว่าเป็นบทบัญญัติที่ครอบคลุมถึงข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดได้ทั้งหมดที่อยู่นอกเหนือจาก ตามที่ปรากฏในวรรคหนึ่ง แสดงให้เห็นว่าแม้กรณีของข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดที่ไม่อยู่ใน บังคับของบทบัญญัติใด ๆ เลยตามมาตรา 8 ก่อนหน้านี้ รวมถึงข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดที่ เป็นข้อตกลงที่มีผลบั่นทอนสาระสำคัญแห่งภาระผูกพันสำคัญของสัญญาในกรณีอื่น ๆ ก็ย่อมตกอยู่ใน

บังคับของบทบัญญัติตามมาตรา 8 วรรค 2 ทำให้ต้องใช้ได้เท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น

จากการศึกษาในเชิงเนื้อหาข้างต้นย่อมสังเกตได้ว่าข้อตกลงที่ถือเป็นข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาส่วนหนึ่งตกอยู่ภายใต้บังคับของพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 อยู่แต่เดิมแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิด ซึ่งเป็นกรณีที่เด่นชัดและสำคัญอย่างยิ่งสำหรับหลักกฎหมายในต่างประเทศที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา โดยได้รับการบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติดังกล่าวทั้งในมาตรา 4 มาตรา 6 และมาตรา 8 โดยมีผลทางกฎหมายในแต่ละกรณีแตกต่างกันไปแบ่งได้เป็นประเภทแรกให้อำนาจศาลบังคับใช้สัญญาได้เท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีและประเภทที่สอง คือมิให้มีการกล่าวอ้างถึงข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดนั้นเลย

สำหรับมาตรการส่วนที่ข้อสัญญาจะมีผลบังคับได้เท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีนั้นพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้บัญญัติไว้เป็นหลักเกณฑ์ในมาตรา 10 ว่าจะต้องคำนึงถึงสิ่งใดบ้าง ดังนี้

“มาตรา 10 ในการวินิจฉัยว่าข้อสัญญาจะมีผลบังคับเพียงใดจึงจะเป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณี ให้พิเคราะห์ถึงพฤติการณ์ทั้งปวง รวมทั้ง

(1) ความสุจริต อำนาจต่อรอง ฐานะทางเศรษฐกิจ ความรู้ความเข้าใจ ความสันทัดจัดเจน ความคาดหวัง แนวทางที่เคยปฏิบัติ ทางเลือกอย่างอื่น และทางได้เสียทุกอย่างของคู่สัญญาตามสภาพที่เป็นจริง

(2) ปกติประเพณีของสัญญาชนิดนั้น

(3) เวลาและสถานที่ในการทำสัญญาหรือในการปฏิบัติตามสัญญา

(4) การรับภาระที่หนักกว่ามากของคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง”

มาตรา 10 นี้จึงเป็นหลักเกณฑ์พื้นฐานสำคัญที่เป็นมาตรฐานในการใช้ดุลพินิจของศาลที่จะต้องวินิจฉัยว่าสัญญานั้นจะบังคับใช้ได้เพียงเท่าใด

อย่างไรก็ตาม หลักกฎหมายเกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาไม่ได้จำกัดอยู่ที่ข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดเพียงเท่านั้น การที่พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 บัญญัติครอบคลุมถึงข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดจึงถือไม่ได้ว่าเป็นการบัญญัติครอบคลุมถึงหลักกฎหมายดังกล่าวทั้งหมด

บทที่ 3

กฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา

กฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญานั้นมีปรากฏในคำพิพากษาของศาลและตัวบทกฎหมายในต่างประเทศโดยได้ศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายของประเทศฝรั่งเศสและประเทศอังกฤษเพื่อพิจารณาแนวทางของพัฒนาการของกฎหมายในเรื่องดังกล่าว โดยในประเทศฝรั่งเศส ข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสในมาตรา 1170 ซึ่งเป็นมาตราหนึ่งที่ได้รับการเพิ่มเติมเข้ามาใหม่ใน ค.ศ. 2016 โดยการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสครั้งสำคัญเกี่ยวกับเรื่องนี้ที่ไม่เคยมีการแก้ไขหรือแทบไม่เคยมีการแก้ไขเลยนับตั้งแต่ ค.ศ. 1804¹ โดยใช้คำว่า “ข้อตกลงที่มีผลบั่นทอนสาระสำคัญของสาระผูกพันสำคัญของสัญญา” ในขณะที่เดียวกันหลักกฎหมายในเรื่องนี้ของประเทศฝรั่งเศสยังสามารถเทียบเคียงได้กับหลักกฎหมายเรื่องการผิดสัญญาที่เป็นสาระสำคัญ (Fundamental Breach of Contract) ของประเทศอังกฤษโดยหลักกฎหมายทั้งสองหลักมีความคล้ายคลึงใกล้เคียงกันแต่มีที่มาที่แตกต่างกันและมีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลาไปในทิศทางที่แตกต่างกัน ดังจะเห็นได้จากการศึกษาที่มาและหลักกฎหมายในแต่ละประเทศ ดังนี้

3.1 ประเทศฝรั่งเศส

หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาในกฎหมายฝรั่งเศสก่อนที่จะมีการบัญญัติไว้ในมาตรา 1170 ใน ค.ศ. 2016 นั้น แต่เดิมไม่เคยมีการบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสมาก่อน แต่หลักกฎหมายดังกล่าวปรากฏขึ้นครั้งแรกในฐานะหลักกฎหมายที่เกิดจากคำพิพากษาของศาลและมีการพัฒนามาเรื่อย ๆ จนได้รับการบัญญัติลงในประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส ดังนี้

¹ Solène Rowan, ‘The new French law of contract’ (2017) 4 International & Comparative Law Quarterly , 1.<https://eprints.lse.ac.uk/75815/1/Rowan_New%20French%20law_2017.pdf>.

3.1.1 หลักกฎหมายเรื่อง “Causa”

หลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาที่ปรากฏในประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสในปัจจุบัน แรกเริ่มนั้นเกิดจากแนวคำพิพากษาของศาลฝรั่งเศสในคดีจำนวนหนึ่ง ที่ตัดสินเกี่ยวกับสัญญาที่มีข้อตกลงในสัญญาจำกัดหรือยกเว้นความรับผิด โดยศาลในคดีเหล่านั้นอาศัยหลักกฎหมายเรื่องฐานแห่งสัญญา “Causa” ซึ่งถือเป็นหลักกฎหมายสำคัญที่คงอยู่มาอย่างยาวนานในกฎหมายลักษณะสัญญาของประเทศฝรั่งเศสและมีความเป็นเอกลักษณ์แตกต่างจากกฎหมายสัญญาในประเทศส่วนใหญ่ เพื่อความเข้าใจเกี่ยวกับหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา จึงสมควรที่จะต้องศึกษาที่มา และลักษณะของหลักกฎหมายเรื่อง “Causa” ที่ใช้กันอยู่ในประเทศฝรั่งเศสก่อนที่จะมีการแก้ไขกฎหมาย

หลักกฎหมายเรื่อง “Causa” เป็นหลักกฎหมายที่มีมาอย่างช้านาน ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสก่อนจะมีการแก้ไขในปี ค.ศ. 2016 มาตรา 1131 ความว่า “หนี้ที่ปราศจากฐาน (cause) หรือมีฐาน (cause) ลวงหรือไม่ชอบด้วยกฎหมาย ย่อมไม่มีผล”² โดยการแปลคำว่า cause ว่า “ฐาน” อาจไม่ได้สื่อถึงความหมายของหลักกฎหมายเรื่อง “Causa” มากนัก แต่คำว่า cause ในบทบัญญัติมาตรา 1131 ก็ไม่ได้มีความชัดเจนนักเช่นกัน จะเห็นได้ว่าบทบัญญัติดังกล่าวมีลักษณะสั้นมากและไม่ได้มีการอธิบายหลักเกณฑ์ใด ๆ ไปมากกว่านี้ ซึ่งเป็นไปตามความนิยมในการบัญญัติกฎหมายของฝรั่งเศส ให้มีความกระชับสั้น เปิดโอกาสให้ตีความ เพื่อให้บทบัญญัตินั้นสามารถใช้ได้เป็นระยะเวลายาวนาน ซึ่งก็เป็นจริงตามนั้นเนื่องจากบทบัญญัตินี้ปรากฏในประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสโดยไม่ได้มีการแก้ไขเลยตั้งแต่ปี ค.ศ. 1804 (การจัดทำประมวลกฎหมายแพ่งโดยนโปเลียน) จนเพิ่งถูกแก้ไขในปี ค.ศ. 2016³ ในขณะที่มีการจัดทำประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส คณะผู้จัดทำประมวลกฎหมายจัดทำประมวลกฎหมายขึ้นโดยใช้ระยะเวลาเพียง 4 เดือน ซึ่งถือเป็นระยะเวลาที่สั้นมากที่จะทำประมวลกฎหมายทั้งฉบับให้สำเร็จได้ บทบัญญัติส่วนใหญ่จึงเป็นการนำหลักกฎหมายเดิม ที่เคยปรากฏตามแนวคิดของนักกฎหมายในยุคก่อนหน้ามาใช้เป็นแนวคิดในการจัดทำบทบัญญัติ การจัดทำกฎหมายลักษณะสัญญาก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน โดยคณะผู้จัดทำประมวลกฎหมายหยิบยืมแนวคิดเกี่ยวกับหลักกฎหมายเรื่อง “Causa” มาจากนักกฎหมายในสำนักกฎหมาย

² L'obligation sans cause, ou sur une fausse cause, ou sur une cause illicite, ne peut avoir aucun effet., Legifrance, Article 1131, <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000006436262/2004-06-22> สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2566.

³ Irina Cvetkova, ‘The Abolition of the Concept of “Causa” in French Civil Law’ (2021) 5 Białostockie Studia Prawnicze, 98 <https://www.researchgate.net/publication/357208689_The_Abolition_of_the_Concept_of_Causa_in_French_Civil_Law>.

ธรรมชาติในยุคก่อน ได้แก่ โดมาร์ (Jean Domat) และ ปัวทีย์เยร์ (Robert Joseph Poitier) ซึ่งรับแนวคิดมาเป็นจากโทมัส อควินัส (Thomas Aquinas) ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวคิดของอริสโตเติล (Aristotle) อีกทอดหนึ่ง⁴ โดยอริสโตเติลมีแนวคิดในเรื่องสัญญาในสองรูปแบบ คือ สัญญาไม่ต่างตอบแทนซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความยุติธรรมเชิงจัดสรรปันส่วน (Distributive Justice) และสัญญาต่างตอบแทนซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความยุติธรรมเชิงชดเชย (Corrective Justice) ดังนี้

อริสโตเติลได้อธิบายไว้ในหนังสือ The Ethics ซึ่งแบ่งความยุติธรรมออกเป็นหลายลักษณะรวมถึงความยุติธรรมเชิงแบ่งสรรปันส่วน (Distributive Justice) และความยุติธรรมเชิงแลกเปลี่ยนทดแทน (Commutative Justice) ซึ่งโทมัส อควินัส (Thomas Aquinas) ได้อธิบายการเปลี่ยนมือทรัพย์สินไว้ว่ามี 2 ลักษณะ คือ การกระทำที่อาศัยความยุติธรรมเชิงแลกเปลี่ยนทดแทน และการกระทำที่อาศัยเสรีภาพ ในกรณีที่เป็นกรกระทำที่อาศัยเสรีภาพนั้นบุคคลฝ่ายหนึ่งยอมมอบทรัพย์สินให้บุคคลอีกฝ่ายหนึ่งโดยอาศัยเสรีภาพของตนที่จะกระทำเช่นนั้นได้โดยเป็นการให้เปล่า ส่วนในการกระทำที่อาศัยความยุติธรรมเชิงแลกเปลี่ยนทดแทนบุคคลฝ่ายหนึ่งยอมมอบทรัพย์สินของตนให้บุคคลอีกฝ่ายหนึ่งเพื่อแลกเปลี่ยนกับทรัพย์สินหรือบริการที่ต้องมีมูลค่าเท่าเทียมกันเพราะความยุติธรรมเชิงแลกเปลี่ยนทดแทนนี้เป็นเพียงการแลกเปลี่ยน บุคคลทั้งสองฝ่ายควรที่จะอยู่ในฐานะที่มีความมั่งคั่งเท่าเทียมไม่สมควรที่บุคคลฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะมีความมั่งคั่งเพิ่มขึ้นจากการกระทำในลักษณะนี้ ซึ่งการกระทำโดยอาศัยเสรีภาพและการกระทำเชิงแลกเปลี่ยนทดแทนนี้ไม่สามารถรวมเป็นการกระทำเดียวกันได้เนื่องจากมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันโดยธรรมชาติ แนวคิดเช่นนี้ทำให้นักกฎหมายธรรมชาติบางส่วนในสมัยต่อมาเห็นว่าสัญญาต่างตอบแทนต้องมีการตอบแทนที่เท่าเทียมกัน ทั้งสองฝ่าย อย่างไรก็ตามแนวคิดเช่นนี้อาจเป็นแนวความคิดที่แข็งกระด้างมากเกินไปทำให้เกิดการจำกัดเสรีภาพของการทำสัญญาระหว่างเอกชนอย่างมาก แต่ก็เป็นที่มาเบื้องต้นของการบัญญัติหลักกฎหมายเรื่อง “Causa” ในประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสก่อนจะมีการแก้ไขในปี ค.ศ. 2016 มาตรา 1131 และได้มีพัฒนาการในการตีความและการบังคับใช้มาเรื่อยโดยแตกต่างกันในแต่ละยุคสมัย ซึ่งภายหลังสัญญาก็ยังต้องมีฐาน (cause) ในการทำสัญญาอยู่ ในลักษณะของวัตถุประสงค์ในการให้เปล่าหรือวัตถุประสงค์ในการต่างตอบแทน แม้หลักการที่ว่าสิ่งที่ตอบแทนกันต้องมีมูลค่าเท่าเทียมกันจะไม่ได้ยึดถือโดยเคร่งครัดอีกต่อไป และบทบัญญัติหลักกฎหมายเรื่อง “Causa” ยังได้ถูกใช้ตีความไปในกรณีต่าง ๆ อีกมากมาย หลักกฎหมายเกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาก็เกิดขึ้นจากการตีความและปรับใช้หลักกฎหมายเรื่อง “Causa” เช่นเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากแนวคำพิพากษาที่เป็นบรรทัดฐานในการพัฒนาหลักกฎหมายดังกล่าว ต่อไป

⁴ James Gordley, ‘Myths of the French Civil Code’ (1994) 3 The American Journal of Comparative Law 469,478 <<https://www.jstor.org/stable/840698>>.

3.1.2 คดี Chronopost⁵

ในคดีนี้มีข้อเท็จจริงอยู่ว่าบริษัท Banchemerou ฝากส่งบรรจุภัณฑ์ซึ่งบรรจุเอกสารการยื่นเรื่องเข้าสู่กระบวนการอนุญาตตุลาการ ซึ่งบริษัท Chronopost ยินยอมตกลงที่จะดำเนินการจัดส่งให้ถึงปลายทางก่อนเที่ยงของวันรุ่งขึ้น ปรากฏว่าบริษัท Chronopost ดำเนินการจัดส่งไม่สำเร็จและเมื่อบริษัท Banchemerou ฟ้องร้องเรียกค่าเสียหาย บริษัท Chronopost ได้ยกข้อตกลงในสัญญาซึ่งจำกัดความรับผิดชอบของบริษัท Chronopost ไว้ไม่เกินค่าบริการขนส่งขึ้นอ้าง ซึ่งบริษัท Chronopost ได้ชำระให้แก่บริษัท Banchemerou แล้ว

ศาลอุทธรณ์ในคดีนี้ปฏิเสธคำขอของบริษัท Banchemerou โดยยอมรับว่าบริษัท Chronopost กระทำผิดสัญญาที่จะขนส่งบรรจุภัณฑ์ให้ถึงปลายทางก่อนเที่ยงวันถัดจากวันที่ได้รับบรรจุภัณฑ์ แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ตามความผิดของบริษัท Chronopost ไม่ได้ร้ายแรงถึงขั้นที่จะทำให้บริษัท Chronopost ไม่สามารถอ้างถึงข้อตกลงจำกัดความรับผิดชอบได้

ศาลสูงในคดีนี้เห็นว่าบริษัท Chronopost ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญที่ยอมตกลงรับภาระโดยรับประกันถึงความน่าเชื่อถือและความรวดเร็วของการบริการที่จะขนส่งพัสดุไปให้ถึงปลายทางภายในเวลาที่แน่นอน กลับล้มเหลวที่จะรักษาระงับผู้กักขังสำคัญนี้ ข้อตกลงจำกัดความรับผิดชอบของบริษัท Chronopost จึงต้องถือว่าใช้ไม่ได้เนื่องจากขัดหรือแย้งกับภาระผูกพันที่บริษัทยอมตกลงรับไว้

ด้วยเหตุนี้ศาลสูงจึงกลับคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าในคดีนี้ศาลตัดสินโดยอาศัยหลักกฎหมายเรื่องฐานแห่งสัญญา (Causes) ที่มีบัญญัติอยู่ในมาตรา 1131⁶ ของประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสอยู่แต่เดิมก่อนจะถูกยกเลิกไปในการแก้ไขใน ค.ศ. 2016 โดยถือว่าข้อตกลงจำกัดความรับผิดชอบในคดีนี้ซึ่งมีผลเป็นการขัดหรือแย้งกับหน้าที่หลักของสัญญาย่อมทำให้สัญญานั้นขาดเหตุแห่งสัญญาไป โดยเริ่มแรกนั้นศาลปรับใช้กับสัญญาระหว่างผู้ประกอบการและผู้บริโภคและต่อมาได้ขยายผลไปถึงสัญญาทั่ว ๆ ไป⁷

⁵ Société Chronopost v. Société Banchemerou, Cass. com.,no. 93-18632 (22 octobre 1996).

⁶ L'obligation sans cause (เชิงอรธ 2).

⁷ Latham & Watkins Litigation Department, 'Cour de Cassation Applies Limitation of Liability Clauses in Case of Breach of Essential Contractual Terms' (Client Alert) <<https://www.lw.com/en/news#sort=%40newsandinsightsdate%20descending>> สืบค้นเมื่อ 13 กันยายน 2553.

ซึ่งคำตัดสินในคดีนี้อาจมีส่วนที่ทำให้หลักกฎหมายในเรื่องเหตุแห่งสัญญา (Causa) ถูกยกเลิกไป⁸ ด้วยเหตุที่หลักกฎหมายนี้มีความลื่นไหลและอาจจะก่อให้เกิดความไม่แน่นอนในสัญญาที่ทำระหว่างคู่สัญญาได้ แต่ทั้งนี้เพื่อให้ยังมีผลทางกฎหมายเช่นเดิมในเรื่องของข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดจึงมีการบัญญัติมาตรา 1170 ขึ้นแต่มาตรา 1170 ก็ไม่ได้ใช้เฉพาะแต่ในเรื่องของข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดเท่านั้น

3.1.3 คดี Faurecia⁹

ในคดีนี้บริษัท Faurecia ทำสัญญากับบริษัท Oracle ซึ่งเป็นบริษัทที่ให้บริการด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT Services) โดยบริษัท Oracle มีหน้าที่ในการจัดเตรียมโปรแกรมบริหารจัดการทรัพยากรขององค์กร (Enterprise Resource Planning (ERP) Software) และจัดเตรียมการฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องให้แก่บริษัท Faurecia ข้อเท็จจริงปรากฏว่าบริษัท Oracle ไม่สามารถส่งมอบโปรแกรมดังกล่าวในรุ่นล่าสุด (V12) ให้แก่บริษัท Faurecia ได้ทันตามกำหนดเวลาในสัญญาทำให้บริษัท Faurecia เรียกร้องค่าเสียหาย บริษัท Oracle จึงยกข้อตกลงจำกัดความรับผิดขึ้นอ้าง ใน ค.ศ 2005 ศาลอุทธรณ์แรกในคดีนี้ (Versailles Court of Appeal) ตัดสินให้จำกัดความรับผิดของบริษัท Oracle ไว้ตามข้อตกลงจำกัดความรับผิด

ต่อมาใน ค.ศ. 2007 เมื่อคดีขึ้นสู่ศาลสูง ศาลสูงได้ตัดสินยกคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์แรกโดยอาศัยหลักกฎหมายจากคดี Chronopost และวินิจฉัยว่าข้อตกลงจำกัดความรับผิดไม่สามารถใช้ได้ด้วยเหตุที่ว่าบริษัท Oracle ล้มเหลวในการปฏิบัติตามภาระผูกพันสำคัญภายใต้สัญญาก่อสร้างคือการจัดเตรียมโปรแกรมที่ตกลงกันไว้ให้แก่ลูกค้า

หลังจากนั้นคดีนี้ได้เข้าสู่การพิจารณาของศาลอุทธรณ์ที่สอง (Paris Court of Appeal) เพื่อพิจารณาถึงความรับผิดและค่าเสียหายที่บริษัท Oracle ต้องจ่ายแก่ลูกค้าคือบริษัท Faurecia ซึ่งศาลอุทธรณ์ที่สองนี้ได้ปฏิเสธคำพิพากษาของศาลสูงและพิพากษาเช่นเดียวกับศาลอุทธรณ์แรกว่า คำสินไหมทดแทนของลูกค้าต้องถูกจำกัดโดยข้อตกลงจำกัดความรับผิดที่มีอยู่

เมื่อคดีเข้าสู่การพิจารณาของศาลสูงของฝรั่งเศส (Cour de Cassation) อีกครั้งในวันที่ 29 มิถุนายน 2010 ในที่สุดศาลสูงก็ยอมเห็นด้วยกับคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ทั้งสองที่จะยอมบังคับใช้ข้อตกลงจำกัดความรับผิด ด้วยเหตุนี้บริษัท Oracle จึงถูกสั่งให้จ่ายค่าเสียหายเป็นจำนวนเงิน 200,000 ยูโร (เป็นจำนวนเงินสูงสุดที่จำกัดความรับผิดไว้ภายใต้สัญญา) โดยที่จำนวนค่าเสียหายที่บริษัท Faurecia เรียกร้องนั้นสูงถึง 60 ล้านยูโร โดยศาลสูงให้เหตุผลว่าข้อตกลงจำกัด

⁸ Hugh Beale et al., *Cases, Materials and Text on Contract Law* (3rd ed., Hart Publishing 2019).

⁹ Faurecia v. Oracle, Cass. com., 29 juin 2010, no. 09-11841.

ความรับผิดที่ขัดหรือแย้งกับภาระผูกพันสำคัญภายใต้สัญญาเท่านั้นที่จะถือว่าไม่สามารถบังคับใช้ได้ ในคดีนี้ศาลสูงเห็นว่าข้อตกลงจำกัดความรับผิดได้สมเหตุสมผลแล้วกับส่วนลดราคาของบริษัท Oracle มอบให้แก่บริษัท Faurecia และสถานะพิเศษที่บริษัท Faurecia ได้รับจากสัญญา ด้วยเหตุนี้ศาลสูงจึงตัดสินว่าการบังคับใช้ข้อตกลงจำกัดความรับผิดจะไม่เป็นการทำให้หน้าที่สำคัญภายใต้สัญญาสูญหายไป

จากคำพิพากษาในคดีนี้จะเห็นได้ว่าหลักกฎหมายในเรื่องนี้ได้รับการเพิ่มเติมหรือมีการเปลี่ยนแปลงไปจากคดี Chronopost โดยศาลให้ความสำคัญกับความแน่นอนของสัญญามากขึ้นและลดการแทรกแซงโดยศาลลงโดยวินิจฉัยไปในแนวทางที่เป็นอัตโนมัติมากขึ้น โดยมุ่งเน้นการพิจารณาเจตนาและพฤติการณ์ของคู่สัญญา หรืออาจกล่าวได้ว่าข้อตกลงจำกัดความรับผิดสามารถใช้ได้ในกรณีที่สัญญามีการให้สิ่งตอบแทนคู่สัญญาอีกฝ่ายอย่างเพียงพอโดยถือเป็นการจัดสรรความเสี่ยงในสัญญา เว้นแต่ในกรณีที่เป็นการละเว้นอย่างรุนแรง (Gross Negligence) หรือเป็นการกระทำความผิดโดยจงใจ (Willful Misconduct) การวางหลักการใหม่เช่นนี้ทำให้การวินิจฉัยในเรื่องดังกล่าวอ่อนไหวต่อข้อเท็จจริงเป็นอย่างมาก¹⁰

3.1.4 มาตรา 1170 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส

มาตรา 1170 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส บัญญัติว่า

“ข้อตกลงใดที่มีผลบั่นทอนสาระสำคัญแห่งภาระผูกพันสำคัญของสัญญา ข้อตกลงนั้นถือว่ามิได้ทำขึ้น”

บทบัญญัติที่ถูกเพิ่มเติมขึ้นมาใหม่นี้ถือเป็นนวัตกรรมทางกฎหมายประการหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการปรับปรุงประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสโดยมีพื้นฐานมาจากหลักกฎหมายที่เกิดจากคำพิพากษาของศาลซึ่งแต่เดิมศาลฝรั่งเศสใช้หลักกฎหมายในเรื่องเหตุแห่งสัญญาในมาตรา 1131 เดิมมาใช้ แต่ในปัจจุบันเนื่องจากหลักกฎหมายเรื่องเหตุแห่งสัญญาได้ถูกยกเลิกไปแล้วการที่ศาลจะเข้าไปแทรกแซงสัญญาระหว่างเอกชนจึงต้องอาศัยบทบัญญัติอื่นที่บัญญัติขึ้นมาแทน ซึ่งมาตรา 1170 เป็นหนึ่งในมาตราเหล่านั้น แต่เดิมแล้วหลักกฎหมายที่เกิดจากคำพิพากษาของศาลนั้นแม้จะมีการระบุเหตุผลและหลักเกณฑ์ในคำพิพากษาลำกับบทบัญญัติในมาตรา 1170 นี้ แต่คดีที่ปรากฏนั้นจำกัดอยู่ในเฉพาะเรื่องของการยกเลิกเว้นหรือจำกัดความรับผิดเท่านั้น แต่เมื่อมาตรา 1170 มิได้จำกัดให้มีผลบังคับใช้เฉพาะในเรื่องของการยกเลิกเว้นหรือจำกัดความรับผิด อีกทั้งยังใช้ถ้อยคำที่มีลักษณะเป็นการทั่วไป และบทบัญญัติดังกล่าวก็ยังเป็นบทบัญญัติที่ใหม่อยู่มาก ยังไม่มีการตีความจาก

¹⁰ Philippe Stoffel-Munck, ‘The Revolution in Unfair Terms’ in *The Code Napoléon Rewritten French Contract Law after the 2016 Reforms*, (ed. John Cartwright and Simon Whittaker, Hart Publishing 2017) 146-149.

ศาลพอที่จะเป็นแนวทางว่าเมื่อพบบัญญัติดังกล่าวถูกนำไปใช้จริงจะมีขอบเขตและหลักเกณฑ์ในการตีความอย่างไร จึงทำให้ต้องอาศัยการวิเคราะห์จากตัวบทและบริบทที่ผ่านมามาตรา 1170 แท้จริงแล้วจะครอบคลุมกรณีใดบ้าง แต่ก็ไม่ใช่เป็นการยากนักที่จะคาดการณ์ในกรณีดังกล่าว เนื่องจากสามารถทำได้โดยการพิจารณาจากลักษณะของข้อตกลงจำกัดความรับผิดเป็นหลัก¹¹ซึ่งจะทำให้เห็นได้ว่ามาตรา 1170 สามารถใช้ได้กับข้อตกลงทุกรูปแบบในสัญญาที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดสำหรับการไม่ชำระหนี้ตามสัญญา และการชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงนั้นเป็นสาระสำคัญของภาระผูกพันตามสัญญา เช่น ข้อตกลงสละสิทธิ์ในการบังคับชำระหนี้ให้เป็นไปตามสัญญา ข้อตกลงยกเว้นหน้าที่ซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญในสัญญาบางลักษณะ เช่นหน้าที่ของผู้ให้เช่าในการจัดการให้ผู้เช่าอสังหาริมทรัพย์สามารถเข้าใช้อสังหาริมทรัพย์ที่เช่าได้ตามสัญญาเช่าอสังหาริมทรัพย์ หรือข้อสัญญาเกี่ยวกับการรับประกันโดยยกเว้นไม่รับประกันคุณภาพของสินค้าหรือบริการตามสัญญาซึ่งถือเป็นสาระสำคัญแห่งสัญญานั้น ๆ เช่น การตกลงกันว่าผู้ขายไม่รับประกันว่ารถยนต์ซึ่งผู้ซื้อได้รับจะสามารถใช้งานขับขึ้นบนท้องถนนได้จริงซึ่งปรากฏอยู่ในสัญญาซื้อขายรถยนต์¹² เป็นต้น

3.2 ประเทศอังกฤษ

หลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาในกฎหมายอังกฤษเป็นหลักกฎหมายที่เรียกว่าหลักการผิดสัญญาที่เป็นสาระสำคัญ (Fundamental Breach of Contract) ซึ่งอาจก่อให้เกิดความสับสนอยู่บ้างเนื่องจากในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์คำว่า Fundamental Breach ถูกใช้สลับไปมากับคำว่า Repudiatory Breach เพื่อสื่อถึงการผิดสัญญาที่ทำให้คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งขาดประโยชน์อย่างสำคัญที่ควรจะได้ตามสัญญาถึงขั้นที่ทำให้คู่สัญญาฝ่ายนั้นสามารถหยุดชำระหนี้และฟ้องร้องเพื่อเรียกค่าเสียหายได้ โดยแท้ที่จริงแล้วหลักกฎหมายทั้งสองนี้แตกต่างกันโดยสิ้นเชิงแต่บางครั้งก็ถูกนำไปรวมกันและใช้ถ้อยคำแทนกันได้¹³ ซึ่งในบริบทของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้หลักการผิดสัญญาที่เป็นสาระสำคัญที่กล่าวถึงเป็นคนละหลักกฎหมายโดยสิ้นเชิงกับหลัก Repudiatory Breach และหมายถึงหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์

¹¹ เฟิงอ้าง.

¹² ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงเช่นเดียวกันกับที่ปรากฏในคดี Karsales (Harrow) Ltd. v Wallis ดังที่ได้กล่าวถึงต่อไปในส่วนของกฎหมายประเทศอังกฤษ

¹³ Jasmine Girgis, 'Fundamental Breach and Repudiatory Breach of Contract' <<https://ablawg.ca/2013/11/07/fundamental-breach-and-repudiatory-breach-of-contract/>> สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2566.

หลักของสัญญาเท่านั้น ซึ่งหลักกฎหมายดังกล่าวได้รับการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ ในกฎหมายอังกฤษ ดังนี้

3.2.1 คดี Glynn v. Margetson¹⁴

โดยเริ่มแรกหลักการผิดสัญญาที่เป็นสาระสำคัญมีที่มาจากหลักการเกี่ยวกับเดินเรือออกนอกเส้นทางที่ตกลงกันในสัญญาขนส่งสินค้าทางทะเล (The Doctrine of Deviation) ในคดีนี้ผู้รับขนได้รับการว่าจ้างให้ขนส่งสินค้าจากเมือง Malaga ประเทศสเปน ไปยังโรงงานในเมือง Liverpool ประเทศอังกฤษ ในสัญญามีข้อตกลงกันว่าสามารถที่จะเดินเรือโดยเข้าเทียบท่าที่ทำเรือใด ๆ ในลำดับอย่างไรก็ได้ ซึ่งในคดีนี้เรือเข้าเทียบท่าที่ทำเรือต่าง ๆ ในประเทศสเปนและทวีปแอฟริกาเหนือก่อนที่จะมุ่งหน้าไปที่ Liverpool ทำให้สินค้าเกิดความเสียหายและตลาดสำหรับสินค้าลดลง ศาลตัดสินว่าข้อตกลงเช่นนี้แม้ที่จริงแล้วเป็นข้อตกลงยกเว้นความรับผิด และศาลได้วางหลักกฎหมายในเรื่องของหลักวัตถุประสงค์หลัก "Main Purpose Rule" ซึ่งมีใจความว่าข้อตกลงจำกัดหรือยกเว้นความรับผิดจะขัดหรือแย้งต่อวัตถุประสงค์หลักแห่งสัญญาไม่ได้ ผู้รับขนจึงไม่สามารถยกข้อตกลงดังกล่าวขึ้นอ้างเพื่อให้ตนไม่ต้องรับผิด

3.2.2 คดี Karsales (Harrow) v Wallis¹⁵

ในคดีนี้ผู้เช่าซื้อเลือกดูและตกลงเช่าซื้อรถยนต์ที่ผ่านการใช้งานแล้ว ปรากฏว่าเมื่อมีการส่งมอบรถยนต์นั้นรถยนต์ถูกลากมาส่งมอบให้ที่บ้านของผู้ซื้อและเมื่อผู้ซื้อตรวจดูปรากฏว่าสภาพของรถยนต์เปลี่ยนแปลงไปจากเมื่อเวลาที่ผู้เช่าซื้อเลือกรถยนต์ครั้งแรกเป็นอย่างมาก เช่น วิทยุที่มีอยู่ในรถยนต์หายไป ตัวรถมีการเปลี่ยนแปลง ล้อถูกเปลี่ยนเป็นล้อเก่า และส่วนที่สำคัญที่สุดนั้นคือรถยนต์อยู่ในสภาพที่ไม่สามารถวิ่งได้ทำให้ผู้เช่าซื้อปฏิเสธที่จะชำระหนี้ตามสัญญาเช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อจึงฟ้องร้องเพื่อเรียกให้ชำระหนี้โดยอ้างข้อตกลงที่ว่าผู้ให้เช่าซื้อไม่รับประกันว่ารถยนต์ที่เช่าซื้อจะสามารถใช้งานบนท้องถนนได้จริงและไม่รับประกันถึงอายุ สภาพ หรือความสมบูรณ์ใด ๆ ทั้งสิ้น ในคดีนี้ศาลอุทธรณ์โดยลอร์ดเดนนิง (Denning LJ) เป็นผู้ตัดสินวินิจฉัยว่าภายใต้สัญญาเช่าซื้อในลักษณะนี้เมื่อผู้เช่าซื้อเข้าตรวจดูรถยนต์ที่เช่าซื้อแล้วตัดสินใจเช่าซื้อเพราะการได้เข้าตรวจดูกรณีเช่นนี้ย่อมก่อให้เกิดภาระผูกพันต่อผู้ให้เช่าซื้อที่จะต้องส่งมอบรถยนต์ที่มีสภาพโดยรวมเช่นเดียวกับตอนที่ผู้เช่าซื้อเข้าตรวจดู โดยเฉพาะกรณีนี้ที่เป็นการเช่าซื้อรถยนต์ ซึ่งรถยนต์จะต้องมีคุณสมบัติที่จะขับเคลื่อนเองได้ ดังนั้นรถยนต์ที่ส่งมอบจึงไม่ใช่รถยนต์ที่สมบูรณ์ แม้จะมีข้อตกลงเช่นว่านั้นผู้ให้เช่าซื้อก็ยังต้องรับผิด

¹⁴ Glynn v. Margetson [1893] A.C. 351.

¹⁵ Karsales (Harrow) Ltd v. Wallis [1956] EWCA Civ 4.

การตัดสินคดีนี้จึงเป็นการวางหลักการใหม่เกี่ยวกับหลักการผิดสัญญาที่เป็นสาระสำคัญซึ่งการผิดสัญญาเช่นว่านั้นมีผลกระทบต่อรากฐานแห่งสัญญาและการผิดสัญญารุนแรงถึงขั้นที่เมื่อมีการผิดสัญญาเช่นว่านี้สัญญาจะคงอยู่ต่อไปไม่ได้ โดยคำตัดสินนี้เป็นการขัดแย้งโดยตรงกับหลัก Strict Construction Rule ซึ่งมุ่งเน้นให้ศาลตีความและใช้กฎหมายตามที่มีข้อความชัดเจนอยู่ในสัญญาและไม่ควรตีความให้นอกเหนือไปจากนั้น

3.2.3 คดี Suisse Atlantique Societe d'Armement SA v. NV Rotterdamsche Kolen Centrale¹⁶

ในคดีนี้คู่สัญญาได้ทำสัญญากันขึ้นโดยเจ้าของเรือจะต้องขนส่งถ่านหินจากทวีปยุโรปไปยังสหรัฐอเมริกาโดยทำการเดินทางให้ได้หลายรอบมากที่สุดและเจ้าของเรือจะได้ค่าตอบแทนจากผู้ว่าจ้างโดยคิดจากจำนวนรอบที่ขนส่งได้ทั้งหมดถ้ามีการล่าช้าของผู้ว่าจ้างทำให้ถ่านหินอยู่ในความครอบครองของเจ้าของเรือนานเกินปกติ (Laytime) ผู้ว่าจ้างจะต้องจ่ายค่าปรับ (Demurrage) เป็นจำนวน 1,000 ดอลลาร์ต่อวัน ข้อเท็จจริงปรากฏว่าเมื่อมีการขนส่งจริงเกิดความล่าช้าเป็นอย่างมากเนื่องจากผู้ว่าจ้างมีอุปสรรคในการขนส่งสินค้าไปยังท่าเรือและบรรจุสินค้าลงเรือไปจนถึงขั้นตอนของการนำสินค้าขึ้นจากเรือ อย่างไรก็ตามเจ้าของเรือก็ไม่ได้ยกเลิกสัญญาแต่รอจนครบระยะเวลาตามสัญญา 2 ปี ปรากฏว่าเรือทำการขนส่งถ่านหินได้เพียงแค่ 8 รอบ โดยที่เจ้าของเรืออ้างว่าถ้าไม่มีความล่าช้าเรือจะขนส่งถ่านหินได้เพิ่มอีก 6 รอบ แต่ค่าปรับทั้งหมดที่รวมกันได้เป็นเงินเพียง 10,000 ดอลลาร์ เจ้าของเรือฟ้องเรียกค่าเสียหายโดยอ้างว่าค่าเสียหายไม่ควรถูกจำกัดอยู่เพียงจำนวนของค่าปรับดังกล่าวเนื่องจากการที่ผู้ว่าจ้างกระทำการล่าช้าเป็นอย่างมากถือเป็นการผิดสัญญาที่เป็นสาระสำคัญ

ศาลสูงของอังกฤษ (The House of Lords) ระบุว่าเมื่อคู่สัญญาไม่ได้ตกลงกันถึงจำนวนขั้นต่ำสุดของรอบการขนส่งสินค้าจึงถือไม่ได้ว่ามีการผิดสัญญาโดยผู้ว่าจ้างโดยที่การขนส่งสินค้าทำได้เพียง 8 รอบจากจำนวน 17 รอบที่เจ้าของเรืออ้างว่าเป็นไปได้ ข้อตกลงว่าด้วยค่าปรับในกรณีที่ผู้ว่าจ้างกระทำการล่าช้าแสดงให้เห็นว่าคู่สัญญาคาดหมายถึงความเป็นไปได้ของการล่าช้าไว้แล้ว ความล่าช้าดังกล่าวจึงไม่ใช่การผิดสัญญาที่เป็นสาระสำคัญนอกจากนั้นแล้วศาลยังได้ระบุอีกว่าศาลในคดี Karsales v. Wallis กล่าวถึงกฎหมายไว้ผิดพลาดเกินจริงไป การที่การผิดสัญญาที่เป็นสาระสำคัญจะทำให้จำเลยไม่สามารถอ้างถึงข้อต่อสู้ใดหรือไม่เป็นปัญหาของสัญญาและเจตนาของคู่สัญญา (Question of Construction) ไม่ใช่ปัญหาทางกฎหมาย (Question of Law)

¹⁶ Suisse Atlantique Societe d'Armement SA v. NV Rotterdamsche Kolen Centrale [1967] 1 AC 361.

การตัดสินในคดีนี้ถือเป็นการที่ศาลสูงกลับหลักกฎหมายที่เกิดขึ้นจากคดี Karsales v. Wallis แต่ทั้งนี้ศาลสูงไม่ได้กลับหลักกฎหมายเกี่ยวกับเดินเรือออกนอกเส้นทางที่ตกลงกัน ในสัญญาขนส่งสินค้าทางทะเล (The Doctrine of Deviation) ดังเช่นในคดี Glynn v. Margetson

3.2.4 คดี Photo Production Ltd v Securicor Transport Ltd¹⁷

แม้ศาลสูงได้มีคำพิพากษาในคดี Suisse Atlantique ไปแล้วแต่ปรากฏว่าในคดีต่อ ๆ มาศาลอุทธรณ์ยังคงใช้หลักการผิดสัญญาที่เป็นสาระสำคัญ (Fundamental Breach) อยู่จนมาถึงคดี Photo Productions ซึ่งเข้าสู่การพิจารณาของศาลสูง

ในคดีนี้บริษัท Photo Productions Ltd จ้างให้บริษัท Securicor ดูแลความปลอดภัยในสถานที่ของบริษัทในเวลากลางคืน ลูกจ้างของบริษัท Securicor ซึ่งเป็นผู้เฝ้ายามในเวลากลางคืนก่อไฟขึ้นในเตาถ่านในโรงงานของบริษัท Photo Productions Ltd เพื่อใช้ในการอบอุ่นร่างกายแต่ไฟเกิดลุกลามโดยอุบัติเหตุและโรงงานของบริษัท Photo Productions Ltd ถูกเพลิงไหม้เสียหายทั้งหมดคิดเป็นความเสียหายได้ 648,000 ปอนด์สเตอร์ลิง บริษัท Photo Productions Ltd จึงฟ้องร้องบริษัท Securicor ให้ชำระค่าเสียหายแต่บริษัท Securicor ต่อสู้ว่าบริษัท Securicor ไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นเนื่องจากข้อตกลงยกเว้นความรับผิดในสัญญาซึ่งระบุว่าไม่ว่าในสถานการณ์ใดก็ตามบริษัท Securicor ไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบต่อการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายหรือความผิดของลูกจ้าง เว้นแต่การกระทำหรือความผิดนั้นสามารถคาดการณ์ได้หรือสามารถหลีกเลี่ยงได้ โดยการตรวจสอบของบริษัท Securicor¹⁸ บริษัท Photo Productions Ltd ต่อสู้ว่าข้อตกลงดังกล่าวไม่สามารถปรับใช้ได้กรณีนี้เนื่องจากเป็นการผิดสัญญาที่เป็นสาระสำคัญและการผิดสัญญานั้นรุนแรงไปถึงรากฐานแห่งสัญญา

ในคดีนี้ศาลอุทธรณ์โดยลอร์ดเดนนิงยังคงปรับใช้หลักการผิดสัญญาที่เป็นสาระสำคัญแล้วตัดสินให้ข้อตกลงยกเว้นความรับผิดนั้นไม่สามารถใช้ได้ แต่เมื่อคดีเข้าสู่การพิจารณาของศาลสูงคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ถูกกลับโดยใช้การตีความข้อตกลงยกเว้นความรับผิดโดยค้นหา

¹⁷ Photo Production Ltd v Securicor Transport Ltd [1980] UKHL 2.

¹⁸ Jill Poole, *Casebook on Contract Law* (11th ed., Oxford University Press 2012) 260. "The defendant's standard form included the following clause "under no circumstances shall Securicor be responsible for any injurious act or default by any employee... unless such act or default could have been foreseen and avoided by the exercise of due diligence on the part of Securicor."

ขอบเขตของข้อตกลงจากการพิจารณากระบวนการในการทำข้อตกลง (Rule of Construction) ถือเป็นจุดสิ้นสุดของหลักการตีสัญญาที่เป็นสาระสำคัญ

ในกรณีของประเทศอังกฤษ หลักการตีสัญญาที่เป็นสาระสำคัญเป็นเรื่องของข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดโดยเฉพาะในขณะที่หลักนี้ยังมีผลบังคับใช้อยู่ ข้อตกลงใด ๆ ที่จะอยู่ภายใต้บังคับของหลักนี้ศาลก็มักจะตีความว่าข้อตกลงนั้นเป็นข้อตกลงที่มีผลยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดก่อนเสมอ

3.3 บทสรุป

จากการพิจารณากฎหมายของประเทศฝรั่งเศสและประเทศอังกฤษจะเห็นว่าหลักกฎหมายเกี่ยวกับข้อตกลงที่มีผลบั่นทอนสาระสำคัญของภาระผูกพันสำคัญของสัญญาที่มีมาจากหลักกฎหมายที่เกิดจากคำพิพากษาของศาลในทั้งสองประเทศแต่พัฒนาการของกฎหมายกลับแตกต่างกันโดยสิ้นเชิงโดยในประเทศฝรั่งเศสหลักกฎหมายดังกล่าวได้รับการบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งที่เพิ่งแก้ไขเมื่อ ค.ศ. 2016 โดยเมื่อพิจารณาจากถ้อยคำเป็นการบัญญัติให้มีลักษณะครอบคลุมกรณีต่าง ๆ มากขึ้นโดยอาจไม่ใช่กรณีของข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดก็ได้ จึงอาจเรียกว่าหลักกฎหมายดังกล่าวได้รับการยอมรับและเจริญในประเทศฝรั่งเศส อย่างไรก็ตามหลักกฎหมายดังกล่าวในประเทศอังกฤษกลับถูกยกเลิกเนื่องจากศาลสูงกลับเห็นว่าจะต้องพิจารณาจากพฤติกรรมการต่าง ๆ ขณะที่คู่สัญญาก่อให้เกิดสัญญาขึ้นนี้เพื่อให้เกิดความแน่นอนในสัญญาระหว่างเอกชนแต่ทั้งนี้ก็อาจจะยังเห็นผลทางกฎหมายที่หลงเหลืออยู่บางส่วนในกรณีที่เกี่ยวข้องกับเดินเรือออกนอกเส้นทางที่ตกลงกันในสัญญาขนส่งสินค้าทางทะเล (The Doctrine of Deviation) ซึ่งในประเทศอังกฤษแยกออกเป็นหลักกฎหมายอีกหลักหนึ่งต่างหากและยังคงมีผลบังคับใช้อยู่

บทที่ 4

บทวิเคราะห์

จากการศึกษากฎหมายไทยที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ ผู้เขียนจึงแยกการวิเคราะห์ออกเป็น 4 ประเด็น ได้แก่

ประเด็นที่หนึ่ง กฎหมายไทยมีหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาบัญญัติไว้หรือไม่และถ้าไม่มีบัญญัติไว้สมควรมีบทบัญญัติเพิ่มเติมหรือไม่

ประเด็นที่สอง หากต้องมีหลักกฎหมายเกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาบัญญัติไว้ในกฎหมายไทยเป็นการเฉพาะควรกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาอย่างไร และควรบัญญัติเพิ่มเติมไว้ในกฎหมายฉบับใดส่วนใด

ประเด็นที่สาม ในกรณีที่มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา และผลทางกฎหมายของข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา ศาลควรมีอำนาจในการใช้ดุลพินิจอย่างไร เพียงใด

ประเด็นที่สี่ ในกรณีที่มีหลักกฎหมายเกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาบัญญัติไว้ในกฎหมายไทยเป็นการเฉพาะ ควรมีการกำหนดข้อยกเว้นสำหรับการบังคับใช้บทบัญญัติดังกล่าวสำหรับข้อตกลงในลักษณะใดหรือไม่ อย่างไร

เป็นการวิเคราะห์เกี่ยวกับลักษณะของหลักกฎหมายเกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา ส่วนที่สองเป็นการวิเคราะห์ถึงเหตุผลและความจำเป็นว่าประเทศไทยจะต้องมีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาโดยตรงหรือไม่ ส่วนที่สามเป็นผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นหากประเทศไทยมีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา และส่วนที่สี่เป็นแนวทางและวิธีการในการบัญญัติบทบัญญัติที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา

4.1 กฎหมายไทยมีหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาบัญญัติไว้หรือไม่และถ้าไม่มีบัญญัติไว้สมควรมีบทบัญญัติเพิ่มเติมหรือไม่

ในการพิจารณาว่ากฎหมายไทยมีหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาบัญญัติไว้หรือไม่ จำเป็นต้องพิจารณาถึงหลักการสำคัญ หลักเกณฑ์ในการพิจารณาและผลทางกฎหมายของหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา เพื่อนำลักษณะเหล่านี้มาเปรียบเทียบกับบทบัญญัติในกฎหมายไทยว่ามีลักษณะเหมือนหรือแตกต่างกัน

เพียงใด และพิจารณาว่าอาจมีปัญหาใดเกิดขึ้นจากการใช้บทบัญญัติในกฎหมายไทยทดแทนบทบัญญัติเกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาหรือไม่

4.1.1 หลักการสำคัญ หลักเกณฑ์ในการพิจารณาและผลทางกฎหมายของหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา

หลักการสำคัญ หลักเกณฑ์ในการพิจารณาและผลทางกฎหมายของหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาในกฎหมายฝรั่งเศส

หลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญามีที่มาที่แตกต่างกันในประเทศฝรั่งเศสและประเทศอังกฤษ ในกฎหมายฝรั่งเศสหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันมีที่มาจาก การปรับใช้หลักกฎหมายเรื่อง “Causa” ในการพิพากษาคดีของศาลฝรั่งเศส โดยบทบัญญัติที่เกี่ยวกับหลักกฎหมายเรื่อง “Causa” มีปรากฏเป็นบทบัญญัติสั้นๆ ในประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสก่อนที่จะมีการแก้ไขในปี ค.ศ. 2016 ในมาตรา 1131 ความว่า “หน้าที่ปราศจากฐาน (cause) หรือมีฐาน (cause) ลวงหรือไม่ชอบด้วยกฎหมาย ย่อมไม่มีผล” ซึ่งคำว่า “Cause” ในบทบัญญัติมาตรา 1131 ไม่ได้มีบทนิยามความหมายไว้โดยชัดเจน แต่จากการพิจารณาถึงที่มาในการร่างกฎหมาย และการปรับใช้กฎหมายในคดีต่าง ๆ อาจเห็นได้ว่า “Cause” มีความหมายถึงเหตุผล หรือรากฐานในการก่อให้เกิดสัญญานั้น ๆ ดังนั้นจึงมีความหมายคล้ายกับ “วัตถุประสงค์” ตามกฎหมายไทย แต่การจะถือว่า “Cause” เป็นเรื่องเดียวกับวัตถุประสงค์ตามกฎหมายไทยนั้นอาจไม่ถูกต้องนัก เนื่องจากการตีความวัตถุประสงค์ที่ใช้ในกฎหมายไทย เช่น การตีความวัตถุประสงค์ของสัญญาซื้อขายว่าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งมีวัตถุประสงค์ในการได้รับชำระราคาและคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งมีวัตถุประสงค์ได้รับสิ่งของ อาจไม่กินความลักษณะทั้งหมดของ “Cause” เพราะศาลฝรั่งเศสตีความหลักกฎหมายเรื่อง “Cause” อย่างกว้างขวาง ในบางครั้งกินความถึงลักษณะโดยธรรมชาติซึ่งอาจเป็นรายละเอียดของสัญญานั้น จนบางครั้งทำให้การใช้กฎหมายเรื่อง “Cause” ไปเข้าซ้อนกับหลักกฎหมายเรื่องอื่น เช่น การสำคัญผิดหรือกลฉ้อฉล

ศาลฝรั่งเศสได้วางหลักกฎหมายไว้ในคดีที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาหลายคดีจนกลายเป็นแนวบรรทัดฐานโดยได้อาศัยบทบัญญัติมาตรา 1131 ในการปรับใช้กับคดี แต่เมื่อพิจารณารายละเอียดในคำพิพากษาแล้ว มีการวินิจฉัยในข้อเท็จจริงโดยอาศัยหลักเกณฑ์และเหตุผล ในรายละเอียดจำนวนมากจนอาจเรียกได้ว่าศาลได้วางหลักกฎหมายใหม่ขึ้น โดยอาศัยหลักกฎหมายเรื่อง “Cause” เป็นรากฐานเพียงเท่านั้น ปรากฏตามคำพิพากษาซึ่งเป็นบรรทัดฐานสำคัญที่ทำให้เกิดหลักกฎหมายเกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา คือ ในคดีระหว่าง บริษัท Bancheau กับบริษัท Chronopost ศาลได้พิจารณาเกี่ยวกับข้อตกลง

จำกัดความรับผิดในสัญญา โดยวางหลักเกณฑ์ในการพิจารณาถึงภาระผูกพันสำคัญของสัญญาว่าการที่ข้อตกลงจำกัดความรับผิดในสัญญากำหนดให้จำกัดความรับผิดของคู่สัญญาในกรณีที่ไม่ปฏิบัติตามสัญญาไว้ให้น้อยเกินไปจนถือว่าผู้ผิดสัญญาไม่ต้องรับผิดในกรณีที่ไม่ปฏิบัติตามสัญญา ข้อตกลงเกี่ยวกับความรับผิดนั้นย่อมขัดต่อภาระผูกพันหลักของสัญญาและไม่อาจใช้ได้ และศาลได้พัฒนาหลักเกณฑ์ในการพิจารณาต่อมาในคดีระหว่าง บริษัท Faurecia กับบริษัท Oracle โดยวางหลักเกณฑ์ว่าหากข้อตกลงจำกัดความรับผิดที่มีอยู่ในสัญญาเกิดขึ้นโดยมีเหตุผลเบื้องหลัง คือมีการต่างตอบแทนกันบางประการ และมีการเจรจาในรายละเอียดนั้นมาก่อน ข้อตกลงจำกัดความรับผิดนั้นก็ถือว่าไม่ขัดต่อภาระผูกพันหลักของสัญญา และข้อตกลงจำกัดความรับผิดนั้นสามารถใช้ได้ โดยสรุปแล้วบรรทัดฐานหรือหลักเกณฑ์ในคดีเหล่านี้จึงมีอยู่ว่า ข้อตกลงจำกัดความรับผิดไม่สามารถใช้ได้ ในกรณีที่จำกัดความรับผิดไว้มากจนทำให้การเยียวยา (Remedy) ในกรณีที่คู่สัญญาผิดสัญญาในสาระสำคัญของสัญญาไม่มีอยู่จริง และทำให้สาระสำคัญแห่งภาระผูกพันสำคัญของสัญญานั้นถูกบั่นทอนหรือหายไป โดยในการวินิจฉัยนั้นต้องคำนึงถึงการประเมินมูลเหตุจูงใจให้คู่สัญญาชำระหนี้ตามสัญญาและความสำคัญของภาระผูกพันที่ถูกกระทบกระเทือนหรือบั่นทอน การปรับใช้บทกฎหมายนี้จึงขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงเป็นอย่างมาก¹ อย่างไรก็ตามภายหลังจากบทบัญญัติตามมาตรา 1131 ถูกยกเลิก ถือเป็นกรยกเลิกหลักกฎหมายเรื่อง “Cause” ออกไปจากกฎหมายสัญญาของฝรั่งเศส แต่ไม่ได้หมายความว่าหลักกฎหมายที่ศาลสร้างขึ้นโดยอาศัยบทบัญญัติตามมาตรา 1131 จะถูกยกเลิกไปเสียทั้งหมด ในทางตรงกันข้ามหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา ยังได้รับการยืนยันตามบทบัญญัติที่มีขึ้นใหม่ มาตรา 1170 ของประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสที่ถูกแก้ไขเมื่อปี ค.ศ. 2016 ความว่า

“ข้อตกลงใดที่มีผลบั่นทอนสาระสำคัญของภาระผูกพันสำคัญของสัญญา ข้อตกลงนั้นถือว่ามิได้ทำขึ้น”

และเมื่อพิจารณาจากเนื้อหาของสาระของบทบัญญัติดังกล่าวแล้ว เห็นได้ว่ายังเป็นการขยายขอบเขตการบังคับใช้ของหลักดังกล่าวและกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาด้วย โดยมีลักษณะที่ชัดเจนคือข้อตกลงดังกล่าวไม่ได้ถูกจำกัดให้ใช้พิจารณากับข้อตกลงจำกัดหรือยกเว้นความ

¹ Philippe Stoffel-Munck, ‘The Revolution in Unfair Terms’ in *The Code Napoléon Rewritten French Contract Law after the 2016 Reforms*, (ed. John Cartwright and Simon Whittaker, Hart Publishing 2017) 146-149.

รับผิดชอบเท่านั้น แต่ก็ไม่ได้ถือว่าข้อตกลงทุกข้อในสัญญาที่เกี่ยวข้องกับภาระผูกพันสำคัญของสัญญาจะถือว่าไม่ได้ทำขึ้น เพราะต้องพิจารณาหลักเกณฑ์ในการพิจารณา 2 ประการ² ดังนี้

- 1) ภาระผูกพันที่ถูกกระทบกระเทือน ต้องเป็นภาระผูกพันสำคัญของสัญญา
- 2) ข้อตกลงที่กระทบกระเทือนภาระผูกพันสำคัญของสัญญา ต้องกระทบกระเทือน

ถึงขั้นที่บั่นทอนสาระสำคัญของภาระผูกพันสำคัญของสัญญา

ข้อตกลงที่มีลักษณะทั้ง 2 ประการ จึงจะถือว่าไม่ได้ทำขึ้นตามผลของมาตรา 1170

หลักการสำคัญ หลักเกณฑ์ในการพิจารณาและผลทางกฎหมายของหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาในกฎหมายอังกฤษ

หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาในกฎหมายอังกฤษ แตกต่างกับกรณีของประเทศฝรั่งเศสเพราะไม่มีบทบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษรที่ศาลจะนำมาปรับใช้ได้ ดังเช่นที่ศาลฝรั่งเศสปรับใช้หลักกฎหมายเรื่อง “Causa” แต่หลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาในกฎหมายของประเทศอังกฤษก็เกิดจากการวางหลักกฎหมายตามแนวคำพิพากษาของศาลเช่นเดียวกับประเทศฝรั่งเศส โดยในประเทศอังกฤษหลักกฎหมายดังกล่าวถูกเรียกว่าหลักการผิดสัญญาที่เป็นสาระสำคัญ (Fundamental Breach of Contract) โดยหลักกฎหมายนี้ถูกปรับใช้กับกรณีของข้อตกลงจำกัดความรับผิดชอบเช่นเดียวกับกรณีของประเทศฝรั่งเศส โดยศาลอังกฤษวางหลักการไว้ว่าสัญญาแต่ละชนิดย่อมมีรากฐานแห่งสัญญา การผิดสัญญาบางกรณีอาจรุนแรงถึงขั้นที่เมื่อมีการผิดสัญญาเช่นว่านี้สัญญาย่อมคงอยู่ต่อไปไม่ได้ ข้อตกลงในสัญญาที่มีผลทำให้คู่สัญญาฝ่ายที่ผิดสัญญาไม่ต้องรับผิดชอบในกรณีเหล่านี้จึงไม่สามารถบังคับใช้ได้ แต่หลักการผิดสัญญาที่เป็นสาระสำคัญ (Fundamental Breach of Contract) ไม่ได้ถูกพัฒนาอย่างราบรื่นเช่นในประเทศฝรั่งเศส หลักการนี้ถูกผลักดันโดยคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ ในหลายคดี โดยเฉพาะนักกฎหมายที่ผลักดันหลักการนี้อย่างเต็มที่คือลอร์ดเดนนิ่ง (Denning LJ) อย่างไรก็ตามเมื่อคดีขึ้นถึงสภาขุนนาง (House of Lords) ซึ่งทำหน้าที่เป็นศาลสูงสุดของอังกฤษในขณะนั้นสภาขุนนางกลับไม่เห็นด้วยและปฏิเสธการใช้หลักกฎหมายดังกล่าว โดยเฉพาะในคดี “Suisse Atlantique Societe d'Armement SA v. NV Rotterdamsche Kolen Centrale” แต่ศาลอุทธรณ์โดยเฉพาะ

² Yousef Mohammad Shandi and Osama Ismail Mohammad Amayreh, ‘Depriving the Debtor’s Essential Obligation of its Substance and its Remedies under the Provisions of Article 1170 of the French Civil Code,’ (2020) 2 Journal of Politics and Law 129,143 <https://www.researchgate.net/publication/341645100_Depriving_the_Debtor's_Essential_Obligation_of_its_Substance_and_its_Remedies_under_the_Provisions_of_Article_1170_of_the_French_Civil_Code>.

ลอร์ดเดนนิง ยังยืนยันหลักการหลักการผิดสัญญาที่เป็นสาระสำคัญเรื่อยมาจนในคดี “Photo Production Ltd v Securicor Transport Ltd” ศาลอุทธรณ์โดยลอร์ดเดนนิงก็ยังคงปรับใช้หลักการนี้ แต่เมื่อคดีขึ้นสู่การพิจารณาของสภาขุนนางคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ถูกกลับโดยใช้การตีความข้อตกลงยกเว้นความรับผิดโดยค้นหาขอบเขตของข้อตกลงจากการพิจารณากระบวนการในการทำข้อตกลง (Rule of Construction) ซึ่งอาจจัดเป็นหลักการในชั้นตีความสัญญาในรูปแบบหนึ่งทำให้หลักการผิดสัญญาที่เป็นสาระสำคัญไม่ถูกใช้อีกต่อไป

อย่างไรก็ดีในขณะที่หลักการผิดสัญญาที่เป็นสาระสำคัญ (Fundamental Breach of Contract) ยังถูกบังคับใช้อยู่ เมื่อพิจารณาจากแนวคำพิพากษาแล้วพบว่าหลักเกณฑ์ในการพิจารณาว่าการผิดสัญญาในลักษณะใดที่เป็นการผิดสัญญาที่เป็นสาระสำคัญ และทำให้ข้อตกลงยกเว้นความรับผิดหรือข้อตกลงในลักษณะเดียวกันไม่สามารถใช้ได้ มีหลักเกณฑ์ 2 ประการคือ

- 1) การผิดสัญญาที่เป็นสาระสำคัญต้องเป็นการผิดสัญญาที่มีผลกระทบต่อรากฐานแห่งสัญญา
- 2) การผิดสัญญารุนแรงถึงขั้นที่เมื่อมีการผิดสัญญาเช่นว่านี้สัญญาจะคงอยู่ต่อไปไม่ได้

เมื่อกรณีเข้าหลักเกณฑ์ดังกล่าว พอตกลง จำกัดความรับผิด หรือข้อตกลงในลักษณะเดียวกันที่มีผลทำให้ ฝ่ายที่ผิดสัญญาไม่ต้องรับผิด หรือรับผิดน้อยจนเสมือนไม่ต้องรับผิดไม่สามารถนำมาใช้ได้

เมื่อพิจารณาหลักการสำคัญ หลักเกณฑ์ในการพิจารณาและผลทางกฎหมายของหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายฝรั่งเศส และกฎหมายอังกฤษแล้ว แม้จะมีลักษณะการปรับใช้กฎหมายที่แตกต่างกันแต่พบว่า มีลักษณะคล้ายคลึงกันทั้งในเรื่องของหลักการสำคัญ หลักเกณฑ์ในการพิจารณา และผลทางกฎหมาย ดังนี้

หลักการสำคัญของบทบัญญัติ ตามประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสมาตรา 1170 และหลักการผิดสัญญาที่เป็นสาระสำคัญ (Fundamental Breach of Contract) เกิดขึ้นจากการตระหนักถึงความสำคัญของวัตถุประสงค์หลักของสัญญาซึ่งเป็นเหตุให้คู่สัญญาเข้าทำสัญญากัน และ ความสำคัญ ของระบบกฎหมายสัญญา ที่จะต้องจัดการให้วัตถุประสงค์หลักของสัญญานั้นสามารถบังคับให้บรรลุผลได้

หลักเกณฑ์ในการพิจารณามีความคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ภาระผูกพันสำคัญของสัญญาในกฎหมายฝรั่งเศส และรากฐานแห่งสัญญาก็มีความหมายเหมือนกันกล่าวคือ หมายถึง วัตถุประสงค์หลักของสัญญาที่เป็นวัตถุประสงค์แห่งการพิจารณา ในลักษณะที่เป็นประโยชน์ที่วิญญูชนพึงคาดหวังเป็นหลักจากการเข้าทำสัญญาในลักษณะเช่นนั้น และหากไม่มีประโยชน์เช่นนั้นวิญญูชนย่อมไม่เข้าทำสัญญา ส่วนลักษณะของข้อตกลงที่บั่นทอนสาระสำคัญของภาระผูกพันสำคัญของ

สัญญาของฝรั่งเศส และข้อตกลงที่ไม่สามารถบังคับใช้ได้เนื่องจากการผิดสัญญาที่เป็นสาระสำคัญของอังกฤษ เมื่อพิจารณาแนวทางที่ปรากฏในคำพิพากษาของศาลในทั้งสองประเทศแล้ว สรุปความได้เหมือนกันว่า หมายถึง ข้อตกลงระหว่างคู่สัญญาที่หากมีผลบังคับใช้จะทำให้ไม่สามารถบังคับใช้สัญญาเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หลักของสัญญาได้

หนทางกฎหมายประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสมาตรา 1170 และหลักการผิดสัญญาที่เป็นสาระสำคัญ (Fundamental Breach of Contract) เหมือนกัน กล่าวคือข้อตกลงที่เข้าหลักเกณฑ์ดังกล่าว ให้ถือว่าไม่ได้ทำขึ้น หรือว่าไม่มีผลทางกฎหมายนั่นเอง

ข้อสรุปที่ได้ในเรื่องหลักการสำคัญของกฎหมายหลักเกณฑ์ในการพิจารณาและผลทางกฎหมายที่สรุปได้จากการวิเคราะห์กฎหมายของประเทศอังกฤษและประเทศฝรั่งเศส ถือเป็นหลักการทั่วไปของหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา และจะได้นำไป พิจารณา วิเคราะห์ร่วมกับบทบัญญัติที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายไทย เพื่อค้นหาว่ากฎหมายไทยมีหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาบัญญัติไว้ หรือบทบัญญัติที่ใช้ทดแทนกันได้หรือไม่

4.1.2 หลักการสำคัญ หลักเกณฑ์ในการพิจารณาและผลทางกฎหมายของบทบัญญัติในกฎหมายไทย เมื่อเปรียบเทียบกับหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา

ในการพิจารณาว่าในกฎหมายไทยมีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาบัญญัติไว้หรือไม่หรือมีบทบัญญัติที่ใช้ทดแทนกันได้หรือไม่จะอาศัยหลักการทั่วไปของหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญามาพิจารณาเปรียบเทียบประกอบ และจะได้ยกตัวอย่างกรณีศึกษาที่จัดเป็นข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาเพื่อเปรียบเทียบ ความเหมือนหรือความแตกต่าง ของหลักการสำคัญ หลักเกณฑ์ในการพิจารณา และผลทางกฎหมาย ให้เห็นได้อย่างเห็นชัดขึ้น ดังนี้

1) บทบัญญัติเกี่ยวกับการอันมีวัตถุประสงค์เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 150

บทบัญญัติตามมาตรา 150 เป็นบทบัญญัติที่กำหนดในเรื่องวัตถุประสงค์ของนิติกรรม ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งมีผลให้นิติกรรมนั้นตกเป็นโมฆะ จึงมีหลักการสำคัญและลักษณะที่ใกล้เคียงกันอย่างยิ่งกับหลักกฎหมายเรื่อง “Causa” อันเป็นที่มาของหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาในประเทศฝรั่งเศส อ่าจึงมีความคล้ายคลึงกันในแง่ของหลักการสำคัญของกฎหมาย แม้จะไม่ปรากฏว่ามีรายละเอียดที่เกี่ยวกับหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาไว้โดยเฉพาะก็ตาม

ในด้านหลักเกณฑ์ในการพิจารณา มาตรา 150 บัญญัติว่า “การใดมีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย เป็นการพนันวิสัย หรือเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การนั้นเป็นโมฆะ” เป็นบทบัญญัติที่มีความกระชับสั้น และไม่มีพินัยความหมายไว้โดยเฉพาะ และเนื่องจากมาตรา 150 กำหนดวัตถุประสงค์ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายไว้ 3 ประการ คือ 1) วัตถุประสงค์ที่ต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย 2) วัตถุประสงค์ที่เป็น การพนันวิสัย 3) วัตถุประสงค์ที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน และ 4) วัตถุประสงค์ที่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน ข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาไม่ได้มีข้อห้ามชัดแจ้งไว้ในกฎหมายไทย และไม่เป็นการพนันวิสัยในการดำเนินการ อีกทั้ง ยังไม่ใช่เรื่องที่ประชาชนทั่วไปจะเห็นว่าขัดต่อศีลธรรม ส่วนที่น่าจะนำมาปรับใช้ได้ใกล้เคียงที่สุดจึงเป็นกรณีของวัตถุประสงค์ที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน ตามที่ได้กล่าวไปในบทที่ 2 แล้วว่า “ความสงบเรียบร้อยของประชาชน” ตามมาตรา 150 เป็นถ้อยคำมีความหมายไม่แน่นอน มีขอบเขตอย่างกว้างขวาง และเปลี่ยนแปลงไปตามนโยบายของรัฐหรือสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา การนิยามความหมายที่ชัดเจนแน่นอนจึงทำได้ยาก แต่นักกฎหมายได้จำแนกประเภทของความสงบเรียบร้อยของประชาชน ออกเป็นประเภทต่าง ๆ ซึ่งค่อนข้างจะครอบคลุมและครบถ้วน ดังนี้

- 1) ความสงบเรียบร้อยของประชาชนในทางการเมืองการปกครอง
- 2) ความสงบเรียบร้อยของประชาชนในทางครอบครัว
- 3) ความสงบเรียบร้อยของประชาชนในทางวิชาชีพ
- 4) ความสงบเรียบร้อยของประชาชนในทางเศรษฐกิจ และ
- 5) ความสงบเรียบร้อยของประชาชนในทางคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

เนื่องจากสัญญาเป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์ระหว่างเอกชนในทางแพ่ง และทางเศรษฐกิจ ความหมายของความสงบเรียบร้อยของประชาชนตามมาตรา 150 ที่น่าจะเกี่ยวข้องกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญามากที่สุด น่าจะเป็นความสงบเรียบร้อยของประชาชนในทางเศรษฐกิจ ซึ่ง ศาสตราจารย์ ดร.อุกฤษ มงคลนาวิน อธิบายไว้ว่า เศรษฐกิจของชาติเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องอย่างแน่นแฟ้นกับความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ การเอาใจเอาเปรียบกันในทางการค้าหรืออุตสาหกรรมย่อมกระทบกระเทือนถึงความมั่นคงปลอดภัยของประเทศด้วย

เมื่อนำความหมายของความสงบเรียบร้อยของประชาชนในทางเศรษฐกิจมาพิจารณากับกรณีข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา พบว่าเหตุผลหลักการของหลักกฎหมายเกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา เป็นไปเพราะเห็นความสำคัญของวัตถุประสงค์หลักที่มีปรากฏอยู่ในทุกสัญญาอันเป็นเหตุให้ปัจเจกบุคคลเข้าทำสัญญาระหว่างกัน เมื่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาเป็นเหตุเริ่มแรกให้ปัจเจกบุคคลเข้าทำสัญญาระหว่างกันแล้ว วัตถุประสงค์หลักของสัญญาจึงต้องถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อรากฐานของระบบสัญญา ดังนั้น

สัญญาจึงควรต้องบังคับตามวัตถุประสงค์หลักของสัญญาได้ ข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาเป็นข้อตกลงในสัญญานั้นเอง หากยินยอมให้ข้อตกลงในสัญญามีผลทำให้วัตถุประสงค์หลักของสัญญาไม่สามารถบังคับได้แล้ว ก็ย่อมมีผลต่อรากฐานของระบบกฎหมายสัญญา ข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาจึงขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนในทางเศรษฐกิจ

เมื่อข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน จึงมีผลให้ตกเป็นโมฆะตามมาตรา 150 อย่างไรก็ดี แม้ข้อตกลงจะตกเป็นโมฆะแต่ย่อมไม่ทำให้สัญญาตกเป็นโมฆะด้วย เนื่องจากข้อตกลงมีลักษณะขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา ข้อตกลงนั้นย่อมแยกออกจากสัญญาส่วนที่เหลือได้ เป็นกรณีที่พึงสันนิษฐานได้โดยพฤติการณ์แห่งกรณีว่า คู่กรณีเจตนาจะให้ส่วนที่ไม่เป็นโมฆะนั้นแยกออกจากส่วนที่เป็นโมฆะได้ โฆษณเฉพาะข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา แต่ข้อตกลงในสัญญาส่วนที่เหลือยังบังคับต่อกันได้ตามมาตรา 173

เพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัยจะได้นำกรณีศึกษาที่จัดเป็นข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา มาปรับใช้กับบทบัญญัติเกี่ยวกับการอันมีวัตถุประสงค์เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 150 ดังนี้

กรณีศึกษาที่ 1 ผู้ว่าจ้างทำสัญญาจ้างขนส่งพัสดุกับผู้รับจ้างซึ่งเป็นบริษัทรับขนส่ง โดยตกลงกันให้ส่งเอกสารสำคัญซึ่งใช้ในการเสนอราคาประมูลงานก่อสร้างไปให้ทันในวันและเวลาประมูล โดยในสัญญามีข้อตกลงข้อหนึ่งระบุว่า ในกรณีเกิดความเสียหายจากการไม่ปฏิบัติตามสัญญาจ้างขนส่งผู้รับจ้างต้องรับผิดชอบกับผู้ว่าจ้างไม่เกินไปกว่าจำนวนเงินที่เป็นค่าจ้างซึ่งผู้รับจ้างได้รับจำนวน 20,000 บาท ต่อมาผู้รับจ้างนำเอกสารดังกล่าวไปส่งไม่ทันเวลาที่ตกลงกันไว้ ทำให้ผู้ว่าจ้างได้รับความเสียหายหลายล้านบาท เมื่อผู้ว่าจ้างเรียกร้องค่าเสียหายผู้รับจ้างจึงอ้างว่าตามข้อตกลงดังกล่าวผู้รับจ้างต้องจะรับผิดชอบกับผู้ว่าจ้างไม่เกิน 20,000 บาท เท่านั้น

พิจารณาโดยอาศัยหลักเกณฑ์ตามมาตรา 150 ได้ว่า สัญญาจ้างขนส่งเป็นสัญญาประเภทหนึ่งซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักของสัญญา ฝ่ายหนึ่งคือการได้รับชำระค่าจ้าง และอีกฝ่ายหนึ่งคือการให้พัสดุที่ขนส่งถูกขนส่งไปยังจุดหมายปลายทางภายในระยะเวลาและปราศจากความเสียหาย คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายยอมเข้าทำสัญญากันโดยมีวัตถุประสงค์เช่นนี้เป็นสำคัญ ข้อตกลงจำกัดความรับผิดที่ปรากฏในสัญญาจำกัดความรับผิดไว้ในจำนวนเงินเพียง 20,000 บาท เมื่อเทียบกับความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงแล้ว เป็นค่าเสียหายจำนวนน้อยมากจนอาจถือได้ว่าผู้รับจ้างไม่ต้องรับผิดในการไม่ปฏิบัติตามสัญญาจ้างขนส่ง และเป็นการไม่ปฏิบัติตามสัญญาในข้อที่ถือว่าเป็นวัตถุประสงค์หลักของสัญญา หากข้อตกลงจำกัดความรับผิดนี้สามารถบังคับได้ก็ย่อมหมายความว่า สัญญาจ้างขนส่งไม่สามารถบังคับให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์หลักได้ตั้งแต่ต้น ข้อตกลงจำกัดความรับผิดในกรณีนี้จึงขัด

ต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน และเป็นโมฆะตามมาตรา 150 ส่วนข้อตกลงอื่นในสัญญายังสามารถบังคับกันได้ตามเดิมเนื่องจากแยกออกจากข้อตกลงนี้ได้ ตามมาตรา 173

กรณีศึกษาที่ 2 ผู้ว่าจ้างเป็นบริษัทที่ดำเนินการโดยต้องใช้บริการอินเทอร์เน็ตอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาจึงทำสัญญาว่าจ้างให้ผู้รับจ้างซึ่งเป็นบริษัทให้บริการอินเทอร์เน็ตจัดการให้ผู้ว่าจ้างใช้บริการอินเทอร์เน็ตได้โดยมีข้อตกลงข้อหนึ่งว่า ผู้รับจ้างต้องจัดการให้ผู้ว่าจ้างสามารถใช้สัญญาณอินเทอร์เน็ตได้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา โดยสัญญาณอินเทอร์เน็ตจะขัดข้องได้ไม่เกินครั้งละ 10 นาทีเท่านั้น หากสัญญาณอินเทอร์เน็ตจะขัดข้องเกินครั้งละ 10 นาที เกิน 2 ครั้งต่อเดือน ผู้ว่าจ้างสามารถเรียกค่าเสียหายได้ ต่อมาในระหว่างระยะเวลาตามสัญญาสัญญาณอินเทอร์เน็ตที่ผู้รับจ้างให้บริการเกิดการขัดข้องไม่สามารถใช้ได้หลายสิบครั้งต่อวัน แต่การขัดข้องในแต่ละครั้งล้วนเกิดขึ้นไม่เกินครั้งละ 10 นาที ผู้ว่าจ้างจึงต้องการเรียกค่าเสียหาย แต่ผู้รับจ้าง อ้างถึงข้อตกลงดังกล่าวว่าการให้บริการสัญญาในตลาดของผู้รับจ้างแม้จะเกิดการขัดข้องขึ้นแต่ยังไม่เป็นเหตุให้ผู้ว่าจ้างสามารถบอกเลิกสัญญาและเรียกค่าเสียหายได้ตามข้อตกลง

พิจารณาโดยอาศัยหลักเกณฑ์ตามมาตรา 150 ได้ว่า สัญญาระหว่างผู้ว่าจ้างและผู้รับจ้างซึ่งเป็นบริษัทที่ให้บริการอินเทอร์เน็ตมีวัตถุประสงค์หลักของสัญญาต้องการให้ผู้รับจ้างจัดการให้ผู้ว่าจ้างสามารถใช้อินเทอร์เน็ตได้ตลอดเวลาอย่างต่อเนื่อง เมื่อการให้บริการสัญญาณอินเทอร์เน็ตเกิดการขัดข้องหลาย 10 ครั้งต่อวัน ผู้ว่าจ้างซึ่งต้องเป็นบริษัทที่ต้องดำเนินการโดยอาศัยสัญญาณอินเทอร์เน็ตย่อมไม่สามารถดำเนินการได้ ทำให้ไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์หลักที่เขากำหนดสัญญา การที่ผู้รับจ้างอ้างข้อตกลงว่าการขัดข้องแต่ละครั้งไม่เกิน 10 นาที จึงไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหาย ย่อมทำให้ผู้ว่าจ้างไม่มีหนทางใดที่จะบังคับตามสัญญาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์หลักได้ ข้อตกลงเช่นนี้หากใช้บังคับได้ย่อมทำให้ไม่สามารถบังคับตามสัญญาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์หลักของสัญญา จึงขัดต่อความสงบเรียบร้อยและตกเป็นโมฆะ ตามมาตรา 150 ส่วนข้อตกลงอื่นในสัญญายังสามารถบังคับกันได้เนื่องจากแยกออกจากข้อตกลงดังกล่าวได้ตามมาตรา 173

จากการปรับใช้บทบัญญัติในมาตรา 150 กับกรณีศึกษาของข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาทำให้พบว่าสามารถใช้บทบัญญัติในมาตราดังกล่าวทำให้ข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาตกเป็นโมฆะ และมีผลทางกฎหมายเหมือนกับ การปรับใช้หลักกฎหมายเกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักในสัญญาของต่างประเทศ แต่การปรับใช้มาตรา 150 ยังมีข้อจำกัดบางประการโดยเฉพาะในเรื่องของความชัดเจนของบทบัญญัติ ซึ่งจะได้อธิบายต่อไป

2) บทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความการแสดงเจตนาตามมาตรา 171 และบทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความสัญญาตามมาตรา 368

ตามที่ได้อธิบายไว้ในบทที่ สอง โดยแยกเกณฑ์การพิจารณาระหว่างบทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความการแสดงเจตนาตามมาตรา 171 และบทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความ

สัญญาตามมาตรา 368 ออกต่างหากจากกัน เนื่องจากบทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความการแสดงเจตนา อาจสามารถปรับใช้ได้โดย แยกต่างหากจากบทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความสัญญาตามมาตรา 368 แต่เนื่องจากกรณีที่ทำกรพิจารณานั้นเป็นข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาจึงจำเป็นต้องเป็นข้อตกลงในสัญญาการตีความข้อตกลงนั้นจึงต้องใช้ทั้งหลักการตีความการแสดงเจตนาและหลักการตีความสัญญาอยู่ด้วย จึงวิเคราะห์ไปที่ละส่วนแต่จะได้นำบทบัญญัติทั้งสองปรับใช้กับกรณีศึกษาพร้อมกัน

หลักการสำคัญของบทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความการแสดงเจตนาตามมาตรา 171 และ บทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความสัญญาตามมาตรา 368 เป็นการค้นหาความหมายและขอบเขตของการแสดงเจตนาที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ทำการแสดงเจตนาที่ออกมา หรือสัญญาที่พิจารณา ดังนั้น ความจำเป็นที่จะต้องค้นหาความหมายหรือขอบเขตของการแสดงเจตนาหรือสัญญาย่อมเกิดขึ้นต่อเมื่อการแสดงเจตนาหรือสัญญานั้นถือว่ามิผลเท่ากัน หากการแสดงเจตนาที่ถือว่ามิได้มีผลตั้งแต่ต้นการตีความการแสดงเจตนาที่ย่อมไม่มีความจำเป็นต้องกระทำ ดังนั้น หากมีการปรับใช้บทบัญญัติเกี่ยวกับการอันมีวัตถุประสงค์เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 150 กับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาและถือว่าเป็นโมฆะไปแล้ว ย่อมไม่มีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยบทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความการแสดงเจตนาตามมาตรา 171 และ บทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความสัญญาตามมาตรา 368 กับกรณีดังกล่าวอีก อย่างไรก็ตามในกรณีที่ อาจมีผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับการปรับใช้มาตรา 150 ในลักษณะดังกล่าว การนำบทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความการแสดงเจตนาตามมาตรา 171 และ บทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความสัญญาตามมาตรา 368 มาปรับใช้กับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา ก็อาจเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถทำได้ เนื่องจากมาตรา 171 ได้กล่าวถึงการตีความโดยมุ่งเน้นถึงเจตนาอันแท้จริง ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วอาจมีความเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์หลักของสัญญาด้วย และมาตรา 368 ยังได้กล่าวถึงการตีความไปตามความประสงค์ในทางสุจริตซึ่งอาจเชื่อมโยงได้กับหลักการเบื้องหลังหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาได้

บทบัญญัติตามมาตรา 171 ซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการตีความการแสดงเจตนา โดยมีประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาอยู่ว่า การตีความการแสดงเจตนาในกรณีที่ถ้อยคำมีความขัดแย้งสามารถทำได้หรือไม่ และวิธีในการตีความการแสดงเจตนาในกรณีของข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาต้องทำเช่นไร ในประเด็นแรกจะเห็นได้ว่า แม้ในประเทศไทยจะมีแนวคำพิพากษาของศาลฎีกาไปในทางที่ชี้ให้เห็นว่าการตีความการแสดงเจตนาทำได้เฉพาะในกรณีที่ถ้อยคำมีความไม่ชัดเจนกำกวมหรือตีความหมายได้หลายนัยยะเท่านั้น และมีความเห็นของนักกฎหมายหลายท่านที่เห็นไปในทางดังกล่าว แต่เมื่อพิจารณาเนื้อหาในคำพิพากษาของศาลฎีกาอีกส่วนหนึ่งก็พบว่าในกรณีที่ถ้อยคำมีความชัดเจนศาลฎีกาก็มีการตีความ

การแสดงเจตนา และเมื่อพิจารณาถ้อยคำที่ปรากฏตามมาตรา 171 แล้ว เห็นได้ การยึดถือถ้อยคำในการแสดงเจตนามากเกินไปจนไม่คำนึงถึงพฤติการณ์แวดล้อมและเจตนาของผู้แสดงเจตนา ย่อมไม่เป็นการสมควร เนื่องจากบทบัญญัติในเรื่องการตีความการแสดงเจตนาใช้กับนิติสัมพันธ์ระหว่างเอกชนในทุกฐานะทั้งทางแพ่งและทางพาณิชย์ ผู้แสดงเจตนาอาจเป็นบุคคลทั่วไปที่มีความรู้ความชำนาญในการใช้ภาษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเข้าใจภาษาทางกฎหมายมากน้อยต่างกัน แม้แต่ในกรณีของผู้มีวิชาชีพ หรือผู้ประกอบการในทางพาณิชย์ ก็ยังอาจมีข้อผิดพลาดในการกำหนดถ้อยคำในการแสดงเจตนาได้ การตีความการแสดงเจตนาจึงสามารถทำได้ ในทุกกรณีไม่จำเพาะแต่กรณีที่ถ้อยคำมีความไม่ชัดเจนกำกวม หรือตีความได้หลายนัยยะเท่านั้น ในประเด็นที่เกี่ยวกับวิธีการตีความการแสดงเจตนา นั้น เห็นว่า การตีความการแสดงเจตนาโดยยึดถือเอาตามเจตนาที่อยู่ในใจเป็นหลัก (การตีความแบบอัตวิสัย) หรือการตีความการแสดงเจตนาโดยยึดถือเอาเจตนาที่แสดงออกเป็นหลัก (การตีความแบบภาวะวิสัย) เหมาะสมที่จะใช้กับกรณีของการตีความข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา ย่อมพิจารณาได้ว่า แม้ข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาเป็นข้อตกลงที่อยู่ในสัญญานั้นและมีข้อความชัดเจน แต่วัตถุประสงค์หลักของสัญญามีลักษณะเช่นใดย่อมไม่ใช่เรื่องที่ชอบเร้นปิดบัง คู่สัญญาทุกฝ่ายย่อมทราบดีเพราะเป็นภาระผูกพันสำคัญในสัญญาที่คู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องปฏิบัติตาม การตีความเจตนาอันแท้จริงของคู่สัญญาตามมาตรา 171 จึงต้องกระทำโดยคำนึงถึงเจตนาภายในใจของคู่สัญญาเมื่อเข้าทำสัญญาโดยอาจเรียกว่าเป็นการตีความแบบอัตวิสัยก็ได้ กล่าวคือคู่สัญญาย่อมมีเจตนาอันแท้จริงในการดำเนินการตามสัญญาให้วัตถุประสงค์หลักของสัญญาบรรลุผล เพราะโดยปกติแล้วย่อมไม่มีบุคคลใดเข้าทำสัญญากันโดยมีความมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่งแต่กลับประสงค์ให้การบังคับให้บรรลุความมุ่งหมายนั้นไม่อาจกระทำได้ เมื่อตีความการแสดงเจตนาโดยมุ่งถึงเจตนาอันแท้จริงเช่นนี้แล้ว ย่อมต้องตีความว่า ข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาไม่อาจใช้ได้

นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ยังได้มีบทบัญญัติในมาตรา 10 ถึงมาตรา 14 ที่กำหนดถึงหลักการในการตีความการแสดงเจตนาในเรื่องต่าง ๆ ไว้อีกด้วย กล่าวคือ มาตรา 10 เรื่องการตีความให้นิติกรรมมีผล³ มาตรา 11 เรื่องการตีความไปในทางที่เป็นคุณแก่คู่กรณีฝ่ายที่ต้องเสียในมูลหนี้⁴ มาตรา 12 เรื่องกรณีที่มีจำนวนเงินหรือปริมาณในเอกสารแสดงไว้ทั้ง

³ มาตรา 10 บัญญัติว่า “เมื่อความข้อใดข้อหนึ่งในเอกสารอาจตีความได้สองนัย นัยไหนจะทำให้เป็นผลบังคับได้ ให้ถือเอาตามนัยนั้นดีกว่าที่จะถือเอาที่ไร้ผล”

⁴ มาตรา 11 บัญญัติว่า “ในกรณีที่มีข้อสงสัย ให้ตีความไปในทางที่เป็นคุณแก่คู่กรณีฝ่ายซึ่งจะเป็นผู้ต้องเสียในมูลหนี้”

ตัวอักษรและตัวเลข⁵ มาตรา 13 เรื่องกรณีจำนวนเงินหรือปริมาณในเอกสารแสดงไว้เป็นตัวอักษรหรือเป็นตัวเลขหลายแห่ง⁶ และมาตรา 14 เรื่องกรณีที่เอกสารทำขึ้นไว้หลายภาษา⁷ ซึ่งมีความเห็นทางกฎหมายบางส่วนเห็นว่าให้นำมาตรา 10 ถึง 14 มาใช้ต้องอยู่ภายใต้มาตรา 171 ในหลักการให้ถือเจตนาที่แท้จริงเป็นใหญ่เช่นกัน⁸ แต่เมื่อพิจารณาแล้วเห็นได้ว่าแม้ว่าข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาสามารถมีได้ในกรณีของข้อตกลงที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาส่วนใหญ่เป็นข้อตกลงที่เป็นลายลักษณ์อักษรในสัญญาเนื่องจากสัญญาที่มีลักษณะซับซ้อนมีข้อตกลงเป็นจำนวนมากมักทำเป็นลายลักษณ์อักษรและย่อมมีโอกาสที่ข้อตกลงเหล่านั้นจะมีลักษณะที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาได้มากกว่า ข้อตกลงเหล่านี้โดยปกติมีความชัดเจนในถ้อยคำอยู่แล้วและไม่ได้ขัดหรือแย้งกับส่วนอื่นของสัญญาในด้านถ้อยคำ มาตรา 10 ถึง 14 จึงไม่สามารถนำมาปรับใช้ได้กับข้อตกลงเหล่านี้

บทบัญญัติตามมาตรา 368 ซึ่งกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการตีความสัญญาย่อมอาจใช้ตีความได้ในทุกกรณี ไม่จำกัดแต่เฉพาะกรณีที่ สัญญาไม่ชัดเจน กำกวม หรือตีความได้หลายนัยยะ โดยเหตุผลประการเดียวกับที่ได้กล่าวในกรณีของมาตรา 171 โดยมาตรา 268 กำหนดหลักเกณฑ์ในการตีความให้ตีความไปตามความประสงค์ในทางสุจริต โดยพิเคราะห์ถึงปกติประเพณี เมื่อปกติประเพณี อาจปรากฏอยู่ในสัญญาบางอย่าง แต่ไม่มีในสัญญาบางอย่างจึงต้องตีความข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาโดยอาศัยหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการตีความสัญญาทั่วไปที่ยอมรับกันและการตีความไปตามความประสงค์ในทางสุจริต โดยการตีความสัญญามีหลักการทั่วไปที่ยอมรับเป็นสากล

⁵ มาตรา 12 บัญญัติว่า “ในกรณีที่จำนวนเงินหรือปริมาณในเอกสารแสดงไว้ทั้งตัวอักษรและตัวเลข ถ้าตัวอักษรกับตัวเลขไม่ตรงกัน และมีอาจหยั่งทราบเจตนาอันแท้จริงได้ ให้ถือเอาจำนวนเงินหรือปริมาณที่เป็นตัวอักษรเป็นประมาณ”

⁶ มาตรา 13 บัญญัติว่า “ถ้าจำนวนเงินหรือปริมาณในเอกสารแสดงไว้เป็นตัวอักษรหลายแห่งหรือเป็นตัวเลขหลายแห่ง แต่ที่แสดงไว้หลายแห่งนั้นไม่ตรงกัน และมีอาจหยั่งทราบเจตนาอันแท้จริงได้ ให้ถือเอาจำนวนเงินหรือปริมาณน้อยที่สุดเป็นประมาณ”

⁷ มาตรา 14 บัญญัติว่า “ในกรณีที่เอกสารทำขึ้นไว้หลายภาษา ไม่ว่าจะเป็นฉบับเดียวกันหรือหลายฉบับก็ตามโดยมีภาษาไทยด้วย ถ้าข้อความในหลายภาษานั้นแตกต่างกัน และมีอาจหยั่งทราบเจตนาของคู่กรณีได้ว่าจะใช้ภาษาใดบังคับให้ถือตามภาษาไทย”

⁸ บุญช่วย วณิกกุล (พระยาเทพวิฑูร), *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 มาตรา 1-240* (ไทยพิทยา 2447-8) 57; ประสิทธิ์ โสวิไลกุล, *กฎหมายแพ่ง : หลักทั่วไป : คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 4-14* (นิติธรรม 2554) 359 ดูประกอบ อรุณี วสันตยานันท์, ‘การตีความเอกสาร’ (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2565) 52.

และได้รับการยอมรับตามแนวคำพิพากษาของศาลฎีกา คือหลักการตีความสัญญาโดยพิจารณาจากสัญญาทั้งฉบับ (As A Whole) ไม่ใช่แค่ข้อตกลงข้อใดข้อหนึ่ง ทำให้อาศัยวัตถุประสงค์หลักที่ปรากฏอยู่ในสัญญาทั้งฉบับมาตีความข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาได้ และเมื่อวิเคราะห์ถึงความประสงค์ในทางสุจริตแล้วพบว่าคู่สัญญาที่เข้าทำสัญญาย่อมต้องมีหน้าที่ต่อกันตามหลักสุจริตกล่าวคือ หน้าที่ซื่อสัตย์ (Loyalty) ใช้ความระมัดระวัง (Duty of Care) และหน้าที่ที่จะไม่ใช้สิทธิโดยไม่สุจริต เป็นต้น โดยหน้าที่ซื่อสัตย์ (Loyalty) หมายถึงคู่สัญญาต้องปฏิบัติตามสัญญากันอย่างซื่อสัตย์ตรงไปตรงมา เพื่อคุ้มครองประโยชน์ที่คาดหมายได้ของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง และยิ่งไปกว่านั้นต้องทำให้คู่สัญญาอีกฝ่าย หนึ่ง ได้รับประโยชน์ตามที่คาดหมายไว้ตามสัญญาด้วย หน้าที่ในการใช้ความระมัดระวัง (Duty of Care) หมายถึง คู่สัญญาต้องใช้ความระมัดระวังมิให้บุคคลหรือทรัพย์สินของคู่สัญญาอีกฝ่ายได้รับความเสียหาย และหน้าที่ที่จะไม่ใช้สิทธิโดยไม่สุจริต โดยทั่วไปแล้วการอ้างใช้สิทธิของตนจะต้องกระทำโดยสุจริต แม้ในบางกรณีสัญญาจะกำหนดสิทธิหน้าที่ของคู่สัญญาไว้แต่ก็มีหลักกฎหมายที่ต้องมาปรับใช้เพื่อควบคุมการอ้างใช้สิทธิตามข้อความในสัญญา เมื่อคู่สัญญามีหน้าที่เช่นนี้แล้ว การบังคับใช้ข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา ยิ่งขัดต่อหน้าที่ของคู่สัญญาฝ่ายหนึ่ง ที่จะต้องมีความซื่อสัตย์รักษาผลประโยชน์ให้อีกฝ่ายหนึ่งด้วยความระมัดระวัง และต้องถือว่าการยกข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาขึ้นอ้าง เป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริตเพื่อให้ไม่ต้องปฏิบัติตามภาระผูกพันสำคัญของสัญญา การตีความสัญญาทั้งฉบับไปความประสงค์ในทางสุจริตของคู่สัญญา จึงย่อมต้องส่งผลให้ข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาไม่อาจใช้ได้

เพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัยจะได้นำกรณีศึกษาที่จัดเป็นข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา มาปรับใช้กับบทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความการแสดงเจตนาตาม มาตรา 171 และบทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความสัญญาตามมาตรา 368 ดังนี้

กรณีศึกษาที่ 1 ผู้ว่าจ้างทำสัญญาจ้างขนส่งพัสดุกับผู้รับจ้างซึ่งเป็นบริษัทรับขนส่ง โดยตกลงกันให้ส่งเอกสารสำคัญซึ่งใช้ในการเสนอราคาประมูลงานก่อสร้างไปให้ทันในวันและเวลาประมูล โดยในสัญญามีข้อตกลงข้อหนึ่งระบุว่า ในกรณีเกิดความเสียหายจากการไม่ปฏิบัติตามสัญญาจ้างขนส่งผู้รับจ้างต้องรับผิดชอบผู้ว่าจ้างไม่เกินไปกว่าจำนวนเงินที่เป็นค่าจ้างซึ่งผู้รับจ้างได้รับจำนวน 20,000 บาท ต่อมาผู้รับจ้างนำเอกสารดังกล่าวไปส่งไม่ทันเวลาที่ตกลงกันไว้ ทำให้ผู้ว่าจ้างได้รับความเสียหายหลายล้านบาท เมื่อผู้ว่าจ้างเรียกร้องค่าเสียหายผู้รับจ้างจึงอ้างว่าตามข้อตกลงดังกล่าวผู้รับจ้างต้องจะรับผิดชอบผู้ว่าจ้างไม่เกิน 20,000 บาท เท่านั้น

พิจารณาโดยอาศัยหลักเกณฑ์ตามมาตรา 171 ได้ว่า แม้ข้อตกลงจะปิดความรับผิดชอบจะมีระบุไว้ในสัญญาอย่างชัดเจน แต่การตีความการแสดงเจตนาต้องพึงเล็งถึงเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนหรือตัวอักษร ในขณะที่เข้าทำสัญญาผู้ว่าจ้างและผู้รับจ้างขนส่งย่อมทราบดีอยู่แล้วผู้ว่าจ้างย่อมมีวัตถุประสงค์หลักในการทำสัญญาครั้งนี้เพื่อให้ส่งพัสดุไปถึงจุดหมายปลายทางให้ทัน

ภายในวัน เวลาประมุข ข้อตกลงจำกัดความรับผิดไว้ไม่เกินไปกว่าค่าจ้างย่อมมีผลเสมือนว่าผู้รับจ้างไม่ต้องรับผิดในกรณีที่ไม่ปฏิบัติตามภาระผูกพันสำคัญของสัญญาดังกล่าว แม้มีระบุเป็นลายลักษณ์อักษรชัดเจนไว้ในสัญญาแต่ต้องถือว่าขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาซึ่งเป็นเจตนาอันแท้จริงที่คู่สัญญาต่างทราบดี เมื่อตีความโดยพ่งเล็งถึงเจตนาอันแท้จริงของสัญญาแล้ว ผู้รับจ้างย่อมไม่สามารถอ้างข้อตกลงดังกล่าวในกรณีที่ตนเองไม่ดำเนินการตามภาระผูกพันซึ่งเป็นสาระสำคัญของสัญญา

พิจารณาโดยอาศัยหลักเกณฑ์ตามมาตรา 368 ได้ว่า เมื่อพิจารณาจากสัญญาทั้งฉบับ โดยตีความไปตามความประสงค์ในทางสุจริตแล้ว ผู้รับจ้างซึ่งเป็นบริษัทรับขนส่ง ย่อมต้องมีมาตรฐานทางวิชาชีพในการขนส่งสินค้าให้ทันเวลาโดยไม่มีความเสียหาย ซึ่งเป็นภาระผูกพันประการสำคัญในสัญญาขนส่ง รวมทั้งมีหน้าที่ในการดูแลรักษาผลประโยชน์ของลูกค้าไม่ให้สูญหายไป การที่ผู้รับจ้างอ้าง ข้อตกลงจำกัดความรับผิด เพื่อให้ตนไม่ต้องรับผิดในกรณีส่งพัสดุไม่ทัน ย่อมไม่เป็นไปตามความประสงค์ในทางสุจริตของคู่สัญญาในขณะที่เข้าทำสัญญา ผู้รับจ้างย่อมไม่อาจอ้างข้อตกลงจำกัดความรับผิด ในกรณีที่ตนได้ละเมิดภาระผูกพันสำคัญของสัญญาเช่นนี้ได้ เนื่องจากเป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริต

กรณีศึกษาที่ 2 ผู้ว่าจ้างเป็นบริษัทที่ดำเนินการโดยต้องใช้บริการอินเทอร์เน็ตอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาจึงทำสัญญาว่าจ้างให้ผู้รับจ้างซึ่งเป็นบริษัทให้บริการอินเทอร์เน็ตจัดการให้ผู้ว่าจ้างใช้บริการอินเทอร์เน็ตได้โดยมีข้อตกลงข้อหนึ่งว่า ผู้รับจ้างต้องจัดการให้ผู้ว่าจ้างสามารถใช้สัญญาณอินเทอร์เน็ตได้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา โดยสัญญาณอินเทอร์เน็ตจะขัดข้องได้ไม่เกินครั้งละ 10 นาทีเท่านั้น หากสัญญาณอินเทอร์เน็ตจะขัดข้องเกินครั้งละ 10 นาที เกิน 2 ครั้งต่อเดือน ผู้ว่าจ้างสามารถเรียกค่าเสียหายได้ ต่อมาในระหว่างระยะเวลาตามสัญญาสัญญาณอินเทอร์เน็ตที่ ผู้รับจ้างให้บริการเกิดการขัดข้องไม่สามารถใช้ได้หลายสิบครั้งต่อวัน แต่การขัดข้องในแต่ละครั้งล้วนเกิดขึ้นไม่เกินครั้งละ 10 นาที ผู้ว่าจ้างจึงต้องการเรียกค่าเสียหาย แต่ผู้รับจ้าง อ้างถึงข้อตกลงดังกล่าวว่าการให้บริการสัญญาในตลาดของผู้รับจ้างแม้จะเกิดการขัดข้องขึ้นแต่ยังไม่เป็นเหตุให้ผู้ว่าจ้างสามารถบอกเลิกสัญญาและเรียกค่าเสียหายได้ตามข้อตกลง

พิจารณาโดยอาศัยหลักเกณฑ์ตามมาตรา 171 ได้ว่า แม้ในสัญญาจะมีข้อตกลงที่ระบุข้อความไว้อย่างชัดเจนว่าให้ผู้ว่าจ้างเรียกค่าเสียหายได้ในกรณีที่สัญญาณอินเทอร์เน็ตขัดข้องเกินครั้งละ 10 นาที เกิน 2 ครั้งต่อเดือน แต่คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายย่อมทราบถึงเจตนาอันแท้จริงอยู่แล้วว่ามีความประสงค์ที่จะใช้อินเทอร์เน็ตได้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา กำหนดข้อตกลงในลักษณะดังกล่าวเป็นไปเพื่อระบุขอบเขตของภาระผูกพันเบื้องต้นเท่านั้น ผู้รับจ้างจึงไม่อาจอ้างข้อตกลงดังกล่าวเพื่อให้ตนไม่ต้องชำระค่าเสียหายในกรณีที่ สัญญาณอินเทอร์เน็ตเกิดความขัดข้อง หลาย 10 ครั้งต่อวัน เพียงเพราะเหตุแค่ว่าการขัดข้องแต่ละครั้งไม่เกิน 10 นาที เพราะการกล่าวอ้างข้อตกลงในลักษณะดังกล่าว ย่อมไม่เป็นไปตามเจตนาอันแท้จริงของสัญญา

พิจารณาโดยอาศัยหลักเกณฑ์ตามมาตรา 368 ได้ว่า เมื่อพิจารณาจากสัญญาทั้งฉบับ โดยตีความไปตามความประสงค์ในทางสุจริตแล้ว คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายยอมเข้าใจตรงกันดีว่าที่ผู้ว่าจ้างยินยอมเข้าทำสัญญากับผู้รับจ้างย่อมมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ได้รับบริการสัญญาอินเทอร์เน็ตที่ต่อเนื่อง ไม่ติดขัด ผู้รับจ้างซึ่งเป็นบริษัทให้บริการอินเทอร์เน็ตโดยเฉพาะ จึงมีหน้าที่ตามหลักสุจริตต่อผู้ว่าจ้างในการรักษามลประโยชน์ซึ่งพึงจะได้ตามสัญญา การอ้างเอาข้อตกลงที่ปรากฏในสัญญา ซึ่งอยู่ในลักษณะของการกำหนดขอบเขตของภาระผูกพันเบื้องต้นเท่านั้นมาใช้เพื่อให้ตนไม่ต้องรับผิดชอบในกรณี ที่ไม่สามารถปฏิบัติตามภาระผูกพันหลักของสัญญาได้ ย่อมไม่เป็นไปตามความประสงค์ในทางสุจริตของคู่สัญญาในขณะที่เข้าทำสัญญา และเป็นการใช้สิทธิไม่สุจริต ผู้รับจ้างยกข้อตกลงนั้นขึ้นกล่าวอ้างไม่ได้

แม้ว่าการปรับใช้บทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความการแสดงเจตนาตามมาตรา 171 และบทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความสัญญาตามมาตรา 368 กับกรณีข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาสามารถกระทำได้ดังที่ได้ยกตัวอย่างกรณีศึกษามาแล้ว แต่มีข้อจำกัดอยู่หลายประการเนื่องจาก ความเห็นที่ไม่ตรงกันของนักกฎหมายในเรื่องดังกล่าว และปัญหาในการสร้างบรรทัดฐานและความชัดเจนของกฎหมาย

การปรับใช้มาตรา 171 กับกรณีข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญามีประเด็นที่น่าพิจารณาปรากฏอยู่ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4614/2552 เมื่อข้อเท็จจริงปรากฏจากคำให้การของจำเลยที่ 1 และคำเบิกความของพยานจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นบุตรของจำเลยที่ 1 และเป็นผู้ร่างสัญญาเช่าดังกล่าวว่า เงื่อนไขของสัญญาเช่าในข้อดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ให้โจทก์ต้องใช้ความระมัดระวังดูแลทรัพย์สินที่เช่ามิให้เกิดอัคคีภัยขึ้น แล้วศาลฎีกาอาศัยข้อเท็จจริงดังกล่าวในการตีความการแสดงเจตนาของคู่สัญญาว่าข้อสัญญาในการประกันความเสียหายจากอัคคีภัยในสัญญาเช่าเป็นการประกันว่าโจทก์จะไม่ทำความเสียหายให้เกิดแก่ทรัพย์สินที่เช่าเท่านั้น ไม่รวมถึงการเกิดอัคคีภัยในกรณีอื่น ตามความเห็นของนักกฎหมายฝ่ายที่เห็นว่าไม่สามารถตีความสัญญาได้ในกรณีที่ถ้อยคำมีความชัดเจนอยู่แล้วย่อมเห็นว่าแนวการตีความตามคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวอาจเป็นการไม่ถูกต้องนัก เนื่องจากแม้ว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 171 จะกำหนดให้ในการตีความการแสดงเจตนา ต้องฟังถึงเจตนาอันแท้จริงยิ่งกว่าถ้อยคำสำนวนหรือตัวอักษร แต่เป็นที่ทราบโดยทั่วไปว่าในบางกรณีที่มีการกำหนดข้อตกลงเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจน การเข้าไปตีความเจตนาของคู่สัญญาให้แตกต่างเป็นอย่างอื่นอาจไม่สมควรมักดังสุภาษิตกฎหมายที่ว่า เมื่อถ้อยคำใดมีความชัดเจนแล้วก็ไม่จำเป็นต้องตีความอีก (In Claris Non Fit Interpretatio) เช่นเดียวกับในกรณีนี้ที่คู่สัญญามีข้อตกลงกันว่าถ้าอาคารที่เช่าเกิดอัคคีภัยขึ้นไม่ว่าเพราะเหตุใดก็ตาม มากน้อยเท่าใดก็ตาม สัญญาเช่านี้เป็นอันระงับสิ้นสุดลงทันที และผู้เช่ายินยอมให้ผู้ให้เช่าริบเงินประกันการเช่าได้ทั้งสิ้น การที่ฟังข้อเท็จจริงได้จากพยานว่าข้อตกลงนี้มีวัตถุประสงค์ให้โจทก์ต้องใช้ความระมัดระวังดูแลทรัพย์สินที่

เขามิให้เกิดอคติภัยขึ้นมิได้หมายความว่าคู่สัญญาเจตนาจะให้รับเงินประกันได้เฉพาะแต่กรณีที่อคติภัยเกิดขึ้นจากความผิดของโจทก์เท่านั้น แม้จะตกลงกันให้รับเงินประกันได้ในกรณีอื่นด้วยก็ยังคงสมประสงค์ที่จะให้โจทก์ต้องใช้ความระมัดระวังนั่นเอง กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ วัตถุประสงค์ของคู่สัญญาที่จะให้โจทก์ต้องใช้ความระมัดระวังเป็นเหตุให้ต้องมีข้อตกลงขึ้น แต่ข้อตกลงนั้นอาจมิได้จำกัดบังคับเฉพาะแต่กรณีที่จะสนองตอบต่อวัตถุประสงค์ข้างต้นเท่านั้น เนื่องจากข้อตกลงข้อนั้นอาจมีขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์อื่นที่รวมอยู่ด้วย เช่น วัตถุประสงค์ในเรื่องการจัดสรรความเสี่ยงของสัญญา (Allocation of Risk) อีกทั้งข้อตกลงที่เป็นลายลักษณ์อักษรระหว่างคู่สัญญาในกรณีนี้มีข้อความที่ค่อนข้างจะชัดเจนแน่นอนว่าเป็นกรณีที่อคติภัยจะเกิดขึ้นจากเหตุใดก็ตาม หรือมากน้อยเพียงใดก็ตามก็อยู่ในบังคับ เช่นนี้การตีความการแสดงเจตนาให้ต่างออกไปจึงไม่ถูกต้อง

สำหรับนักกฎหมายอีกฝ่ายหนึ่ง则认为ว่าการตีความสัญญาสามารถทำได้แม้ในกรณีที่ถ้อยคำมีความชัดเจนการตีความในกรณีเช่นในคำพิพากษาศาลฎีกานี้ก็ย่อมอาจไม่เหมาะสมที่จะนำไปใช้กับกรณีข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาเนื่องจากข้อเท็จจริงในคดีนี้มีการนำข้อเท็จจริงปรากฏจากคำให้การของจำเลยที่ 1 และคำเบิกความของพยานจำเลยที่ 1 มาพิจารณาประกอบจึงปรากฏข้อเท็จจริงในทางพิสูจน์ถึงเจตนาอันแท้จริงของคู่สัญญา หากนำมาเปรียบเทียบกับกรณีข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา ย่อมเห็นได้ว่ากรณีของข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาส่วนใหญ่อาจไม่ได้มีพยานหลักฐานที่พิสูจน์ได้ถึงเจตนาอันแท้จริงของคู่สัญญาดังที่ปรากฏตามคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ และในกรณีที่ไม่มีข้อเท็จจริงที่สามารถพิสูจน์ถึงเจตนาอันแท้จริงของคู่สัญญาได้ การจะตีความให้ข้อตกลงที่ปรากฏอย่างชัดเจนในสัญญาไม่มีผลย่อมเป็นไปได้ยากและอาจขัดต่อความเห็นของนักกฎหมายแม้ในฝ่ายที่เห็นว่าสัญญาควรตีความได้แม้ในกรณีที่ถ้อยคำมีความชัดเจน ส่วนการจะถือว่าข้อตกลงในลักษณะนี้ขัดกับหลักสุจริตไปเลย ก็ย่อมอาจไม่เหมาะสมเนื่องจากข้อตกลงบางประเภทมีขึ้นเพื่อเป็นการจัดสรรความเสี่ยงของสัญญา (Allocation of Risk) หากข้อตกลงดังกล่าวไม่ได้ขัดหรือแย้งต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาโดยตรงจนถึงขั้นที่จะทำให้วัตถุประสงค์หลักของสัญญานั้นบังคับใช้ไม่ได้ก็อาจจะถือว่าข้อตกลงนั้นทำขึ้นโดยไม่สุจริตหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยตามมาตรา 150 ไม่ได้ หากไม่เช่นนั้นแล้วข้อตกลงทุกข้อที่เพียงมีความเกี่ยวพันกับวัตถุประสงค์หลักของสัญญาแต่ไม่ได้ขัดแย้งถึงขั้นจะทำให้วัตถุประสงค์หลักของสัญญานั้นบังคับไม่ได้ หรือข้อตกลงบางข้อที่ขัดต่อภาระผูกพันอื่นจนทำให้ภาระผูกพันนั้นบังคับไม่ได้แต่ที่ภาระผูกพันนั้นไม่ใช่วัตถุประสงค์หลัก อาจถูกตีความให้ไม่สามารถใช้ได้และก่อให้เกิดความสับสนในทางกฎหมาย จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีบทบัญญัติโดยเฉพาะที่กำหนดถึงลักษณะของข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาไว้ให้ชัดเจนและมีหลักของการใช้ดุลพินิจเพื่อให้เกิดการสร้างบรรทัดฐานเดียวกันระหว่างผู้ใช้กฎหมายต่อไป

3) บทบัญญัติในพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540

พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มีความเชื่อมโยงกับหลักกฎหมายเกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาบางส่วนเนื่องจากมีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดปรากฏอยู่ ซึ่งข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดเป็นที่มาสำคัญของหลักกฎหมายเกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาทั้งในประเทศฝรั่งเศสและประเทศอังกฤษ พัฒนาการทางกฎหมายที่ปรากฏในแนวคำพิพากษาของทั้งสองประเทศ ล้วนเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับข้อตกลงจำกัดหรือยกเว้นความรับผิดเป็นส่วนใหญ่ จนกระทั่งประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสมาตรา 1170 ขยายหลักการดังกล่าวโดยไม่จำกัดประเภทของข้อตกลง จึงสมควรที่จะเปรียบเทียบหลักการสำคัญ หลักเกณฑ์ในการพิจารณาและผลทางกฎหมายของบทบัญญัติในพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม โดยเฉพาะในส่วนของข้อตกลงจำกัดหรือยกเว้นความรับผิด กับหลักกฎหมายเกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา

หลักการสำคัญของพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับ อำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจเหนือกว่าถือโอกาสอาศัยหลักดังกล่าวเอาเปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งมีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจน้อยกว่าอย่างมาก ซึ่งทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมและไม่สงบสุขในสังคม จึงมีการบัญญัติกฎหมายขึ้นเพื่อแก้ไขความไม่เป็นธรรมและความไม่สงบสุขในสังคม ดังที่ปรากฏตามหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม จึงมีความแตกต่างกับหลักกฎหมายเกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา ที่ใช้บังคับในกรณีทั่วไปโดยไม่ได้คำนึงถึง อำนาจต่อรองหรือฐานะในทางเศรษฐกิจของคู่สัญญาเลย

จากการศึกษาในเชิงเนื้อหาพบว่าข้อตกลงที่ถือเป็นข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาส่วนหนึ่งตกอยู่ภายใต้บังคับของพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดซึ่งเป็นกรณีที่เด่นชัดและสำคัญอย่างยิ่งสำหรับหลักกฎหมายในต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา โดยได้รับการบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติดังกล่าวทั้งในมาตรา 4 มาตรา 6 และมาตรา 8 โดยมีผลทางกฎหมายในแต่ละกรณีแตกต่างกันไปแบ่งได้เป็นประเภทแรกให้อำนาจศาลบังคับใช้สัญญาได้เท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีซึ่งครอบคลุมข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดทั้งหมดที่ไม่เข้ากรณีของอีกประเภทหนึ่ง และประเภทที่สองคือมิให้มีการกล่าวอ้างถึงข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดนั้นเลย ปรากฏอยู่ในกรณีของข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดของผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพเพื่อความซื่อสัตย์สุจริตหรือเพื่อการรอนสิทธิตามมาตรา 6 และข้อตกลงที่ได้ทำไว้ล่วงหน้าเพื่อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดเพื่อละเมิดหรือผิดสัญญาในความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย หรืออนามัยของผู้อื่นอันเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของผู้ตกลง และมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณาแยกย่อยลงไปตามแต่ละกรณี โดยในกรณีที่บัญญัติให้สัญญาใช้ได้

เท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณี ยังต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์ตามมาตรา 10 ในการพิจารณาด้วย กล่าวคือ

(1) ความสุจริต อำนาจต่อรอง ฐานะทางเศรษฐกิจ ความรู้ความเข้าใจ ความสันติชัดเจน ความคาดหมาย แนวทางที่เคยปฏิบัติ ทางเลือกอย่างอื่น และทางได้เสียทุกอย่าง ของคู่สัญญาตามสภาพที่เป็นจริง

(2) ปกติประเพณีของสัญญาชนิดนั้น

(3) เวลาและสถานที่ในการทำสัญญาหรือในการปฏิบัติตามสัญญา

(4) การรับภาระที่หนักกว่ามากของคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับ คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง

หลักเกณฑ์ในการพิจารณาจึงมีความแตกต่างเป็นอย่างมากกับหลักกฎหมาย เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา แต่อาจปรับใช้ได้กับข้อตกลงที่ขัดต่อ วัตถุประสงค์หลักของสัญญาในบางลักษณะ โดยจะเห็นได้จากการปรับใช้กับตัวอย่างกรณีศึกษาต่อไป

กรณีศึกษาที่ 1 ผู้ว่าจ้างทำสัญญาจ้างขนส่งพัสดุกับผู้รับจ้างซึ่งเป็นบริษัท รับขนส่ง โดยตกลงกันให้ส่งเอกสารสำคัญซึ่งใช้ในการเสนอราคาประมูลงานก่อสร้างไปให้ทันในวัน และเวลาประมูล โดยในสัญญามีข้อตกลงข้อหนึ่งระบุว่า ในกรณีเกิดความเสียหายจากการไม่ปฏิบัติตามสัญญาจ้างขนส่งผู้รับจ้างต้องรับผิดชอบผู้ว่าจ้างไม่เกินไปกว่าจำนวนเงินที่เป็นค่าจ้างซึ่งผู้รับจ้าง ได้รับจำนวน 20,000 บาท ต่อมาผู้รับจ้างนำเอกสารดังกล่าวไปส่งไม่ทันเวลาที่ตกลงกันไว้ ทำให้ผู้ว่าจ้างได้รับความเสียหายหลายล้านบาท เมื่อผู้ว่าจ้างเรียกร้องค่าเสียหายผู้รับจ้างจึงอ้างว่าตามข้อตกลง ดังกล่าวผู้รับจ้างต้องจะรับผิดชอบผู้ว่าจ้างไม่เกิน 20,000 บาท เท่านั้น

พิจารณาโดยอาศัยหลักเกณฑ์พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็น ธรรม ได้ว่า ข้อตกลงจำกัดความรับผิด ในสัญญาเป็นข้อตกลงจำกัดความรับผิดระหว่างผู้ว่าจ้างใน ฐานะผู้บริโภคร่วมกับผู้รับจ้างในฐานะผู้ประกอบการค้า เมื่อพิจารณาถึงความสุจริต ของคู่สัญญา แล้วพบว่า ตามปกติ ผู้ประกอบการธุรกิจการค้าโดยเป็นบริษัทที่รับจ้างขนส่งพัสดุเป็นอาชีพย่อมต้อง คำนึงถึงประโยชน์ของผู้ใช้บริการในความประสงค์ที่จะให้ส่งพัสดุให้ถึงที่หมายภายในกำหนด ระยะเวลา การกำหนดข้อตกลงจำกัดความรับผิดในกรณีที่ผู้รับจ้างไม่สามารถปฏิบัติตามภาระผูกพัน ดังกล่าว จึงเป็นข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดที่เกิดจากสัญญา ที่ทำให้ผู้ประกอบการค้า ได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเกินสมควร เป็นสัญญาที่ไม่เป็นธรรม จึงมีผลบังคับใช้ได้เท่าที่เป็นธรรม และพอสมควรแก่กรณีตามมาตรา 4 พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม

กรณีศึกษาที่ 2 ผู้ว่าจ้างเป็นบริษัทที่ดำเนินการโดยต้องใช้บริการ อินเทอร์เน็ตอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาจึงทำสัญญาว่าจ้างให้ผู้รับจ้างซึ่งเป็นบริษัทให้บริการอินเทอร์เน็ต จัดการให้ผู้ว่าจ้างใช้บริการอินเทอร์เน็ตได้โดยมีข้อตกลงข้อหนึ่งว่า ผู้รับจ้างต้องจัดการให้ผู้ว่าจ้าง

สามารถใช้สัญญาณอินเตอร์เน็ตได้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา โดยสัญญาณอินเตอร์เน็ตจะขัดข้องได้ไม่เกินครั้งละ 10 นาทีเท่านั้น หากสัญญาณอินเตอร์เน็ตจะขัดข้องเกินครั้งละ 10 นาที เกิน 2 ครั้งต่อเดือน ผู้ว่าจ้างสามารถเรียกค่าเสียหายได้ ต่อมาในระหว่างระยะเวลาตามสัญญาสัญญาณอินเตอร์เน็ตที่ ผู้รับจ้างให้บริการเกิดการขัดข้องไม่สามารถใช้ได้หลายสิบครั้งต่อวัน แต่การขัดข้องในแต่ละครั้ง ล้วนเกิดขึ้นไม่เกินครั้งละ 10 นาที ผู้ว่าจ้างจึงต้องการเรียกค่าเสียหาย แต่ผู้รับจ้าง อ้างถึงข้อตกลงดังกล่าวว่าการให้บริการสัญญาในตลาดของผู้รับจ้างแม้จะเกิดการขัดข้องขึ้นแต่ยังไม่เป็นเหตุให้ผู้ว่าจ้างสามารถบอกเลิกสัญญาและเรียกค่าเสียหายได้ตามข้อตกลง

พิจารณาโดยอาศัยหลักเกณฑ์พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม ได้ว่า ข้อตกลงที่ว่าหากสัญญาณอินเตอร์เน็ตจะขัดข้องเกินครั้งละ 10 นาที เกิน 2 ครั้งต่อเดือน ผู้ว่าจ้างสามารถเรียกค่าเสียหายได้ เป็นเพียงการกำหนดขอบเขตทั่วไปของภาระผูกพันในสัญญา เท่านั้นไม่ใช่ข้อตกลงจำกัดหรือยกเว้นความรับผิดแต่อย่างใด และไม่ได้กำหนดให้ต้องรับผิดหรือรับภาระมากกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้โดยตรง จึงไม่เข้าลักษณะของข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม และมีผลบังคับใช้ได้เป็นปกติ

เห็นได้ว่าบทบัญญัติในพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมมีหลักการที่แตกต่างกับหลักกฎหมายเกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา และยังใช้ได้กับบางกรณีเท่านั้นโดยเฉพาะกรณีที่เป็ข้อตกลงจำกัดหรือยกเว้นความรับผิด หากเป็นข้อตกลงขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาประเภทอื่นก็เป็นการยากที่จะปรับใช้ได้

4.1.3 ปัญหาในการใช้บทบัญญัติที่มีอยู่ในกฎหมายไทยปรับใช้กับกรณีของหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา

ตามที่ได้มีการวิเคราะห์และยกกรณีศึกษาขึ้นปรับใช้กับบทบัญญัติที่มีอยู่ในกฎหมายไทย พบว่า บทบัญญัติที่มีอยู่ในกฎหมายไทยบางมาตราอาจปรับใช้ให้มีผลทางกฎหมายเหมือนหรือคล้ายคลึงกับหลักกฎหมายเกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาในต่างประเทศได้ แต่เมื่อพิจารณาจากหลักการสำคัญ หลักเกณฑ์ในการพิจารณาและผลทางกฎหมาย อาจมีข้อจำกัดดังนี้

บทบัญญัติเกี่ยวกับการอันมีวัตถุประสงค์เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 150 เป็นบทบัญญัติที่มีหลักการของกฎหมายคล้ายคลึงกับหลักกฎหมายเรื่อง “Causa” ของประเทศฝรั่งเศสมากที่สุด ซึ่งหลักกฎหมายเรื่อง “Causa” เป็นที่มาเบื้องต้นของหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา อีกทั้งหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคล้ายกับการปรับใช้หลักกฎหมายเรื่อง “Causa” ของศาลฝรั่งเศส แต่การปรับใช้บทบัญญัติตามมาตรา 150 จำเป็นจะต้องมีการตีความความหมายของความสงบเรียบร้อยของประชาชน ซึ่งมีลักษณะเป็นคำที่มีความหมายอย่างกว้างขวาง และไม่ชัดเจน เปิดโอกาสให้ผู้พิพากษา

ใช้ดุลพินิจในการตีความเป็นรายคดีไป ทำให้เป็นการยากต่อการสร้างบรรทัดฐานในการตีความที่เป็นไปในแนวทางเดียวกันของนักกฎหมาย นักกฎหมายบางฝ่ายอาจเห็นด้วยกับการตีความว่า ข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน แต่ นักกฎหมายบางฝ่ายอาจเห็นว่า การตีความในลักษณะนั้น เป็นการตีความ ที่กว้างขวางและเกินเลยขอบเขตความหมายของความสงบเรียบร้อยของประชาชน แม้ว่าการตีความเช่นนี้จะได้ขัดแย้งต่อบทบัญญัติในมาตรา 150 แต่อาจถูกมองว่าเป็นการปรับใช้มาตรา 150 ในขอบเขตที่กว้างขวางยิ่งขึ้น และอาจกว้างขวางเกินไปหรือไม่ และอันที่จริงแล้วมีผู้ให้ความเห็น⁹ว่าการตีความใช้หลักกฎหมายเรื่อง “Causa” อย่างกว้างขวางเกินไป ไม่ชัดเจน และไปซ้อนทับกับหลักกฎหมายเรื่องอื่น เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้หลักกฎหมายดังกล่าวถูกยกเลิกในการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 2016 และแม้ว่าในกรณีที่นักกฎหมายยอมรับว่าข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนก็ยังมี ปัญหาอยู่ว่า ไม่มีหลักเกณฑ์หรือค่านิยมที่จะใช้ในการพิจารณาว่าข้อตกลงอย่างไรจึงจะถือว่าเป็นข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา

บทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความการแสดงเจตนาตามมาตรา 171 และบทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความสัญญาตามมาตรา 368 เป็นบทบัญญัติที่มีหลักการของกฎหมายแตกต่างไปจากหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาในต่างประเทศ กล่าวคือ และกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาถือว่าข้อตกลงนั้นไม่มีผลมาตั้งแต่เริ่มทำสัญญา แต่การใช้หลักการของการตีความการแสดงเจตนาหรือการตีความสัญญาย่อมหมายความว่า ในเบื้องต้นข้อตกลงนั้นมีผลในทางกฎหมายแต่ไม่อาจใช้ได้บางกรณีจากการตีความการแสดงเจตนาหรือการตีความสัญญา อย่างไรก็ตามก็มีการปรับใช้หลักการตีความการแสดงเจตนาหรือการตีความสัญญาให้ผลในลักษณะคล้ายคลึงกับหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาในต่างประเทศ กล่าวคือมีผลให้ข้อตกลงนั้นใช้ไม่ได้ แต่การปรับใช้มาตรา 171 และมาตรา 368 แทนกฎหมายเกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา เนื่องจากจะเริ่มหลักการดังกล่าวก็เป็นที่ยกเถียงของนักกฎหมายหลายประเด็นอยู่แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่ว่า หากถ้อยคำมีความชัดเจนจะทำการตีความการแสดงเจตนาหรือสัญญาได้หรือไม่ แม้ในฝ่ายที่เห็นด้วยว่าการตีความการแสดงเจตนาและสัญญาต้องทำในทุกกรณีก็อาจไม่เห็นด้วยกับการใช้มาตรา 171 และมาตรา 368 ในลักษณะนี้ เนื่องจากไม่ใช่กรณีการตีความถ้อยคำที่มีความชัดเจนอยู่แล้วเท่านั้น แต่เป็นการตีความให้ข้อตกลงที่มีอยู่อย่างชัดเจนในสัญญาไม่อาจใช้ได้ และยังมีประเด็นในเรื่องวิธีใน

⁹ Irina Cvetkova, ‘The Abolition of the Concept of “Causa” in French Civil Law’ (2021) 5 Białostockie Studia Prawnicze 97,102. <https://www.researchgate.net/publication/357208689_The_Abolition_of_the_Concept_of_Causa_in_French_Civil_Law>.

การตีความการแสดงเจตนาและสัญญาโดยอาจมีทั้งฝ่ายที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยในการใช้ วัตถุประสงค์หลักของสัญญาเป็นเจตนาอันแท้จริงหรือความประสงค์ในทางสุจริตตามมาตรา 171 และมาตรา 368

บทบัญญัติในพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาไม่เป็นธรรม เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่ามีส่วนที่เกี่ยวข้องกับหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาเพียงแต่ การกำหนดผลทางกฎหมายของข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบเท่านั้น แต่หลักการที่มา หลักเกณฑ์ในการพิจารณาและผลทางกฎหมาย ล้วนแตกต่างจากหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาทั้งสิ้น อีกทั้งการปรับใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาไม่เป็น ธรรมกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา อาจทำได้ในบางกรณีที่เป็นข้อตกลงเกี่ยวกับ ข้อตกลงจำกัดหรือยกเว้นความรับผิดชอบเท่านั้น หากเป็นข้อตกลงประเภทอื่น ย่อมเป็นการยากที่จะ ตีความให้เข้ากับหลักการของพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาไม่เป็นธรรม พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อ สัญญาไม่เป็นธรรม จึงไม่มีความเหมาะสมในการนำมาใช้แทนหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อ วัตถุประสงค์หลักของสัญญา

เมื่อไม่มีบัญญัติเกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาไว้ โดยเฉพาะและมีข้อจำกัดในการปรับใช้บทบัญญัติที่มีในกฎหมายไทยประจวบปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องพิจารณา ว่าควรมีการบัญญัติกฎหมายใหม่ขึ้นหรือไม่ แต่เมื่อมีการบัญญัติกฎหมายใหม่ขึ้นย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ จะต้องพิจารณาถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากบทบัญญัตินั้น ดังที่เป็นที่ยอมรับกันว่าความแน่นอน และใช้บังคับได้ของสัญญาเป็นหลักการสำคัญอย่างยิ่งในกฎหมายเอกชนและมีผลถึงความน่าลงทุน ของประเทศ การที่คู่สัญญาทำสัญญากันแล้วสัญญานั้นกลับใช้บังคับไม่ได้ตามที่ตกลงอาจทำให้ คู่สัญญาซึ่งเป็นนักลงทุนไม่ต้องการที่จะทำสัญญาที่จะต้องถูกบังคับใช้โดยกฎหมายไทย และหากหลัก กฎหมายนี้ใช้บังคับอาจอาจมีผู้เห็นว่าจะเกิดความไม่แน่นอนของสัญญาขึ้นเพราะเป็นหลักกฎหมาย ใหม่ไม่เคยมีตัวอย่างในการใช้บังคับมาก่อน แต่ปัญหานี้สามารถแก้ไขได้ประการหนึ่งโดยการบัญญัติ กฎหมายที่มีความชัดเจนเพียงพอ และอีกประการหนึ่งโดยศาลไทยจะต้องมีแนวทางในการตัดสินที่ เสมอต้นเสมอปลาย ผลในเรื่องความไม่แน่นอนของสัญญาก็จะค่อย ๆ หมดไปเพราะความชัดเจนของ กฎหมายและแนวทางคำตัดสินของศาลจะทำให้สามารถคาดเดาได้ว่าข้อตกลงใดจะบังคับใช้ได้หรือไม่

หากมีการบังคับใช้หลักกฎหมายดังกล่าวคู่สัญญาจะต้องระมัดระวังไม่ให้มี ข้อตกลงที่จะไปขัดหรือแย้งต่อหนี้หลักหรือภาระผูกพันหลักของสัญญาเพราะแม้จะมีการระบุข้อตกลง ดังกล่าวไว้ชัดเจนในสัญญา ข้อตกลงดังกล่าวก็จะไม่สามารถใช้ได้แล้วทำให้ความเสี่ยงในสัญญาหรือ ความรับผิดชอบของคู่สัญญาเปลี่ยนแปลงไป ถ้าวินิจฉัยว่าข้อตกลงส่วนหนึ่งที่คู่สัญญาเคยทำได้และใช้บังคับได้ ศาลจะไม่บังคับให้ตามที่ตกลงกันอีกต่อไป เป็นการลดเสรีภาพของคู่สัญญาในการที่จะตกลงกัน ข้อควรระวังนี้ย่อมมีใช้อยู่เฉพาะกรณีที่ข้อตกลงดังกล่าวทำให้ภาระผูกพันหลักไม่สามารถใช้ได้เท่านั้น

อย่างไรก็ตามหลักกฎหมายนี้จะทำให้รัฐโดยศาลสามารถจัดการกับสัญญาที่ดูจะไม่เป็นธรรมอย่างยิ่งได้ และผลกระทบดังกล่าวสามารถจำกัดโดยการกำหนดหลักเกณฑ์ในการใช้ดุลยพินิจของศาลในสองส่วน คือ หลักเกณฑ์ในการใช้ดุลยพินิจว่าข้อตกลงใดจะเข้าลักษณะบังคับใช้ของกฎหมายดังกล่าว และหลักเกณฑ์ในการใช้ดุลยพินิจว่าผลทางกฎหมายของข้อตกลงดังกล่าวจะเป็นเช่นไร เป็นการจำกัดไม่ให้ศาลใช้อำนาจในการเข้าแทรกแซงสัญญาของเอกชนอย่างกว้างขวางมากเกินไป เมื่อพิจารณาแล้วย่อมเห็นได้ว่าการกำหนดบทกฎหมายใหม่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาย่อมเป็นประโยชน์ต่อระบบสัญญาโดยรวมส่วนข้อเสียที่เกิดขึ้นย่อมควบคุมได้โดยหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในกฎหมายและแนวทางที่ชัดเจนของศาล ซึ่งย่อมเป็นผลดีกว่าในปัจจุบันที่อาจจำต้องอาศัยกฎหมายที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงเพื่อปรับใช้กับกรณีของข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาและบทกฎหมายเหล่านั้นมีข้อโต้แย้งที่เห็นเด่นชัดอยู่ในปัจจุบัน

จากปัญหาในการใช้บทบัญญัติที่มีอยู่ในกฎหมายไทยปรับใช้กับกรณีของหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา เหล่านี้จึงทำให้ได้ข้อสรุปที่ว่าสมควรที่จะต้องมีบทบัญญัติใหม่ที่เกี่ยวข้องกับหลักกฎหมายเกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาเป็นการเฉพาะเพื่อให้กฎหมายมีความชัดเจน สร้างบรรทัดฐานเดียวกันได้ง่าย และมีหลักเกณฑ์หรือคำนิยามที่ใช้ในการพิจารณา

4.2 หากต้องมีหลักกฎหมายเกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาบัญญัติไว้ในกฎหมายไทยเป็นการเฉพาะควรกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาอย่างไร และควรบัญญัติเพิ่มเติมไว้ในกฎหมายฉบับใดส่วนใด

เมื่อพิจารณาหลักการของหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาในต่างประเทศ พบว่าเป็นหลักกฎหมายที่พิจารณาอยู่ในชั้นความมีผลของข้อตกลง กล่าวคือหากข้อตกลงขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาก็ย่อมไม่มีผลมาตั้งแต่ต้น หรือถือว่าข้อตกลงนั้นไม่ได้มีการทำขึ้นนั่นเอง เมื่อเทียบเคียงกับบทบัญญัติในกฎหมายไทยแล้ว เห็นได้ว่ามีความคล้ายคลึงกับบทบัญญัติในเรื่องเจตนาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 150 มากที่สุด เพียงแต่มีปัญหาในประเด็นที่ว่าจะเป็นการใช้หลักกฎหมายอย่างกว้างขวางเกินไปหรือไม่ และไม่มีคำนิยามหรือหลักเกณฑ์ที่จะใช้ในการพิจารณาว่าข้อตกลงใดขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาหรือไม่และวัตถุประสงค์หลักของสัญญามีลักษณะเช่นใด เท่านั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องบัญญัติกฎหมายใหม่ขึ้นโดยกำหนดถึงหลักเกณฑ์ดังกล่าวไว้ด้วยเพื่อให้กฎหมายมีความชัดเจน แน่นนอน คาดหมายได้ เมื่อมีข้อพิจารณาเช่นนี้แล้วจึงเห็นว่าควรบัญญัติบทบัญญัติโดยระบุผลทางกฎหมายของข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาความว่า “ข้อตกลงใดขัดต่อ

วัตถุประสงค์หลักของสัญญา ข้อตกลงนั้นเป็นโมฆะ” และระบุถึงความหมายของวัตถุประสงค์หลักของสัญญาความว่า “วัตถุประสงค์หลักของสัญญา หมายถึง ประโยชน์ที่วิญญูชนพึงคาดหวังเป็นหลักจากการเข้าทำสัญญาในลักษณะเช่นนั้น และหากไม่มีประโยชน์เช่นนั้นวิญญูชนย่อมไม่เข้าทำสัญญา” และระบุถึงลักษณะของข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาความว่า “ข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา หมายถึง ข้อตกลงระหว่างคู่สัญญาที่หากมีผลบังคับใช้จะทำให้ไม่สามารถบังคับใช้สัญญาเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หลักของสัญญาได้” หากมีการระบุรายละเอียดเช่นนี้แล้วย่อมทำให้กฎหมายเกิดความชัดเจน และสามารถสร้างบรรทัดฐานในการใช้กฎหมายเดียวกันได้

บทบัญญัติที่สร้างขึ้นใหม่นี้เป็นบทบัญญัติที่ต้องถือว่าเป็นข้อยกเว้น หลักความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนาและหลักเสรีภาพในการทำสัญญาอีกหลักการหนึ่ง ซึ่งเป็นส่วนย่อยลงมาของหลักการตามมาตรา 150 บทบัญญัตินี้จึงควรบัญญัติไว้ในที่เดียวกับมาตรา 150 ดังนี้

“มาตรา 150/1 ข้อตกลงใดขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา ข้อตกลงนั้นเป็นโมฆะ วัตถุประสงค์หลักของสัญญา หมายถึง ประโยชน์ที่วิญญูชนพึงคาดหวังเป็นหลักจากการเข้าทำสัญญาในลักษณะเช่นนั้น และหากไม่มีประโยชน์เช่นนั้นวิญญูชนย่อมไม่เข้าทำสัญญา

ข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา หมายถึง ข้อตกลงระหว่างคู่สัญญาที่หากมีผลบังคับใช้จะทำให้ไม่สามารถบังคับใช้สัญญาเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หลักของสัญญาได้”

4.3 ในกรณีที่มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา และผลทางกฎหมายของข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา ศาลควรมีอำนาจในการใช้ดุลพินิจอย่างไร เพียงใด

ขั้นตอนหรือประเด็นที่ศาลอาจใช้ดุลพินิจในเรื่องของข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาได้แบ่งเป็น สองขั้นตอน กล่าวคือ การใช้ดุลพินิจในการพิจารณาว่าข้อตกลงใด ๆ เป็นข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาหรือไม่ และการใช้ดุลพินิจว่าข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาควรมีผลทางกฎหมายเช่นใด

จากการพิจารณาแนวทางของหลักกฎหมายเกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาในประเทศฝรั่งเศสและประเทศอังกฤษพบว่า ในขั้นตอนของการพิจารณาว่าข้อตกลงใด ๆ เป็นข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาหรือไม่ศาลควรใช้ดุลพินิจในการพิจารณาใน สองประเด็น ประเด็นแรกคือ สารสำคัญของภาระผูกพันที่ถูกระทบโดยข้อตกลงในสัญญานั้นเป็นวัตถุประสงค์หลักของสัญญาหรือไม่ ประเด็นที่สอง คือ ข้อตกลงในสัญญานั้นกระทบต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาถึงขั้นที่ว่าหากข้อตกลงนั้นสามารถบังคับใช้ได้ จะทำให้ไม่สามารถบังคับใช้สัญญาเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์หลักของสัญญานั้นหรือไม่

การใช้ดุลพินิจว่าข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาควรมีผลทางกฎหมายเมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าการกำหนดให้ศาลใช้ดุลพินิจ กำหนดผลทางกฎหมาย ในลักษณะเดียวกันกับพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาไม่เป็นธรรม คือให้มีผลบังคับใช้สัญญาได้เท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณี อาจไม่เหมาะสมกับกรณีของข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา เพราะเมื่อข้อตกลงใด ๆ ในสัญญามีผลเป็นการขัดขวางไม่ให้สัญญานั้นสามารถบังคับให้บรรลुวัตถุประสงค์หลักของสัญญา ก็เท่ากับว่าข้อตกลงนั้นเป็นการขัดแย้งกับสัญญานั้นในตัวเอง จึงไม่สมควรจะมีผลบังคับใช้ และหากกำหนดให้ศาลบังคับใช้เท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณี ย่อมเป็นไปได้ที่กรณีที่ต้องพิจารณาข้อเท็จจริงอย่างละเอียดอ่อนและผลทางกฎหมายขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงเป็นอย่างมากเช่นนี้ที่ศาลจะมีบรรทัดฐานเป็นอันเดียวกันไปทุกกรณี อีกทั้งเป็นการให้อำนาจศาลเข้าแทรกแซงสัญญาที่จัดทำขึ้นโดยคู่สัญญา โดยพยายามเข้าไปจัดสมดุลในสัญญาใหม่ ซึ่งศาลอาจไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญในกิจการหรือสัญญาในลักษณะนั้น ๆ และเป็นไปได้ยากที่จะเข้าใจพฤติกรรมแวดล้อมในการทำสัญญานั้นระหว่างคู่สัญญาได้ทั้งหมด ศาลจึงไม่ควรใช้ดุลพินิจในการกำหนดผลทางกฎหมายของข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา เมื่อศาลเห็นว่าข้อตกลงได้เป็นข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาย่อมควรที่จะกำหนดผลทางกฎหมายให้สัญญานั้นเป็นโมฆะไปเสีย เช่นเดียวกับบทบัญญัติในมาตรา 150

4.4 ในกรณีที่มีหลักกฎหมายเกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาบัญญัติไว้ในกฎหมายไทยเป็นการเฉพาะ ควรมีการกำหนดข้อยกเว้นสำหรับการบังคับใช้บทบัญญัติดังกล่าวสำหรับข้อตกลงในลักษณะใดหรือไม่ อย่างไร

ดังที่ได้อธิบายมาแล้วว่าหลักการเบื้องหลังหลักกฎหมายเกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญามาจากการตระหนักถึงความสำคัญในวัตถุประสงค์หลักของสัญญา ในฐานะที่เป็นรากฐาน หรือเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้คู่สัญญาเข้าทำสัญญาระหว่างกันและเป็นประโยชน์หลักที่มุ่งหมายจากการเข้าทำสัญญานั้น วัตถุประสงค์หลักของสัญญาจึงมีอยู่ในสัญญาทุกสัญญาและควรที่จะบังคับกันได้ หลักกฎหมายนี้จึงไม่ได้มุ่งหมายคุ้มครองเพียงแต่คู่สัญญากลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือสัญญาประเภทใดประเภทหนึ่ง และจากการศึกษากฎหมายต่างประเทศพบว่าบทบัญญัติเกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาแม้มีจุดเริ่มต้นโดยพัฒนามาจากกรณีของข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิด แต่ในปัจจุบันสำหรับประเทศที่ยังใช้หลักการดังกล่าวอยู่ก็ได้ขยายขอบเขตการบังคับใช้ หลักกฎหมายดังกล่าวให้ใช้บังคับกับข้อตกลงเป็นการทั่วไปไม่ได้จำกัดประเภทของข้อตกลงหรือประเภทของสัญญา หรือลักษณะของคู่สัญญา เพราะไม่มีเจตนารมณ์บังคับกับสัญญาประเภทไหน หรือบุคคลกลุ่มใดเป็นการเฉพาะ ภาพหลักกฎหมายดังกล่าวไม่ควรใช้บังคับ

กับข้อตกลงได้ เพราะสามารถใช้หลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้เพื่อพิจารณาได้ว่าข้อตกลงนั้นไม่ใช่ข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาอยู่แล้ว หลักกฎหมายนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อกำจัดตัดทอนข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา กล่าวคือ ทำให้ภาระผูกพันหลักซึ่งเป็นสาระสำคัญของสัญญาไม่สามารถบังคับได้หรือสิ้นความสำคัญไปนั่นเอง หลักกฎหมายนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อกำจัดข้อตกลงที่สร้างขึ้นโดยไม่สอดคล้องกับภาระผูกพันหลักของสัญญา (Arbitrary Terms) แต่ไม่ใช่ว่าข้อตกลงที่สร้างขึ้นโดยไม่สอดคล้องกับภาระผูกพันหลักของสัญญาจะไม่สามารถใช้บังคับได้ในทุกกรณี หากข้อตกลงดังกล่าวไม่กระทบต่อภาระผูกพันหลักโดยทำให้ไม่สามารถบังคับได้แล้วข้อตกลงนั้นย่อมไม่ถูกกระทบจากหลักกฎหมายนี้ จึงเห็นว่าหากมีการบัญญัติบทบัญญัติโดยมีหลักเกณฑ์การใช้ดุลยพินิจไว้โดยเหมาะสมแล้วก็ไม่จำเป็นต้องมีข้อยกเว้นใดอีก

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

หลักข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา หมายถึงข้อตกลงที่ทำให้เมื่อบังคับใช้ข้อตกลงนั้นแล้วภาระผูกพันหรือหนี้สำคัญของสัญญาไม่สามารถบังคับใช้ได้หรือจะเกิดผลเสมือนเป็นเช่นนั้นเพราะถ้าไม่ชำระหนี้ก็ไม่มีผลเสียอย่างไรหรือถ้าจะมีผลเสียในลักษณะของค่าเสียหายที่ต้องจ่ายก็เป็นจำนวนที่น้อยมากจนเรียกได้ว่าแทบจะไม่มีค่าเสียหายเลย โดยหลักแล้วศาลจะต้องไม่เข้าไปแทรกแซงสัญญาระหว่างเอกชนโดยไม่จำเป็น การวางหลักกฎหมายเช่นนี้จึงไม่ใช่การที่ศาลจะเข้าไปแทรกแซงในสัญญาที่คู่สัญญามีอำนาจต่อรองที่ไม่เท่ากันในทุกกรณีแต่เป็นเฉพาะกรณีที่ศาลเห็นว่าหากข้อตกลงมีขอบเขตและผลดังที่จะใช้ปรับกับกรณีจะทำให้ภาระผูกพันหลักของสัญญาไม่สามารถบังคับได้จนถึงขนาดที่วิญญูชนทั่วไปย่อมไม่ยอมที่จะเข้าทำสัญญาที่มีลักษณะดังกล่าว

หลักกฎหมายเกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาในประเทศฝรั่งเศสและประเทศอังกฤษมีที่มาจากหลักกฎหมายที่เกิดจากคำพิพากษาของศาลในทั้งสองประเทศแต่พัฒนาการของกฎหมายในระยะต่อมากลับแตกต่างกันโดยในประเทศฝรั่งเศสหลักกฎหมายดังกล่าวได้รับการบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งที่เพิ่งแก้ไขเมื่อ ค.ศ. 2016 โดยเมื่อพิจารณาจากถ้อยคำเป็นการบัญญัติให้มีลักษณะครอบคลุมกรณีต่าง ๆ มากขึ้นโดยอาจไม่ใช่กรณีของข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดก็ได้ จึงอาจเรียกได้ว่าหลักกฎหมายดังกล่าวได้รับการยอมรับในประเทศฝรั่งเศส อย่างไรก็ตามหลักกฎหมายดังกล่าวในประเทศอังกฤษกลับถูกยกเลิกเนื่องจากศาลสูงเห็นว่าจะต้องพิจารณาจากพฤติกรรมการต่าง ๆ ขณะที่คู่สัญญาก่อให้เกิดสัญญาขึ้นนี้เพื่อให้เกิดความแน่นอนในสัญญาระหว่างเอกชน

กฎหมายไทยที่เทียบเคียงได้กับหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่มีผลบั่นทอนสาระสำคัญแห่งภาระผูกพันสำคัญของสัญญาในกฎหมายไทยปัจจุบันคือ บทบัญญัติเกี่ยวกับการอันมิวัตถุประสงค์เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 150 บทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความการแสดงเจตนาตามมาตรา 171 บทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความสัญญาตามมาตรา 368 พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 โดยมีข้อพิจารณา ดังนี้

บทบัญญัติเกี่ยวกับการอันมิวัตถุประสงค์เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 150 เป็นบทบัญญัติที่มีหลักการของกฎหมายคล้ายคลึงกับหลักกฎหมายเรื่อง “Causa” เป็นที่มาเบื้องต้นของหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อ

วัตถุประสงค์หลักของสัญญา และอาจนำมาปรับใช้กับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์ของสัญญาโดยมีผลคล้ายคลึงกัน คือทำให้ข้อตกลงนั้นตกเป็นโมฆะ แต่การปรับใช้บทบัญญัติตามมาตรา 150 จำเป็นจะต้องมีการตีความความหมายของความสงบเรียบร้อยของประชาชน ซึ่งมีลักษณะเป็นคำที่มีความหมายอย่างกว้างขวาง และไม่ชัดเจน เปิดโอกาสให้ผู้พิพากษาใช้ดุลพินิจในการตีความเป็นรายคดีไป ทำให้เป็นการยากต่อการสร้างบรรทัดฐานในการตีความที่เป็นไปในแนวทางเดียวกันของนักกฎหมาย และอาจถูกมองว่าเป็นการปรับใช้มาตรา 150 อย่างกว้างขวางเกินไป และไม่มีความชัดเจนในด้านหลักเกณฑ์หรือค่านิยมที่จะใช้ในการพิจารณาว่าข้อตกลงอย่างไรจึงจะถือว่าเป็นข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา

บทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความการแสดงเจตนาตามมาตรา 171 และบทบัญญัติเกี่ยวกับการตีความสัญญาตามมาตรา 368 มีหลักการของกฎหมายแตกต่างกันไปจาก หลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาในต่างประเทศ กล่าวคือ และกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาถือว่าข้อตกลงนั้นไม่มีผลมาตั้งแต่เริ่มทำสัญญา แต่การใช้หลักการของการตีความการแสดงเจตนาหรือการตีความสัญญาย่อมหมายความว่า ในเบื้องต้นข้อตกลงนั้นมีผลในทางกฎหมาย แต่อาจไม่อาจใช้ได้บางกรณีจากการตีความการแสดงเจตนาหรือการตีความสัญญา แม้จะให้ผลทางกฎหมายในลักษณะคล้ายคลึงกับหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาในต่างประเทศ กล่าวคือมีผลให้ข้อตกลงนั้นใช้ไม่ได้ แต่มาตรา 171 และมาตรา 368 เป็นที่ถกเถียงของนักกฎหมายในหลายประเด็นอยู่แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาที่เป็นการตีความข้อตกลงที่มีอยู่อย่างชัดเจนในสัญญาให้ไม่มีผลใช้บังคับ และอาจมีทั้งฝ่ายที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยในการใช้วัตถุประสงค์หลักของสัญญาเป็นเจตนาอันแท้จริงหรือความประสงค์ในทางสุจริตตามมาตรา 171 และมาตรา 368

บทบัญญัติในพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาไม่เป็นธรรม เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่ามีส่วนที่เกี่ยวข้องกับหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาเพียงแค่การกำหนดผลทางกฎหมายของข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดเท่านั้น แต่หลักการที่มาหลักเกณฑ์ในการพิจารณาและผลทางกฎหมาย ล้วนแตกต่างจากหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาทั้งสิ้น อีกทั้งการปรับใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาไม่เป็นธรรมกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา อาจทำได้ในบางกรณีที่เป็นข้อตกลงเกี่ยวกับข้อตกลงจำกัดหรือยกเว้นความรับผิดเท่านั้น หากเป็นข้อตกลงประเภทอื่น ย่อมเป็นการยากที่จะตีความให้เข้ากับหลักการของพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาไม่เป็นธรรม พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาไม่เป็นธรรม จึงไม่มีความเหมาะสมในการนำมาใช้แทนหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา

จากปัญหาในการใช้บทบัญญัติที่มีอยู่ในกฎหมายไทยปรับใช้กับกรณีของข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาเหล่านี้จึงทำให้ได้ข้อสรุปที่ว่าสมควรที่จะต้องมีบทบัญญัติใหม่ที่เกี่ยวข้องกับหลักกฎหมายเกี่ยวกับข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาเป็นการเฉพาะเพื่อให้กฎหมายมีความชัดเจน สร้างบรรทัดฐานเดียวกันได้ง่าย และมีหลักเกณฑ์ หรือคำนิยามที่ใช้ในการพิจารณา และเนื่องจากบทบัญญัติที่สร้างขึ้นใหม่นี้เป็นบทบัญญัติที่ต้องถือว่าเป็นข้อยกเว้น หลักความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนาและหลักเสรีภาพในการทำสัญญาอีกหลักการหนึ่ง ซึ่งเป็นส่วนย่อยลงมาของหลักการตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 150 บทบัญญัตินี้จึงควรบัญญัติไว้ในที่เดียวกับมาตรา 150 โดยกำหนดผลทางกฎหมายของข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา ความหมายของวัตถุประสงค์หลักของสัญญา และลักษณะของข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาไว้เพื่อให้กฎหมายมีความชัดเจน แน่นนอน คาดหมายได้ โดยเป็นการกำหนดให้ศาลสามารถใช้ดุลพินิจในขั้นตอนของการพิจารณาว่าข้อตกลงใดเป็นข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์ของสัญญาหรือไม่ บนพื้นฐานของบทนิยามและลักษณะที่บัญญัติไว้ในบทบัญญัติ แต่ผลทางกฎหมายของข้อตกลงนั้นให้ตกเป็นโมฆะเช่นเดียวกันกับมาตรา 150 โดยไม่จำเป็นต้องให้ศาลใช้ดุลพินิจกำหนดผลทางกฎหมายใหม่ โดยบทบัญญัตินี้สามารถใช้ได้กับข้อตกลงในสัญญาทุกประเภทโดยไม่มีข้อยกเว้นเช่นเดียวกันกับมาตรา 150 ความว่า

“มาตรา 150/1 ข้อตกลงใดขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา ข้อตกลงนั้นเป็นโมฆะ วัตถุประสงค์หลักของสัญญา หมายถึง ประโยชน์ที่วิญญูชนพึงคาดหวังเป็นหลักจากการเข้าทำสัญญาในลักษณะเช่นนั้น และหากไม่มีประโยชน์เช่นนั้นวิญญูชนย่อมไม่เข้าทำสัญญา ข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา หมายถึง ข้อตกลงระหว่างคู่สัญญาที่หากมีผลบังคับใช้จะทำให้ไม่สามารถบังคับใช้สัญญาเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หลักของสัญญาได้”

5.2 ข้อเสนอแนะ

ผู้เขียนเสนอให้มีการบัญญัติกฎหมายเพิ่มเติมเพื่อให้ครอบคลุมข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาทุกกรณีให้ใช้ได้กับสัญญาทั่วไปทุกประเภทมีเนื้อความว่า

“มาตรา 150/1 ข้อตกลงใดขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา ข้อตกลงนั้นเป็นโมฆะ วัตถุประสงค์หลักของสัญญา หมายถึง ประโยชน์ที่วิญญูชนพึงคาดหวังเป็นหลักจากการเข้าทำสัญญาในลักษณะเช่นนั้น และหากไม่มีประโยชน์เช่นนั้นวิญญูชนย่อมไม่เข้าทำสัญญา ข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา หมายถึง ข้อตกลงระหว่างคู่สัญญาที่หากมีผลบังคับใช้จะทำให้ไม่สามารถบังคับใช้สัญญาเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หลักของสัญญาได้”

โดยในการปรับใช้หลักกฎหมายตามบทบัญญัตินี้ ศาลอาจใช้ดุลพินิจได้ในการวินิจฉัย ประเด็นที่ว่า ข้อตกลงได้เป็นข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาหรือไม่เท่า นั้น หากศาลเห็น ว่าข้อตกลงได้เป็นข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญาแล้วข้อตกลงนั้นย่อมมีผลเป็นโมฆะ ศาลจะใช้ดุลพินิจในการกำหนดผลของข้อตกลงเป็นอย่างอื่นไม่ได้

บรรณานุกรม

หนังสือและบทความในหนังสือ

ภาษาไทย

กรศุทธิ์ ขอฟ่วงกลาง, *นิติกรรม สัญญาและคำมั่น* (โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2565).

จิต เศรษฐบุตร, *คำอธิบายกฎหมายนิติกรรมและหนี้* (เล่ม 1, วิญญูชน 2512).

ไชยยศ เหมะรัชตะ, *กฎหมายว่าด้วยสัญญา* (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2539).

ดาราทพร ธีระวัฒน์, *กฎหมายสัญญา: สถานะใหม่ของสัญญาปัจจุบัน และปัญหาข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 2, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2542).

บุญช่วย วณิกกุล (พระยาเทพวิฑูร), *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1-2 มาตรา 1-240* (ไทยพิทยา 2447).

ปันโน สุขทรศนีย์, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา* (โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2514).

ประกอบ หุตะสิงห์, *กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา* (นิติบรรณการ 2518).

ประสิทธิ์ โฆวิไลกุล, *กฎหมายแพ่ง : หลักทั่วไป : คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 4-14* (นิติธรรม 2554).

พระยาเทพวิฑูร, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เรียงมาตราว่าด้วยนิติกรรม ระยะเวลา อายุความ (ภาค 1-2)* (กำชัย จงจักรพันธ์ ผู้แก้ไขเพิ่มเติม, เดือนตุลา 2556).

ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (ภาค 1-2)*. (มุนินทร์ พงศาปาน ผู้แก้ไขเพิ่มเติม, พิมพ์ครั้งที่ 4, วิญญูชน 2561).

ศักดิ์ สนองชาติ, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นิติกรรมสัญญา* (พิมพ์ครั้งที่ 11, นิติบรรณการณ 2557).

ศนันท์กรณ โสทธิพันธุ์, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นิติกรรมสัญญา* (พิมพ์ครั้งที่ 25, วิญญูชน 2565).

สมยศ เชื้อไทย, *ความรู้กฎหมายทั่วไป คำอธิบายวิชากฎหมายแพ่ง : หลักทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 29, วิญญูชน 2565).

เสริม วินิจฉัยกุล, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะนิติกรรมและหนี้* (กรมสรรพสามิต 2515).

หยุด แสงอุทัย, *กฎหมายแพ่งลักษณะมูลหนี้หนึ่ง* (โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2517).

อรุณ ภาณุพงศ์, ‘การตีความสนธิสัญญา’ ใน *รวมบทความทางวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบ 84 ปี ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์* (มูลนิธินิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2534).
<https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:147160>.

ภาษาต่างประเทศ

Beale, Hugh, Bénédicte Fauvarque-Cosson, Jacobien Rutgers, and Stefan Vogenauer. *Materials and Text on Contract Law*, (3rd ed., Hart Publishing 2019).

Poole, Jill., *Casebook on Contract Law* (11th ed., Oxford University Press) 2012.

Stoffel-Munck, Philippe., ‘The Revolution in Unfair Terms’ In *The Code Napoléon Rewritten French Contract Law after the 2016 Reforms* (edited by John Cartwright and Simon Whittaker, Hart Publishing 2017).

Vogenauer, Stefan, ‘Interpretation’ In *Commentaries on European Contract Laws*, (edited by Nils Jansen and Reinhard Zimmermann, Oxford University Press 2018).

บทความวารสาร

ภาษาไทย

จรัญ ภัคดีธนากุล, ‘สรุปสาระสำคัญพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540’ 1 (2541) 1 ตุลาคม 154.

เฉลิมวุฒิ ศรีพรหม, ‘หลักการตีความสัญญา’ (2559) 72 บทบัญญัติ 11-32.

วิวัฒน์ กอสัมพันธ์, ‘การตีความการแสดงเจตนา: ศึกษาช่วงการก่อนนิติกรรม’ (2566) 1 วารสารบัณฑิตศึกษานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 16.

อรุณี วสันตยานันท์, ‘การตีความเอกสาร’ (2566) 1 วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง <<https://so08.tci-thaijo.org/index.php/MFULJ/article/view/498/925>>.

อุกฤษ มงคลนาวิน, ‘ความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน’ (2518) 32 บทบัญญัติ 11-32.

ภาษาต่างประเทศ

James Gordley, ‘Myths of the French Civil Code’ (1994) 3 *The American Journal of Comparative Law* 469,478 <<https://www.jstor.org/stable/840698>>.

วิทยานิพนธ์

ภาษาไทย

วิวัฒน์ กอสัมพันธ์, ‘การตีความการแสดงเจตนา: ศึกษาช่วงการก่อนนิติกรรม’ (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2565).

อภิชาติ คงชาติ, ‘หลักการตีความสัญญา’ วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2545). <<http://cuir.car.chula.ac.th/bitstream/123456789/819/3/Apichart.pdf>>.

อรุณี วสันตยานันท์, ‘การตีความเอกสาร’ (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2565).

เอกสารอิเล็กทรอนิกส์

ภาษาไทย

กิตติศักดิ์ ปรกติ, ‘เอกสารประกอบการศึกษาวิชากฎหมายลักษณะนิติกรรมสัญญา (น.101)’ (คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).

พิชัยศักดิ์ หรยางกูร และ ญัฐนันท์ อัสวเลิศศักดิ์, ‘หลักความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดี ของประชาชน’ (stou.ac.th) <<https://www.stou.ac.th/schools/slw/upload/ex.40701-2.pdf>>. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2566.

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, ‘สิ่งที่เกี่ยวกับสาธารณประโยชน์ ย่อมเป็นกฎหมายสูงสุด’ ต้องยอม สละเพื่อประโยชน์สาธารณประโยชน์. <http://web.krisdika.go.th/data/serve/tha/acknowledge/acknowledge_2/proverb-1.htm#:~:text=Salus%20populi%20est%20suprema%20lex> สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2566.

อมราลักษณ์ รักษ์วงศ์, ‘สรุปสาระสำคัญของพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540’ (krisdika.go.th) <http://web.krisdika.go.th/data/lawabout/lawdetail/lawdetail_115.htm> สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2566.

ภาษาต่างประเทศ

Irina Cvetkova, ‘The Abolition of the Concept of “Causa” in French Civil Law’ (2021) 5 Białostockie Studia Prawnicze, 98 <https://www.researchgate.net/publication/357208689_The_Abolition_of_the_Concept_of_Causa_in_French_Civil_Law>.

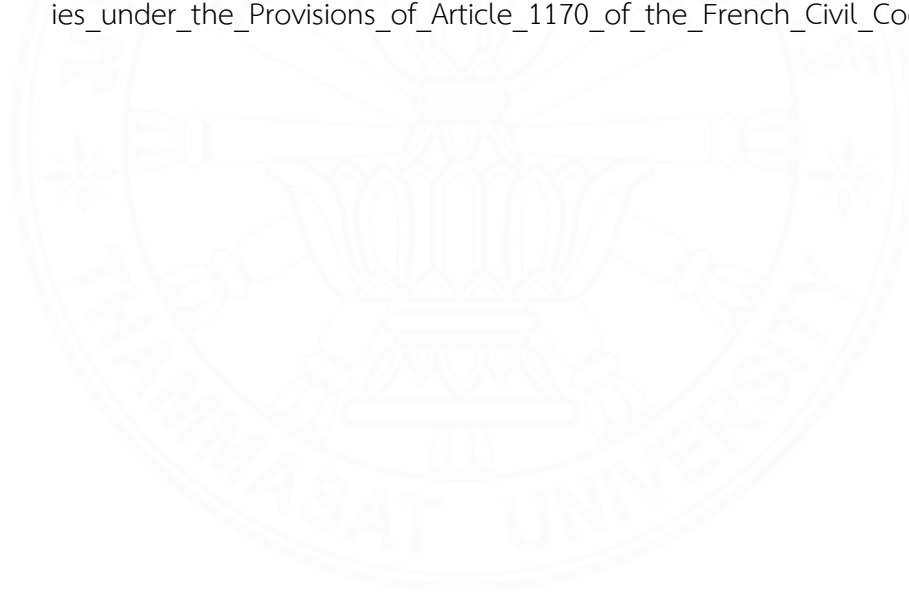
Girgis, Jassmine, ‘Fundamental Breach and Repudiatory Breach of Contract.’ <<https://ablawg.ca/2013/11/07/fundamental-breach-and-repudiatory-breach-of-contract/>> 16 เมษายน 2566..

Latham & Watkins Litigation Department, 'Cour de Cassation Applies Limitation of Liability Clauses in Case of Breach of Essential Contractual Terms' (Client Alert) <<https://www.lw.com/en/news#sort=%40%20newsandinsightsdate%20descending>> สืบค้นเมื่อ 13 กันยายน 2553.

Rowan, Solène, "The new French law of contract," *International & Comparative Law Quarterly* 66, no. 4 (August 2017): 1-20.

<https://eprints.lse.ac.uk/75815/1/Rowan_New%20French%20law_2017.pdf>

Yousef Mohammad Shandi and Osama Ismail Mohammad Amayreh, 'Depriving the Debtor's Essential Obligation of its Substance and its Remedies under the Provisions of Article 1170 of the French Civil Code,' (2020) 2 *Journal of Politics and Law* 129,143 <https://www.researchgate.net/publication/341645100_Depriving_the_Debtor's_Essential_Obligation_of_its_Substance_and_its_Remedies_under_the_Provisions_of_Article_1170_of_the_French_Civil_Code>.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ

วิฑูรย์ สารเศวต

วุฒิการศึกษา

ปีการศึกษา 2558: นิติศาสตรบัณฑิต

(เกียรตินิยมอันดับสอง) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2562: เนติบัณฑิตไทย สมัยที่ 72

สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา

ผลงานทางวิชาการ

วิฑูรย์ สารเศวต. “ข้อตกลงที่ขัดต่อวัตถุประสงค์หลักของสัญญา.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต (กฎหมายเอกชน) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2566.

